

Faculteit Letteren & Wijsbegeerte

Kristof Van De Vijver

Lode Claes en de Vlaamse Volkspartij

Het hart over de haag gegooid, maar het paard is niet gevolgd

Masterproef voorgedragen tot het behalen van de graad van
Master in de Geschiedenis

2012

Promotor: Dr. Koen Aerts
Vakgroep Geschiedenis

Dankwoord

Met dit dankwoord wil ik mij richten tot iedereen die geholpen heeft bij het tot stand komen van deze masterproef. Het was een werk van lange adem, die zonder de hulp van onderstaande mensen hoogstwaarschijnlijk nooit mogelijk zou zijn geweest.

Allereerst wil ik mij richten tot mijn promotor Dr. Koen Aerts, die mij met raad en daad bijgestaan heeft. Ik wil hem dan ook bedanken voor de uitstekende begeleiding.

Ten tweede zou ik mij graag richten tot de mensen die ik geïnterviewd heb. Het enthousiasme waarmee ze mij ontvingen en hielpen, betekende niet alleen een grote hulp voor mijn onderzoek inzake bronnenmateriaal, maar zorgde bovendien voor een grote stimulans om mijn onderzoek zo goed mogelijk te voeren. De gesprekken brachten mij niet alleen kennis bij over mijn onderzoeksonderwerp, maar ook heel wat nieuwe inzichten over maatschappij, politiek en het leven.

Ook andere contactpersonen, die op een of andere wijze bijdroegen tot het maken van deze masterproef ben ik uitermate dankbaar.

Tot slot wil ik mijn familie bedanken om mij de kans te geven om universitair onderwijs te volgen. Ik wil mij nadrukkelijk richten tot mijn zus Elien. Zij stond gedurende vier jaar altijd paraat om mij raad te geven, mijn teksten te verbeteren en steun te verlenen in de moeilijker momenten. Ook wil ik mijn broer Yves bedanken voor de ontspannende momenten tijdens het schrijven van deze thesis.

Voorwoord

In het licht van het nieuwe academiejaar ging ik op zoek naar een gepast onderzoeksonderwerp voor mijn masterproef. Uit de voorgestelde keuzelijst waren er meerdere onderzoeksonderwerpen die mij boeiend leken, gaande van Afrikaanse geschiedenis tot plattelandsgeschiedenis. Het was voor mij geen eenvoudige taak om slechts één onderwerp uit deze diverse waaier aan keuzemogelijkheden te kiezen, ik ging bijgevolg dan ook niet over één nacht ijs. Na enkele dagen twijfelen besloot ik om Dr. Koen Aerts te contacteren. Het onderzoeksveld dat hij bestudeert, de Tweede Wereldoorlog en haar nasleep, sprak mij in grote mate aan. Net zoals vele andere jonge historici en mensen met een gezonde interesse in geschiedenis, heb ook ik een grote belangstelling voor deze woelige periode in de 20^e eeuw. Deze interesse werd onder meer gevoed in mijn jonge jaren door de vele oorlogsfilms en verhalen van grootouders.

Uit mijn eerste samenkomst met Dr. Aerts bleek dat de meeste door mijzelf zelfvoorgestelde onderzoeksonderwerpen ondoenbaar, irrelevant of overgeëxploiteerd waren. Gelukkig kwam hij zelf op de proppen met enkele interessante voorstellen. Eén van die voorstellen was het maken van een biografie van een Vlaams politicus die een belangrijke rol speelde in het amnestie- en collaboratiedebat. Tijdens mijn 2de Bachelor geschiedenis had ik tijdens het vak ‘Historische Praktijk II: Nieuwste Geschiedenis’ reeds een voorsmaakje gekregen van het construeren van een biografie. Toen moest ik onder het toeziende oog van Dr. Peiren (AMSAB-ISG) een korte biografie maken van Ferdinand Minnaert, een communistisch politicus uit Gent. Het construeren van zijn biografie werd een interessant en leerrijk proces, waaraan ik goede herinneringen bewaar. Met deze herinnering in het achterhoofd besloot ik om mijn masterproef te situeren in de biografische geschiedschrijving. Ik had de keuzemogelijkheid tussen verschillende personen, wiens leven ik bijgevolg eens kort onder de loep nam. Hoewel de andere personen zeker en vast geen oninteressant leven geleid hadden, raakte ik toch gefascineerd door de levensloop van Lode Claes. Het parcours van Claes is dan ook uitermate merkwaardig: van veroordeeld collaborateur tot succesvol journalist, bankbeheerder en politicus.

Hoewel Lode Claes geen onbelangrijke rol speelde in de politieke en financiële wereld in België, is er weinig historisch onderzoek naar hem verricht. Dit is onder meer te wijten aan het embargo dat zijn weduwe, Agnes Caers, legde op zijn archief in het A.K.U.L. Door dit embargo zijn enkel archivalia raadpleegbaar die ouder zijn dan 50 jaar. Dit is een spijtige zaak, niet alleen voor mij, maar ook voor vele andere historici. Het impliceerde dan ook dat ik enkel bronnen kon gebruiken die voor 1962 vervaardigd werden. In samenspraak met Dhr. Verdoodt van het A.D.V.N. besloot ik dat ik mijn onderzoek bijgevolg moest richten op de levensloop van Lode Claes voor de periode van 1962. Met behulp van Dhr. Verdoodt stippelde ik een onderzoekspiste uit, waarbij ik de rehabilitatie van veroordeelde Vlaamse collaborateurs zou bestuderen. Dhr. Verdoodt wist mij te zeggen dat er volgens hem drie ‘rehabilitatieroutes’ waren, waarlangs deze collaborateurs opnieuw de weg vonden naar de

sociale bovenlaag in de maatschappij. Zo konden zij terug promoveren in de maatschappij langs de kunstwereld, maar ook langs de bankwereld. Vooral de Kredietbank had een belangrijk aandeel in het laatstgenoemde rehabilitatieproces. Andere collaborateurs werkten zich terug op in de maatschappij door middel van journalistiek. Het was in het bijzonder deze rehabilitatieroute die ik onder de loep wou nemen aan de hand van het leven van Lode Claes, die kort na de oorlog schreef voor *De Vlaamsche Linie* en later *De Standaard*. Jammer genoeg waren heel weinig archivalia aanwezig in het persoonlijk archief van Claes, die betrekking hadden tot bovengenoemde periode. Er werd mij verteld dat het meeste archiefmateriaal dateert uit de periode na het verkrijgen van zijn beheersmandaat bij de Groep Lambert in 1964, vermits -naar verluidt- zijn toenmalige persoonlijke secretaresse zijn documenten begon te archiveren¹.

Ik was dan ook verplicht te herbronnen. Aangezien ik in grote mate ingewerkt was in de figuur van Lode Claes, leek het mij uiterst nuttig om mijn onderzoek te blijven positioneren in zijn leefwereld. Ik had oorspronkelijk het plan om mijn masterproef te wijden aan een andere periode uit zijn leven, dit impliceerde echter dat ik toestemming moest krijgen van zijn weduwe Agnes Caers om het archief te kunnen raadplegen. Met een bang hart besloot ik mevrouw Caers een brief te schrijven. Haar antwoord was nogal onbeduidend: ze wilde mij eventueel toegang verlenen tot de archivalia, maar pas na een gesprek met mijn promotor... Om een lang verhaal kort te maken: haar gunstig antwoord liet te lang op zich wachten en de tijd begon langzaam te dringen. Omdat ik reeds contacten had gehad met ex-politici van de Vlaamse Volkspartij -een partij opgericht door onder meer Lode Claes- in het kader van mijn biografie over Claes, dacht ik na over een eventueel onderzoek naar de V.V.P.. Hierbij werd ik echter opnieuw geconfronteerd met archivale problemen. Hoewel ik reeds toestemming gekregen had van de gewezen algemene secretaris van de V.V.P. om het archief te raadplegen, kon ik er spijtig genoeg geen toegang tot krijgen, omdat het nog niet was ontsloten. Na een tweede ontmoeting met Dhr. Verdoodt van het A.D.V.N. kwamen we echter samen tot het besluit dat een thesis over de V.V.P. wel mogelijk is, indien ik gebruik zou maken van mondelinge geschiedenis.

Hoewel ik oorspronkelijk rond een heel andere problematiek wou werken, werd ik door bovengenoemde -sta mij toe dat ik dit woord gebruik- zwerftocht, geïntroduceerd in de wereld van de (communautaire) politiek. Het was voor mij geen eenvoudige taak om dergelijk thema te behandelen, onder meer door het feit dat de Belgische politieke geschiedenis niet meteen tot mijn interesses behoorde. Toch groeide mijn interesse voor het behandelde thema naargelang mijn onderzoek progressie maakte: de Vlaamse Volkspartij was dan ook een “*partij niet als de andere*”, zoals haar verkiezingslogan luidde.

¹ Dit werd mij meegedeeld in een gesprek met Karl Drabbe, uitgever bij Uitgeverij Pelckmans. Hij raadpleegde en ordende gedeeltelijk het persoonlijk archief van Lode Claes in functie van zijn thesis : “*Een Vlaamse Linie (1948-1953): een Jezuitenblad voor outer, of heerd?*” Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KUL), 1996, 192 p. (Promotor: Prof. Dr. Louis Vos).

Inhoudstafel

Inleiding	1
Methodologie	5
Situatieschets: Het Egmontpact	9
De voorbereiding en de onderhandelingen	9
Het Egmontpact: inhoudelijk	11
De Volksunie en het Egmontpact	13
Het protest tegen het Egmontpact	15
DEEL I Lode Claes: Non-conformist en Cavalier Seul	
Korte biografie	19
Denkbeelden en politieke gedachten	24
Lode Claes bij de Volksunie	31
Lode Claes verlaat de Volksunie	37
Het hart over de haag gegooid	41
DEEL II De Vlaamse Volkspartij: Een partij niet als de andere!	
De voorbereidingen voor een nieuwe partijvorming	45
De Vlaamse Volkspartij: een algemeen beeld	49
Ideologie en standpunten	55
Egmont nooit!	61
DEEL III De mislukte zoektocht naar Vlaamse macht	
Het kartel ‘Vlaams Blok’ en de nationale verkiezingen	65
Het tweede partijcongres: de breuk	72
Europese verkiezingen: de verkiezingen van de laatste kans	76
Besluit	78
Bijlagen	82
Bronnenlijst	85
Archivalia	85
Mondelinge interviews	86
Schriftelijke interviews	86
Persartikels	87
Literatuur	90

Inleiding

Op 24 mei 1977 werd in het Egmontpaleis te Brussel een nieuwe staatshervorming ondertekend, het Gemeenschapspact. Het Gemeenschapspact, beter bekend –of berucht- als het Egmontpact, stond in het teken van de pacificatiegedachte tussen beide taalgemeenschappen. Binnen Vlaams-nationalistische kringen bracht het pact echter geen pacificatie, maar betekende het het startschot van een verscheuring binnen het partijpolitieke Vlaams-nationalisme. Deze verscheuring leidde uiteindelijk tot de verzwakking van de Volksunie, maar ook tot de intrede van het Vlaams Blok binnen het Belgisch partijpolitielandschap in 1979. Het Vlaams Blok groeide uit een kartel tussen de Vlaamse Volkspartij van Lode Claes (V.V.P.) en de Vlaams Nationale Partij van Karel Dillen (V.N.P.). Hoewel beide partijen een heel andere stijl uitstraalden en een ander doel hadden, vonden ze beiden hun oorsprong in de ontevredenheid over het Egmontpact. Ondanks de stopzetting van het kartel na de verkiezingen van 1978, bleef het Vlaams Blok –tegen de afspraken in- bestaan als partij.

Naar zowel het Egmontpact als naar het Vlaams Blok als partij is er reeds meermaals historisch en politicologisch onderzoek gevoerd, hoewel bij sommige van deze onderzoeken over het Vlaams Blok de objectiviteit in vraag gesteld kan worden¹. De Vlaamse Volkspartij kreeg daarentegen weinig historische belangstelling. Tijdens de interviews met V.V.P.-leden in functie van deze masterproef merkte een van hen dan ook op: “*Het lijkt bijna of we nooit bestaan hebben*”². Het zou te exorbitant zijn om dit citaat als compleet waarachtig te beschouwen, maar toch schuilt er een gedeeltelijke waarheid in. Het weinige historische onderzoek dat naar de partij gevoerd is, staat bovendien steeds in teken van de stichting en de geschiedenis van het Vlaams Blok.

De opzet van deze masterproef is bijgevolg om de geschiedenis van de Vlaamse Volkspartij te onderzoeken, niet zoals het vaak gebeurt in functie van een onderzoek naar het Vlaams Blok, maar vanuit het oogpunt van de Vlaamse Volkspartij zelf. Er wordt dus getracht om de onderbelichte kant van het verhaal weer te geven. Zoals de titel ‘Lode Claes en de Vlaamse Volkspartij’ suggereert, wordt er binnen dit onderzoek ook nadruk gelegd op de figuur van Lode Claes, aangezien hij de bezieler en stichter van de Vlaamse Volkspartij was. De ondertitel ‘Het hart over de haag gegooid, maar het paard is niet gevolgd’ lijkt op het eerste gezicht onbeduidend, waardoor een verklaring in deze inleiding noodzakelijk is.

¹ Onder meer de boeken van Hugo Gijssels kunnen niet echt als volledig correct en objectief beschouwd worden: GIJSELS (H.). *Het Vlaams Blok*. Leuven, Kritak, 1992, 308 p. en GIJSELS (H.). *Het Vlaams Blok 1938-1988: Het verdriet van Vlaanderen*. Berchem, EPO, 1989, 172 p.

² Persoonlijk archief, interview met Dirk De Schoolmeester.

Tijdens de persconferentie waar Lode Claes bekend maakte dat hij een nieuwe partij wilde stichten, zei hij het volgende over zijn project:

*“... sprekende met vrienden die ruiters zijn, en die mij over dit project hebben gesproken deze dagen, te binnen geschoten hetgeen men leert wanneer men hindernissen leert springen aan een jonge ruiter: throw your heart over it, and your horse will follow.”*³

Met deze zin maakte Lode Claes bekend dat hij zijn hart, zijn ideeën, over de haag had gegooid en hoopte dat het paard, de Vlaamse openbare opinie, hem zou volgen.

Aan de hand van drie onderzoeksvragen wordt getracht een compleet beeld weer te geven van de geschiedenis van de Vlaamse Volkspartij. De eerste onderzoeksvraag richt zich tot de figuur van Lode Claes. Zoals reeds eerder vermeld was Lode Claes zowel de stichter als de bezieler van de Vlaamse Volkspartij. Hij bracht de ideeën aan en fungeerde als uithangbord van de V.V.P.. In het onderzoek wordt bijgevolg de figuur van Claes onder de loep genomen. Er wordt getracht een algemeen beeld van hem op te hangen: *‘Wie was Lode Claes eigenlijk?’*, *‘Wat was zijn ideologie, wat waren zijn ideeën?’*, ... Maar minstens even belangrijk: *‘Waarom verliet hij de Volksunie?’*, *‘Wat voor partij wou hij oprichten?’*, ... Om een beter inzicht in de partij te krijgen, zijn deze vragen noodzakelijk.

De tweede onderzoeksvraag richt zich op een algemeen beeld van de partij. Hierbij komen elementen aan bod zoals de ideologie van de partij, de opbouw, de doelgroep, ... Deze onderzoeksvraag kan min of meer samengevat worden in de, eerder ruime, vraag: *‘Wat hield de Vlaamse Volkspartij eigenlijk in?’*. Vragen die hieronder vallen zijn onder andere: *‘Waarvoor stond ze ideologisch?’*, *‘Wie waren haar leden?’*, *‘Welke doelgroep werd beoogd?’*, ... Ook wordt aandacht besteed aan meer praktische zaken zoals: *‘Hoe kwam de partij tot stand?’*.

Ten slotte is er de derde onderzoeksvraag. Hierin wordt getracht te achterhalen *‘waarom het paard niet volgde’*. Er wordt dus getracht ‘de neergang’ van de partij te achterhalen, waarbij vooral gefocust wordt op de gebeurtenissen. Hierbij moet niettemin opgemerkt worden dat het geen politicologisch, maar een historisch onderzoek is. Er zal dus geen gebruik gemaakt worden van politicologische inzichten, zoals bijvoorbeeld een tekort aan potentieel kieselectoraat.

Doordat de partij slechts een korte periode actief was, focust het onderzoek zich op de periode 1977-1979. Er moeten echter enkele kanttekeningen geplaatst worden. Allereerst heerst er heel wat onduidelijkheid over het feitelijke einde van de V.V.P.. Geen enkele bron of geïnterviewde kon informatie geven over het officiële ophouden van de partij. Bijgevolg stopt het onderzoek bij de Europese verkiezingen van 1979 die *de facto* het einde van de partij betekenden. De partij nam na de Europese verkiezingen niet meer deel aan verkiezingen en stelde hierna partijpolitiek nagenoeg niets meer voor. Een tweede kanttekening is dat in dit onderzoek tevens gezocht wordt naar de oorzaken van de partijstichting en het ideeëngoed dat

³ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

achter de partij schulde. Hierdoor wordt er gefocust op de figuur van Lode Claes en komen er uiteraard ook elementen aan bod, die ver buiten de grenzen van deze tijdsperiode vallen. Geografisch gezien wordt de partij enkel op nationaal vlak onderzocht, regionale afdelingen worden in het onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Het vervolg van deze masterproef vangt aan met het hoofdstuk methodologie, waarbij de gebruikte onderzoeksmethoden onder de loep genomen worden. Aangezien er in dit onderzoek gebruik gemaakt wordt van mondelinge geschiedenis, is wat meer uitleg gegeven over deze onderzoekswijze aangewezen. Daarnaast wordt ook het ander gebruikte materiaal vermeld, evenals tekortkomingen of zwakheden van de gebruikte methoden. Hierna volgt een situatieschets van het Egmontpact, dit is nodig om het onderzoek beter te kunnen kaderen. Daarom komen onder meer de onderhandelingen, de inhoudelijke aspecten en de oppositie binnen en buiten de Volksunie aan bod. Na de methodologie en de situatieschets volgt de kern van het onderzoek, dat verdeeld is over drie delen. Er wordt aangevangen met het deel ‘Lode Claes: non-conformist en *Cavalier Seul*’. Binnen het onderzoek is hij immers een onontbeerlijk figuur. Dit eerste deel wordt onverdeeld in vijf hoofdstukken. Allereerst is er een korte biografie over Lode Claes, gevolgd door een blik op zijn ideeëngoed en politieke inzichten. Dit laatste is ongetwijfeld noodzakelijk om de ideologie van de V.V.P. beter te kunnen begrijpen aangezien er heel wat elementen congrueren. Daarna volgen twee hoofdstukken die respectievelijk de carrière van Claes binnen de Volksunie en zijn ontslag uit de partij behandelen. Ten slotte wordt de oproep van Claes om een nieuwe partij te stichten behandeld.

Na het eerste grote deel verschuift het zwaartepunt van de figuur van Lode Claes naar de Vlaamse Volkspartij zelf. Het deel ‘Vlaamse Volkspartij: een partij niet als de andere’ start met een hoofdstuk waarin de besprekingen die de stichting van de partij mogelijk maakten, onder de loep genomen worden. Nadien volgt er een hoofdstuk waarin een algemeen beeld geschetst wordt van de partij, waarbij haar leden, doelgroepen,... worden onderzocht. In het volgende hoofdstuk wordt meer de nadruk gelegd op de ideologie van de partij. Als laatste hoofdstuk in dit deel wordt nadrukkelijker ingegaan op de profilering van de partij als tegenstander van het Egmontpact.

Ten slotte is er nog het derde deel: ‘De mislukte zoektocht naar Vlaamse macht’, waarbij meer nadruk wordt gelegd op de gebeurtenissen en partijpolitieke acties van de V.V.P.. Om het overzichtelijk te houden wordt er per gebeurtenis of partijpolitieke actie een hoofdstuk voorzien. Dit resulteert in drie hoofdstukken, waarbij respectievelijk de kartelvorming met de V.N.P. en de nationale verkiezingen, de gebeurtenissen op het tweede partijcongres en ten slotte de Europese verkiezingen behandeld worden. Dit onderzoek eindigt, zoals reeds eerder vermeld, bij de Europese verkiezingen. Binnen deze hoofdstukken wordt de link gelegd tussen de gebeurtenissen en de gevolgen ervan die ertoe leidden dat de partij uiteindelijk niet het verwachte succes werd.

In het besluit wordt getracht in een coherent geheel een antwoord te bieden op de drie onderzoeksvragen om zo tevens een korte, algemene geschiedenis over de partij te verkrijgen.

Methodologie

Het onderzoek naar de Vlaamse Volkspartij kende heel wat problemen, vooral inzake bronnenmateriaal. Het archief van de V.V.P. is niet toegankelijk voor onderzoekers, tenzij er toestemming gegeven wordt door de toenmalige algemene secretaris Luc Pauwels. Na meervoudig elektronisch contact met de heer Pauwels werd zonder enig probleem de toestemming verkregen om het archief te raadplegen. Doordat het V.V.P.-archief onder embargo stond, had het A.D.V.N. het echter nog niet ontsloten. Hierdoor was het niet mogelijk om gebruik te maken van het archief, ook niet bij uitzondering. In samenspraak met de heer Verdoodt van het A.D.V.N. werd besloten om het tekort aan bronnen op te vangen door gebruik te maken van mondelinge geschiedenis. Met mondelinge geschiedenis wordt het hele spectrum van activiteiten bedoeld dat gemoeid is met het interviewen van getuigen om het verleden te reconstrueren. Het is een hulpmiddel of onderzoekstechniek ten dienste van de bestaande onderzoeksrichtingen binnen de historiografie⁴.

Een grondige voorbereiding inzake de methodologie van mondelinge geschiedenis was noodzakelijk. Als hulpmiddelen en leidraden ter ondersteuning van de interviews werd gebruik gemaakt van drie werken: *Praktische handleiding voor individuele en collectieve projecten mondelinge geschiedenis*, *Gestemde verleden: mondelinge geschiedenis als praktijk*, en tot slot de DVD *Van Horen zeggen: mondelinge geschiedenis in de praktijk* met de bijhorende schriftelijke handleiding. Om de interviews tot een goed einde te brengen was het echter niet genoeg om zich enkel voor te bereiden op hoe men een correct interview moet voeren, het is namelijk ook noodzakelijk om over een goede kennis te beschikken van het onderwerp en alles wat hiermee in verband staat. Ten eerste werd ter voorbereiding van de interviews enkele werken en thesissen geraadpleegd die op een of andere manier, al dan niet rechtstreeks, betrekking hadden tot het onderwerp. Ten tweede was het ook wenselijk om zich in te lezen in de toenmalige politieke gebeurtenissen⁵. Om echter een grondigere kennis op te bouwen over de V.V.P. was het ook noodzakelijk om persartikels, die verschenen zijn over de V.V.P., onder de loep te nemen. Ook het kaderblad van de partij was van onmiskenbare waarde voor de voorbereiding van de interviews. Persoonlijke archieven van voormalige leden in instellingen –indien ze toegankelijk waren– leverden daarentegen weinig tot geen informatie op. Op basis van het geheel van deze bronnen werd een vragenlijst opgesteld, waarvan de samenstelling licht veranderde naargelang de rol van de geïnterviewde in het verhaal van de V.V.P..

⁴ B. De Wever, P. Francois en B. Rzoska, *Gestemd verleden: mondelinge geschiedenis in praktijk*, Brussel, Vlaams centrum voor volkscultuur, 2003, p.6.

⁵ Hiervoor werd onder meer MEYNEN (A.), CRAEYBECKX (J.) en WITTE (E.). *Politieke geschiedenis van België: van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, 584 p. gelezen. In de situatieschets wordt echter vooral gebruik gemaakt van LUYKX (T.) en PLATEL (M.) *Politieke geschiedenis van België*. Antwerpen, Kluwer, 1985, II, 1011 p., aangezien de informatie over het Egmontpact in dit boek concreter is.

Historisch onderzoek voeren aan de hand van mondelinge geschiedenis is geen sinecure. Het verdeelt dan ook het kamp van de historici in voorstanders en tegenstanders, hoewel weinig hedendaagse historici nog aan het nut van mondelinge geschiedenis twijfelen⁶.

Aan mondelinge geschiedenis zijn er specifieke methodologische problemen verbonden. Het grootste probleem is één van algemene aard: de onderzoeker moet zich bewust zijn van de nadelen en de beperkingen van het geheugen in zijn orale overbrenging. Deze beperkingen moeten vooral gezocht worden in de selectiviteit van het geheugen. Het geheugen werkt immers selectief en vervormend. Dit probleem wordt vaak gebruikt als een argument van de critici tegen mondelinge geschiedenis. Een tweede kritisch argument is dat de meeste mondelinge geschiedenisprojecten niet voldoen aan een aantal basisvereisten van de historische kritiek betreffende de representativiteit van de steekproef, de objectiviteit van de gegevens en de controlebaarheid van de meegedeelde informatie⁷.

Deze kritieken zijn reeds weerlegd door beoefenaars van mondelinge geschiedenis. Allereerst is het niet correct om alle deformatieprocessen door te schuiven naar het geheugen, ook het perceptieproces is voor een groot deel verantwoordelijk voor de deformatie van informatie. Dit impliceert dat geen enkele, geschreven of niet-geschreven, bron aan deformatie ontsnapt. Bovendien kan men ook de waarheidsgetrouwheid van elke geschreven bron in vraag stellen, want zelfs een statisch onderzoek is niet waarde vrij. Volgens mondelinge historici is er dan ook geen fundamentele breuk tussen geschreven en mondelinge bronnen, deze laatste moeten echter zeer bedachtzaam behandeld worden⁸.

Om op een wetenschappelijke verantwoorde manier onderzoek te voeren is het noodzakelijk dat de geïnterviewden representatief zijn voor het onderwerp, in dit onderzoek de V.V.P.⁹. Het is echter onmogelijk om een perfecte steekproef samen te stellen, aangezien vele van de V.V.P.-leden reeds overleden zijn. Andere leden zijn niet te traceren of verkozen niet mee te werken aan dit onderzoek. Toch werd getracht de heterogeniteit van de V.V.P. zo goed als mogelijk weer te geven. Daarom werd vooral rekening gehouden met verscheidene klassieke criteria: geslacht, leeftijd, woonplaats en sociale klasse. Een ander criterium dat echter een groter belang had in het onderzoek, was de politieke en ideologische oriëntering van de leden. Het was van het grootste belang dat de verscheidene strekkingen -hoewel dit woord onder voorbehoud gebruikt wordt- binnen de partij aan bod kwamen. Ook werd een getuige, die niet tot de V.V.P.-kaders behoorde, geïnterviewd om een externe getuigenis te krijgen.

Een andere mogelijke kritiek op het gebruik van de methode van mondelinge geschiedenis bij het onderzoek naar de V.V.P. kan tevens geleverd worden op het feit dat bij dit onderzoek heel wat geïnterviewden nog partijpolitiek actief zijn of aangesloten zijn bij een politiekgeïnspireerde beweging. Hierdoor kunnen er eventueel belemmeringen ontstaan om

⁶ B. De Wever, P. Francois en B. Rzoska, *op. cit.*, p. 7.

⁷ B. De Wever et al., *Van horen zeggen: mondelinge geschiedenis in de praktijk*, Schaarbeek, Vlaams Centrum voor Volkcultuur, 2005, p. 29.

⁸ B. De Wever, P. Francois en B. Rzoska, *op. cit.*, p. 18.

⁹ *Ibidem*, p. 19.

bepaalde gebeurtenissen of meningen te uiten. Bovendien zijn vele van de geïnterviewden aanhangers van één of meerdere politieke strekkingen, waardoor het aangewezen is (extra)kritisch om te gaan met het interview als bron. Het is dan ook belangrijk als onderzoeker te beseffen dat het individueel geheugen voortdurend in dialoog is met het collectieve geheugen, dat men in zijn ruimste betekenis kan omschrijven als ‘de totaliteit van wat in een bepaalde maatschappij voortleeft over het verleden’, en dat de sociale context een grote invloed heeft op een individuele herinnering. Maatschappelijke waarden en normen beïnvloeden een getuigenis, net zoals het dominante beeld dat bestaat binnen een bepaalde groep over het verleden¹⁰.

Naast representativiteit is het tevens noodzakelijk om een inhoudskritische analyse toe te passen op de getuigenissen. Het is belangrijk deze getuigenissen te onderwerpen aan externe controle, vergelijking met ander bronnenmateriaal is onontbeerlijk¹¹. In dit onderzoek zullen de getuigenissen dan ook, weliswaar in de mate van het mogelijke, getoetst worden aan ander geschreven bronnenmateriaal: persartikels, kaderbladen, persoonlijke archieven van leden,... Indien dit niet mogelijk is, gebeurt de externe controle aan de hand van andere getuigenissen van voormalige V.V.P.-leden.

Een eigenschap van een goede onderzoeker is zelfkritisch zijn, in dit gedeelte over de methodologie is er bijgevolg ook wat plaats voor zelfreflectie. Een eerste vaststelling is dat historisch onderzoek voeren aan de hand van mondelinge geschiedenis vast en zeker een proces is van *trial and error*. Af en toe werden er, weliswaar onbewust, methodologische fouten gemaakt bij het uitvoeren van interviews. Zulke fouten sluipen onopgemerkt binnen tijdens het interview, maar komen duidelijk aan de oppervlakte bij het transcriberen. Vooral inzake de vraagstelling werd af en toe een methodologische fout gemaakt, bijvoorbeeld het stellen van tweeledige vragen. Bovendien moet er opgemerkt worden dat de ene persoon zich makkelijker leent voor een interview dan de andere: zo is bijvoorbeeld de ene persoon spraakzamer dan de andere of heeft een beter geheugen over het onderwerp.

Ondanks de grote hulp van de geïnterviewden leverden de gesprekken echter heel wat minder concrete informatie op dan gehoopt. Desondanks waren ze onontbeerlijk om nieuwe inzichten te verkrijgen en betekenden ze op deze wijze een grote hulp voor het onderzoek.

De schriftelijke bronnen kregen een grotere rol toegekend dan oorspronkelijk verwacht. Naast het eerder vermelde kaderblad, dat in de Koninklijke Bibliotheek te vinden is, werd getracht zoveel mogelijk persoonlijke documentatie van de geïnterviewde leden in te kijken, zoals bijvoorbeeld partijverslagen, en dit ook te gebruiken in deze masterproef. De bestudeerde periode is reeds meer dan dertig jaar geleden, waardoor veel persoonlijk archivalia verdwenen of onvindbaar zijn. Bovendien was veel van het archiefmateriaal vaak verspreid en onvolledig. Verder werd de grootste schat aan informatie gehaald uit persartikels en persberichten. Een aantal van deze persartikels komen uit een persknipselmapje van het

¹⁰ *Ibidem*, p. 15.

¹¹ *Ibidem*, p. 19.

A.D.V.N. of uit persoonlijke archieven¹². Bij sommige van deze persartikels is het paginanummer van het dagblad of tijdschrift niet vermeld, waardoor het ook niet mogelijk is dit weer te geven in de voetnoten. Om verwarring te vermijden wordt steeds de volledige voetnoot weergegeven, en niet gebruik gemaakt van afkortingen zoals *art. cit.*.

¹² ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(5), Diverse knipsels m.b.t. Lode Claes.

Situatieschets: Het Egmontpact

De voorbereiding en de onderhandelingen

Nadat de regering Tindemans I op 9 maart 1977 ontbonden werd, werden er vroegtijdige parlementsverkiezingen gehouden op 17 april 1977¹³. De V.U., die ondertussen een verruimingsoperatie had ondernomen, nam aan de verkiezingen deel onder de slogan: “*Gedaan met geven en toegeven*”. Het resultaat van de verkiezingen zorgde niet voor verrassingen. De C.V.P. behaalde 49,3% van de Vlaamse stemmen en haar partijkopstuk Tindemans vestigde met 134.163 voorkeurstemmen in de provincie Antwerpen een nationaal record. In Wallonië versterkte de socialistische partij haar eerste plaats met bijna 40% van de stemmen, terwijl ook het F.D.F. in Brussel zijn machtspositie wist te bevestigen. De Volksunie verbeterde zijn stemmenaantal lichtjes, waardoor het de stemmenverliezende P.V.V. van Grootjans voorbijstak als de derde grootste partij van Vlaanderen¹⁴. De partij behaalde 559.567 stemmen, wat een winst van 23.500 stemmen betekende. Toch werd er een procentueel verlies van 0,17% opgetekend. Bovendien verloor de V.U. door een nefaste zetelverdeling twee mandaten in de kamer, wat resulteerde in 20 zetels. De Senaatsfractie won echter een provinciaal mandaat, waardoor de V.U. over 17 senatoren beschikte¹⁵.

Na zijn persoonlijke triomf werd Tindemans aangesteld als formateur. Bij zijn aanstelling verklaarde hij dat hij zou trachten om een traditioneel drieledig kabinet te vormen (christendemocraten, socialisten en liberalen). De voorzitter van de P.V.V., Frans Grootjans, had echter openlijk verklaard dat “*de andere partijen het maar alleen moesten doen*”. Dit was voor de socialisten dan ook een duidelijk teken dat de P.V.V. de oppositie verkoos. Tindemans ondernam nog enkele pogingen om een drieledig kabinet te vormen. Deze werden echter gefnuikt door de socialistische partijen, die hun sociaal-economisch programma onverenigbaar beschouwden met deze van de liberalen. Een rooms-rood kabinet beschikte weliswaar in de Kamer formeel over het nodige aantal zetels voor een staats hervorming, maar politiek-praktisch gezien was het toch wel erg nipt. Op aanraden van de socialistische partijvoorzitters André Cools en Willy Claes werden de communautaire partijen, de V.U. en het F.D.F., uitgenodigd aan de onderhandelingstafel om onder meer een nieuwe staats hervorming door te voeren¹⁶.

Binnen de V.U. was het wantrouwen echter groot. Men stond kritisch tegenover deze onderhandelingen, omdat gevreesd werd dat de onwil van sommige belangrijke C.V.P.-figuren ten opzichte van de Volksunie groot was¹⁷. De situatie werd bovendien nog ingewikkelder na een toespraak op 1 mei door het socialistische Kamerlid Wim Geldhof,

¹³ M. Platel, *Prinsen van Stuyvenberg: historische beslissing of vergissing?*, Leuven, Davidsfonds, 1979, p. 9.

¹⁴ T. Luykx en M. Platel, *Politieke Geschiedenis van België*, Antwerpen, Kluwer, 1985, II, p. 688.

¹⁵ T. Van Overstraeten, *Op de Barrikaden: het verhaal van de Vlaamse macht in wording – 30 jaar Volksunie*, Brussel, Vlaams-nationaal studiecentrum, 1984, p. 278.

¹⁶ T. Luykx en M. Platel, *op. cit.*, p. 693.

¹⁷ *Ibidem*.

waarin hij verklaarde “*dat niet moet worden gerekend op de Antwerpse socialisten om het Brusselse F.D.F. in één of twee tijden in de regering te loodsen. Maar evenmin moet men op ons rekenen om de Volksunie in het zadel te brengen*”. V.U.-voorzitter Hugo Schiltz en Tindemans zouden mekaar nog enkele keren ontmoeten: zo werd in Wetstraat 16 daags na de toespraak van Geldhof een vertrouwelijk gesprek tussen Schiltz en Tindemans geregeld door Vaast Leysen van het Vlaamse Economisch Verbond. De ontmoetingen brachten echter geen vooruitgang¹⁸. Binnen de V.U. was er bijgevolg ook geen algemeen enthousiasme, het kostte daarom opvallend veel moeite om tot een bevestigend antwoord te komen¹⁹. De leden van de partijraad, afgezien van Schiltz en Anciaux, vreesden dat men de Volksunie tot toegevingen zou brengen om haar nadien in de kou te laten staan. Vooral Frans Van der Elst was hier achterdochtig over²⁰.

Op 4 mei deed Tindemans een laatste oproep aan de communautaire partijen om samen met de socialisten en christendemocraten onderhandelingen aan te knopen over een regeringsprogramma. Er werd meegedeeld dat ofwel beide partijen zouden toetreden, ofwel geen van beide. Op diezelfde dag kregen de partijvoorzitters van de socialisten en christendemocraten echter een telefoontje van V.U.-senator Lode Claes, waarin hij liet horen dat de Volksunie-fracties daags voordien toch wel gewonnen waren om te praten. Dat telefoontje werd door de onderhandelaars duidelijk aangevoeld als een mogelijke positieve wending. Hierop werd door C.V.P.-voorzitter Martens aan Lode Claes gevraagd om na te gaan hoe het eigenlijk zat in de Volksunie²¹. Martens vergewiste zich via Claes dat de V.U. een gesprek wou dat zich niet alleen zou beperken tot de gewestvorming, maar dat ook de staatshervorming, het probleem Brussel inbegrepen, zou aanpakken. De volgende dag besliste het V.U.-partijbestuur na moeilijke besprekingen dat het bereid was te praten over een globale staatshervorming in federale zin²². Hierbij kwamen de vijf knelpunten in de staatshervorming aan bod: de begrenzing van de gewesten, de bevoegdheden van de gewesten, de samenstelling van de organen, de financiële middelen van de gewesten en de grondwettelijke gevolgen van de hervorming. Op aanvraag van de V.U. werd wel besloten dat de kwestie van de begrenzing het laatste agendapunt zou worden. Er werd dan ook afgesproken dat men eerst de vier andere knelpunten van het gemeenschapsdossier zouden aanpakken, daarna de sociaal-economische en financiële problemen. Na dit alles zou pas een oplossing gezocht worden voor de begrenzing van de gewesten²³.

De onderhandelingen gingen van start op 9 mei 1977 in het Egmontpaleis te Brussel. Er werd duidelijk gesteld dat er geen akkoord bestond, voordat men het niet over alles eens was.

¹⁸ M. Platel, *op. cit.*, p. 11.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ E. Raskin, *Van binnenuit bekeken: de herinneringen van een V.U.-parlementslid*, Antwerpen, Nederlandsche boekhandel, 1989, p. 180.

²¹ M. Platel, *op. cit.*, p. 12.

E. Raskin, *op. cit.*, p. 180.

²² T. Van Overstraeten, *op. cit.*, p. 274.

²³ T. Luykx en M. Platel, *op. cit.*, p. 694.

Onder de leiding van Tindemans zaten zes partijdelegaties, die bestonden uit de partijvoorzitter en één specialist, aan de onderhandelingstafel in het Egmontpaleis²⁴. Na een goede week onderhandelen kon formateur Tindemans mededelen dat men reeds voor vier van de vijf knelpunten een ontwerpakkoord bereikt had. Pas na een eerste gespreksronde over het financieel en economisch herstelbeleid -dat überhaupt slechts beperkte aandacht kreeg in het pact- werd de kwestie van de grenzen van de gewesten aangepakt met als pijnpunt Brussel²⁵. De discussie hierover sleepte aan tot de nacht van 23 mei, twee weken na de aanvang van de onderhandelingen. In de loop van deze dag zag het er naar uit dat het overleg vast was gelopen. Formateur Tindemans was dan ook allesbehalve optimistisch en stelde luid en duidelijk een ultimatum: *“Ik ga nu naar het Egmontpaleis terug, blijf daar tot ten laatste middernacht of half één en dan zal ik zien hoe de situatie is, er eventueel de conclusies uit trekken en telefonisch contact opnemen met de Koning”*²⁶. Ondertussen bleef het water tussen de Vlaamse en Franstalige onderhandelaars te diep. De Vlaamse onderhandelaars hadden een voorstel gedaan inzake de grenzen van het gewest: dat bleef beperkt tot grensaanpassingen in de zes faciliteitengemeenten rond Brussel. Zowel de Franstalige P.S.C. als het F.D.F. wezen dit voorstel af. Rond drie uur 's ochtends stelde F.D.F.'er Outers voor de grensaanpassingen te laten vallen in ruil voor extra maatregelen ten gunste van de Franstaligen buiten Brussel, in de zes gemeenten met faciliteiten maar ook daarbuiten. Het belangrijkste punt hierin was het inschrijvingsrecht, dat gekoppeld zou worden aan waarborgen voor de Vlamingen in de hoofdstad. Een uur na dit voorstel was een globaal Gemeenschapsakkoord bereikt, het Egmontpact was geboren²⁷.

Het Egmontpact: inhoudelijk

Centraal binnen het Egmontpact stond de pacificatiegedachte. Deze staats hervorming had als taak om een oplossing aan te voeren voor het probleem voor Brussel en de Rand, om de autonomie voor gemeenschappen en gewesten gestalte te geven en om de staatsinstellingen grondig te herzien²⁸. Dit was echter niet realiseerbaar tijdens één legislatuur, omdat voor fundamentele en definitieve aanpassingen een nieuwe grondwetsvoorziening vereist was. Dit impliceerde dan ook dat dit verwezen moest worden naar een volgende legislatuur -aangezien het verkozen parlement van 1977 niet grondwetgevend kon optreden- en naar de daaruitvolgende achtjarige samenwerking tussen de onderhandelende partijen²⁹.

Allereerst zou het pact een driedelige gewestvorming institutionaliseren. De gewestraden konden ordonnanties stemmen, die diezelfde rechtsgeldigheid hadden als wetten en decreten.

²⁴ M. Platel, *op. cit.*, pp. 12-13.

²⁵ T. Luykx en M. Platel, *op. cit.*, p. 695.

²⁶ M. Platel, *op. cit.*, p. 15.

²⁷ T. Luykx en M. Platel, *loc. cit.*

²⁸ E. Van De Casteele, “Gemeenschapsact”, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, Lannoo, 1998, II, p. 1246.

²⁹ H. Todts, *Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden: Onomkeerbaar en voorlopig*, Leuven, Davidsfonds, 1982, p. 132.

De gewestraden werden rechtstreeks en proportioneel verkozen, de gewest-executieven werden door de raad aangeduid. De bevoegdheden waarover de gewesten soevereiniteit hadden waren echter beperkt tot vooral de plaatsgebonden materies³⁰. In de Brusselse Gewestraad en de Gewestexecutieve waren er waarborgen opgebouwd voor de Vlamingen. Binnen de executieve waren de Vlamingen gewaarborgd dat zij een aanwezigheid hadden van twee leden, die over een soort van vetorecht beschikten. De Vlaamse onderhandelaars hadden echter de pariteit in Brussel opgegeven³¹.

Terwijl bovenvermelde structurele veranderingen vooral gewenst waren door de Franstalige partijen, werd een tweeledige gemeenschapsvorming vooral begeerd door de Nederlandstalige partijen. Deze waren vooral bezorgd om de mogelijke overheersing van de Vlamingen in Brussel. Daarom pleitte men ook voor een uitbreiding van een autonomie van de gemeenschapsraden³². Zo werden de raden, naast hun toegekende bevoegdheden over culturele materies, uitgebreid met de bevoegdheden over de zogenaamde ‘persoonsgebonden materies’. Het idee van deze persoonsgebonden materies was vooral ontstaan in de kringen van de Brusselse Vlamingen. Zij wilden met dit concept bekomen dat Vlamingen in de hoofdstad terecht konden voor die aangelegenheden –hiermee doelende op materies die de mens in zijn individualiteit raken zoals sociale verzorging- bij Vlaamse instellingen. Concreet sloeg deze term dan ook op gezondheidszorg, personenbijstand, didactische en pedagogische vorming³³. Net zoals de gewestraden een ordonnantiekracht hadden, hadden ook de gemeenschapsdecreten kracht van wet³⁴.

Aan de Voerstreek of andere taalgrensgemeenten werd weinig aandacht geschonken in het Egmontpact, daarentegen was er heel wat te lezen over Brussel en de Vlaamse Rand. Allereerst werd het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde gesplitst, bovendien bleef Brussel zelf beperkt tot de negentien gemeenten. In elk van deze negentien gemeenten zouden er Gemeentelijke Gemeenschapscommissies opgericht worden, zowel een Nederlandstalige als een Franstalige. Deze commissies hadden tot doel te adviseren of voorstellen te formuleren over de culturele aspecten, het onderwijs en de communautaire aspecten van de persoonsgebonden materies³⁵.

Het Egmontpact steunde vooral op het principe van reciprociteit tussen de Vlamingen in Brussel en de Franstaligen in het randgebied. In de zes randgemeenten kregen bijgevolg ook de Franstaligen gemeenschapscommissies, waardoor ze hetzelfde recht verwierven als de Vlamingen in Brussel. Bovendien kregen zij ook het ‘inschrijvingsrecht’ in de zes randgemeenten en in enkele andere gemeenten (Dilbeek, Groot-Bijgaarden, Strombeek-Bever, Sterrebeek en zelfs een gedeelte van Vilvoorde). Het ‘inschrijvingsrecht’ impliceerde dat

³⁰ E. Van De Castele, *loc. cit.*

³¹ T. Luykx en M. Platel, *op. cit.*, p. 701.

³² E. Van De Castele, *op. cit.*, p. 1247.

³³ T. Luykx en M. Platel, *op. cit.*, p. 699.

³⁴ E. Van De Castele, *loc. cit.*

³⁵ *Ibidem*, p. 1248.

Franstaligen in deze gemeenten het recht hadden om een domicilie te kiezen in één van de negentien Brusselse gemeenten. Daar konden ze dan hun administratieve formaliteiten in het Frans afhandelen en vooral hun stemrecht uitoefenen³⁶.

De Volksunie en het Egmontpact

De onderhandelaars van de Volksunie, Schiltz en Van der Elst, beschouwden de onderhandelingen als vruchtbaar. Zij hadden het beoogde federalisme met een eigen Vlaams parlement en regering bereikt. Tevens was er, in hun opinie, geen volledige drieledige gewestvorming en waren er waarborgen voor de Vlamingen te Brussel. Verder werd volgens hen de taalwetgeving gehandhaafd en de langverwachte aanzet gegeven voor het opruimen van de sociale gevolgen van de naoorlogse repressie. De tol die zij hiervoor moesten betalen, het behoud van de faciliteiten en het individueel inscriptierecht in de zes randgemeenten, zeven deelgemeenten en drie wijken, leek voor hen bijgevolg aanvaardbaar³⁷. Net zoals de andere partijen moest ook het Gemeenschapsakkoord door de partijraad van de Volksunie goedgekeurd worden. De partijraad vergaderde zoals gebruikelijk achter gesloten deuren in het partijgebouw, gelegen aan het Barricadenplein te Brussel. Op deze partijraad werd het akkoord door Schiltz en Van der Elst verdedigd. Schiltz verdedigde het pact omdat het in zijn opinie 'de enige verantwoorde keuze' was. Hij verklaarde dan ook dat indien de Volksunie niet deelgenomen had aan de onderhandelingen, zij vervangen zou worden door liberalen. Hierdoor zou -in zijn opinie- de staatshervorming een volledige drieledige gewestvorming inhouden, hetgeen volledig zou ingaan tegen de wens van de Vlaamse Beweging. Van der Elst hield het in tegenstelling tot Schiltz minder technisch, maar des te meer emotioneler. Hij beschouwde het pact als een eerste en echte aanzet tot een volwaardig tweeledig federalisme, waarvoor de Vlaamse Beweging reeds lange tijd gestreden had³⁸.

Tegelijkertijd werd echter voor het partijgebouw op het Barricadenplein onafgebroken betoogd door de tegenstanders van het Gemeenschapspact, waaronder Volksunie-jongeren en V.M.O.-leden uit de randgemeenten rond Brussel. Ook de Vlaamse chansonnier Jef Elbers was van de partij, hij vermaakte de aanwezigen met protestliederen. De sfeer was echter grimmig. Toen de vergadering voorbij was, werden de raadsleden uitgescholden voor verraders van de Vlaamse zaak. Hugo Schiltz moest zelfs onder bescherming van politie en rijkswacht het partijgebouw verlaten³⁹. Uiteindelijk werd een positief antwoord gegeven door de partijraad, hoewel er binnen de Volksunie een grotere onenigheid was over het pact dan in de andere partijen. Er waren 62 stemmen voor en 31 stemmen tegen, wat impliceerde dat één derde van de partijraad zich verzette tegen het pact. Dit was in verhouding tot de meeste

³⁶ T. Luykx en M. Platel, *op. cit.*, p. 701.

³⁷ T. Van Overstraeten, *op. cit.*, p. 276.

³⁸ E. Raskin, *op. cit.*, p. 180.

³⁹ *Ibidem*, p. 181.

M. Platel, *op. cit.*, p. 72.

T. Van Overstraeten, *op. cit.*, p. 279.

andere partijen –de C.V.P. buiten beschouwing gelaten- relatief groot⁴⁰. Het werd bijgevolg van begin af aan duidelijk dat het Gemeenschapsakkoord de Volksunie in twee groepen zou delen: pro-Egmont en anti-Egmont.

Vooraf de leden uit het arrondissement Brussel, die eigenlijk het meest bij de zaak betrokken waren, waren uitermate gekant tegen het Egmontpact. Alle leden van het arrondissement, op uitzondering van Anciaux en Peeters, stemden tegen het akkoord⁴¹. Ook bij de parlementsleden wekte het pact heel wat commotie op. Toch werd bij de stemming van de regeringsverklaring in de Kamer van Volksvertegenwoordigers enkel tegengestemd door Jef Valkeniers, die zich zou ontpoppen tot één van de grootste tegenstanders van het pact. Valkeniers overwoog echter geen vertrek uit de Volksunie. De partij verlaten was in zijn ogen een naïeve opvatting: “*Men zou je immers onmiddellijk vervangen en daarmee ben je uitgespeeld*”⁴². Tevens had Jo Belmans voor de stemming het halfroond al verlaten. Acht Kaderleden van de meerderheid waren afvallig, waarbij vooral Valkeniers en de C.V.P.-er Jan Verroken het anti-Egmont standpunt openlijk verdedigden⁴³. In de senaat stemde één V.U.-senator tegen: Bob Maes. Goemans en Jorissen onthielden zich⁴⁴. Lode Claes had bovendien de partij verlaten uit ontevredenheid, dit zal echter later besproken worden in deze masterproef.

Na de goedkeuring door de verschillende bevoegde partijorganen, diende de ministersportefeuilles uitgedeeld te worden. Na onderhandelingen hierover wist de V.U. twee ministerposten en één staatssecretariaat te veroveren. Het Ministerie van Buitenlandse Handel werd toegekend aan Hector de Bruyne, het Ministerie van Wetenschapsbeleid kwam terecht in handen van Rik Vandekerckhove. Vic Anciaux werd staatssecretaris van Nederlandse Cultuur en Brusselse Sociale Zaken. Ten slotte wist Hugo Schiltz, die de onderhandelingen over de ministersportefeuilles alleen voerde, ook nog een ander mandaat te bemachtigen: Maurits Coppieters werd aangesteld als voorzitter van de Cultuurraad der Nederlandse Cultuurgemeenschap. Vele V.U.-leden waren niet tevreden over de behaalde ‘buit’, zij verweten Schiltz dat hij heel weinig uit de wacht had weten te slepen. Bovendien waren ze niet opgezet met de manier van werken. De V.U. had zich altijd gemanifesteerd als het prototype van een democratische partij. Toch werd bij deze onderhandelingen de volledige macht enkel en alleen gedragen door voorzitter Schiltz, waarbij bijna geen inspraak mogelijk was door de andere partijleden⁴⁵.

⁴⁰ T. Luykx en M. Platel, *op. cit.*, p. 696.

⁴¹ E. Raskin, *op. cit.*, p. 181.

⁴² M. Platel, *op. cit.*, p. 74.

⁴³ *Ibidem*, p. 18.

⁴⁴ E. Raskin, *op. cit.*, p. 182.

⁴⁵ *Ibidem*, pp. 182-183.

Het protest tegen het Egmontpact

Het grootste gedeelte van de Vlaamse Beweging kon zich niet vinden in het gesloten pact, bijgevolg werd ook heel wat protest gevoerd. Voor het merendeel van de Vlaamse Beweging omvatte het pact drie belangrijke controversiële punten. Eerst en vooral was er ontevredenheid over de gewestvorming. Het Gemeenschapspact bracht geen duidelijk tweeledig federalisme, en ging zo in tegen de wensen van de Vlaamse Beweging. Een tweede punt van controverse in het gesloten pact was het inschrijvingsrecht⁴⁶. Het inschrijvingsrecht werd aanzien als een onaanvaardbare toegeving. Ook de andere bijkomende faciliteiten rond Brussel voor Franstaligen werden niet positief onthaald. Een ander aspect van het pact dat de Vlaamse Beweging tegen de borst stootte, was het opgeven van de pariteit te Brussel. Hierdoor vreesde men dat de Vlamingen te Brussel niet meer zouden worden dan een beschermde minoriteit, zonder enige vorm van macht⁴⁷. Een vierde punt dat eventueel kan aangehaald worden als controversieel was het feit dat de Vlaamse onderhandelaars verklaard hadden dat het pact te nemen of te laten was. Daarom werd ook bij de 11 juliboodschap - ondertekend door onder meer het Algemeen Nederlands Zangfeest, de Vlaamse Volksbeweging en het Davidsfonds- verklaard:

“Aangezien het akkoord ons werd en wordt voorgelegd als een globale overeenkomst, die te nemen of te laten is, en waaraan dus geen belangrijke wijzingen kunnen worden aangebracht, zijn wij genoodzaakt het geheel af te wijzen... We kunnen dit pact niet beschouwen als een basis voor definitieve pacificatie.”⁴⁸

Op 24 mei, de dag waarop het Gemeenschapspact officieel gesloten werd, werd het duidelijk dat niet elke Vlaming het gesloten pact zomaar zou aanvaarden. Dezelfde dag werd al een 24 meicomité opgericht. Bovendien werden in Brusselse gebouwen waar Vlaamse instellingen gevestigd waren, versierd met zwarte vlaggen⁴⁹. De comités die opgericht werden vlak na de ondertekening van Egmont, zoals het voornoemde 24 meicomité en het Vlaams Actiecomité Brussel-Vlaams-Brabant, kenden echter een kort bestaan. De drie grote fondsen (Davidsfonds, Willemsfonds en Vermeylenfonds) verkozen daarentegen eerst een grondige studie van het pact, vooraleer men politieke standpunten innam⁵⁰.

Van een eensgezind pessimisme was er echter geen sprake, sommigen waren wel degelijk te vinden voor het pact. Dit kwam tot uiting bij de onenigheid in het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen, een koepelorganisatie van de Vlaamse cultuur- en strijdverenigingen. Binnen het O.V.V. kon er geen consensus gevonden worden tussen de drie grote fondsen. De voorzitter van het vrijzinnige en socialistische Vermeylenfonds, Aloïs Gerlo, verklaarde zich in tegenstelling tot de andere twee voorzitters, akkoord met het pact. De tegenstanders van het

⁴⁶ P. Van Windekens, *Wij betogen! 1956-2006: vijftig jaar Vlaamse volksbeweging*, Kapellen, Pelckmans, 2006, p. 111.

⁴⁷ M. Platel, *op. cit.*, p. 80. + p. 82.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 79.

⁴⁹ T. Van Overstraeten, *op. cit.*, p. 276.

⁵⁰ P. Gunst en G. Van Overloop, “Anti-Egmontkomitee”, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, Lannoo, 1998, I, p. 298.

pact waren bijgevolg genoodzaakt om het verzet te organiseren in een nieuwe organisatie, het Egmontcomité⁵¹.

Het Egmontcomité werd opgericht op 7 september 1977 en werd voorgezeten door Clem de Ridder. Bij de oprichting waren 35 niet-partijpolitieke verenigingen aangesloten, het aantal groeide uiteindelijk uit tot een vijftigtal⁵². Onder deze verenigingen bevonden zich onder andere: de grote fondsen (met uitzondering van het Vermeylenfonds), de Vlaamse Volksbeweging, het Algemeen Nederlands Zangverbond, ...⁵³ Het comité had als doel het pact te amenderen, en indien noodzakelijk, tegen te houden. Dat zou men trachten te doen via affiches, acties, moties en ook politieke druk. Hierbij kwam het dan ook vaak tot scherpe botsingen tussen de politieke Vlaamse wereld en de niet-politieke Vlaamse Beweging, waarbij vooral de Volksunie het zwaar te verduren kreeg. Hugo Schiltz was dan ook voor velen de gebeten hond⁵⁴. De houding van de Vlaamse pers speelde geen onbelangrijke rol in het opflakkeren van het anti-Egmont sentiment. Enkel *Het Belang van Limburg* stelde zich vrij positief op⁵⁵.

Het Egmontcomité zou uiteindelijk zelf een volwaardige gesprekspartner worden in het politiek debat. Zo hadden onder meer gesprekken plaats tussen het Egmontcomité enerzijds en Martens (C.V.P.), Van Miert (B.S.P.) en Schiltz anderzijds. Hiermee wou men de relaties tussen beide kampen verbeteren, aangezien de sfeer in de publieke debatten best grimmig was. De gesprekken brachten desondanks overeengekomen afspraken geen resultaten⁵⁶.

Zoals eerder bleek, werd de oppositie tegen de goedkeuring van het pact niet alleen gevoerd door de niet-politieke verenigingen, maar ook binnen de V.U. zelf was er heel wat tegenstand. Evrard Raskin onderscheidt in zijn memoires, weergegeven in het boek *Van binnenuit bekeken. De herinneringen van een V.U.-parlementslid.*, drie ‘oprechte’ groepen anti-Egmonters binnen de Volksunie. De eerste groep was afkomstig uit het Brusselse. Zij hadden vele jaren gestreden voor de Vlaamse rechten in de hoofdstad en trachtten weerstand te bieden tegen expansie van de Franstalige bourgeoisie. Ze zagen het pact dan ook als een capitulatie voor de Vlamingen in het Brusselse. Een tweede groep werd volgens Raskin gevormd door een aantal katholieke flaminganten, die zich meestal organiseerden in het Davidsfonds. Dit fonds gaf, door zijn goede organisatie en aanwezigheid tot in de kleinste dorpen, in grote mate gestalte aan het anti-Egmontgebeuren buiten het Brusselse. Ten slotte onderscheidt Raskin een derde groep, die hij de ‘radicalen’ noemt. Hier doelt hij op de personen, die lid waren van organisaties zoals: Were-di, Braunsfonds, Voorpost, Broederband en vele andere. Zij leefden al jaren in ongenoegen met de Volksunie, toch waren de banden met de partij nooit volledig verbroken⁵⁷.

⁵¹ T. Luykx en M. Platel, *op. cit.*, p. 702.

⁵² P. Gunst en G. Van Overloop, *loc. cit.*

⁵³ M. Platel, *op. cit.*, p. 81.

⁵⁴ P. Gunst en G. Van Overloop, *op. cit.*, pp. 298-299.

⁵⁵ E. Raskin, *op. cit.*, p. 188.

⁵⁶ M. Platel, *op. cit.*, p. 82.

⁵⁷ E. Raskin, *loc. cit.*

In een poging tot oppositie voeren binnen de V.U. werd het Vlaams Nationaal Direktorium (V.N.D.) opgericht. Deze radicale rechts-nationalistische groep, waarachter Edwin Truyens de motor was, werd opgericht in september 1977⁵⁸. Het V.N.D. ontstond uit de Vlaams-Nationale Raad (V.N.R.). De V.N.R. was een overkoepelend orgaan van zo'n 23 Vlaams-nationalistische verenigingen, waaronder Were Di, V.M.O., Pater Braunsfonds,... De Raad werd opgericht op de Vlaams-nationale landdag te Schepdaal in oktober 1973 en profileerde zich als 'rechts-nationalistische zweep' op de Volksunie. Het kende echter een vrij onstabiel bestaan en was bijna inactief geworden, maar het project werd nieuw leven ingeblazen door de perikelen rond het Gemeenschapspact. Op een bijeenkomst van de V.N.R. werd dan ook besloten om een concrete vorm te geven aan een georganiseerde oppositie binnen de V.U. zelf. Eerder werd al overeengekomen om geen nieuwe partij op te richten. Bijgevolg werd het Vlaams Nationaal Direktorium boven het doopvont gehouden met als doel het verzet te organiseren tegen de officiële partijkoers van de Volksunie⁵⁹.

Het Vlaams Nationaal Direktorium pleitte onder meer voor een Vlaamse onafhankelijkheid in een Heel-Nederlands kader, algemene amnestie en een afvloeiing van de gastarbeiders. Tevens nam het een sterk anti-abortus standpunt in. Ondermeer in het eerste *V.N.D.-Mededelingsblad* werd duidelijk dat het Egmontpact de aanleiding was voor het stichten van het V.N.D., maar dat dit zeker en vast niet de enige oorzaak was. Edwin Truyens verklaarde dan ook in dat blad: "*redenen bestonden er reeds te over van lang voor het Egmontakkoord: de VU bleek in het verleden al te vaak bereid om inzake het abortusvraagstuk, het vreemdelingenprobleem, de sociaal-economie, enz. niet-nationalistische standpunten in te nemen.*"⁶⁰ Het Vlaams Nationaal Direktorium was weliswaar een kort leven beschoren. Door de oprichting van de V.N.P van Dillen en de V.V.P. van Claes werd het nut van de V.N.D. achterhaald. Bovendien viel de werking van het V.N.D. stil door de schorsing van Edwin Truyens, die door de tuchtraad van de Volksunie voor een periode van negen maand geschorst werd. Dit betekende dan ook in juni 1978 het einde van de V.N.D.⁶¹.

⁵⁸ N. Moyaert, "Vlaams-Nationaal Direktorium", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, Lannoo, 1998, III, p. 3327.

⁵⁹ N. Moyaert, *De voorgeschiedenis van het Vlaams Blok in de Volksunie: onderzoek naar de oorzaken van de partijpolitieke hergroeperingen binnen het Vlaams-nationalisme ten tijde van het Gemeenschapspact.: situering van het ontstaan van de Vlaams Nationale Partij, de Vlaamse Volkspartij en het Vlaams Blok in relatie tot de Volksunie*, Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven), 1986, pp. 135-136.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 137.

⁶¹ N. Moyaert, "Vlaams-Nationaal Direktorium", p. 3327.
Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens.

DEEL I

Lode Claes: Non-conformist en Cavalier Seul

Korte biografie

Lode Claes werd op 17 juni 1913 te Borgerhout geboren in een Vlaamsgezinde familie. Zijn moeder, die volgens hem een blijvende stempel op zijn levensloop drukte, was een sterk Vlaamsgezinde onderwijzeres⁶². Zij had onder meer bewondering voor de activistische en vrijzinnige lerares Rosa de Guchtenaere en bovendien kende zij August Borms persoonlijk. Hoewel Borms haar vroeg lerares te worden in Brussel, verkoos zij buiten het activisme te blijven. De vader van Lode Claes was bediende in de Antwerpse haven, waar hij vaak samenwerkte met Duitse collega's en hierdoor een groot respect voor hen kreeg. Bovendien raakte hij sterk op Duitsland georiënteerd, deze oriëntatie was later ook merkbaar in de intellectuele belangstelling van zijn zoon⁶³. De politieke oriëntatie van Claes was tijdens zijn studententijd dan ook gericht op de 'Revolutie van Rechts', naar het boek van Hans Freyer. Bovendien volgde hij het politieke gebeuren in Duitsland op de voet⁶⁴. Tevens was hij gefascineerd – Lode Claes kan als een echte erudiet beschouwd worden- door Duitstalige lectuur, in het bijzonder Ernst Jünger en Carl Schmitt. Beide auteurs beschouwde hij als zijn *maîtres à penser*. Na de oorlog inspireerde ook de literatuur van Karl Popper en Reinhard Niebuhr zijn gedachtengang⁶⁵.

Reeds als kleine jongen werd hij betrokken bij het Vlaams-nationalisme, zo nam hij deel aan de eerste amnestiebetogingen in de jaren '20. Het Vlaams-nationalisme werd Lode Claes met de paplepel ingegoten of zoals hij zelf stelde: hij werd in het Vlaams-nationalisme geboren. Op 59-jarige leeftijd verklaarde hij: *"Iedereen moet het doen in zijn eigen familie, sa famille spirituelle. Welnu, mijn politieke, spirituele, geestelijke familie is het Vlaams-nationalisme"*. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Lode Claes reeds tijdens zijn lager middelbaar actief was op het Vlaams-nationalistisch front. Tijdens zijn schoolloopbaan in het Atheneum te Antwerpen was hij bedrijvig in een kleinere Vlaamsgezinde kring, die aangesloten was bij het Algemeen Vlaams Studentenverbond⁶⁶. Bovendien was Lode Claes in zijn jeugd jaren lid van de Vlaams-nationale Wacht, onder leiding van Jan Van Hoogten. Samen met deze organisatie nam Claes deel aan anti-Belgische betogingen. Claes is echter geen rabiaat anti-Belg geworden⁶⁷.

Hoewel Lode Claes betrokken was bij de collaboratie, ontkent hij enig racistisch motief te hebben gekoesterd. Hij was geen antisemiet en had bovendien heel wat Joodse vrienden in het Antwerpse Atheneum, waar hij school liep. Het was met deze Joodse vrienden dat hij socialistische meetings bezocht en in aanraking kwam met linkse ideologieën. Net zoals menig jongere in zijn tijd werd ook Lode Claes geconfronteerd met de aantrekkingskrachten

⁶² L. Pauwels en P.J. Verstraete, *Vlaamse macht: in herinnering van Lode Claes (1913-1997)*, Wijnegem, Delta-stichting, 1998, p. 36.

⁶³ *Ibidem*, p. 7 + pp. 36 -37.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 44.

⁶⁵ E. De V., "Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder Bank Lambert I", in: *'t Pallieterke*, 24.10.1972, p. 7.

⁶⁶ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 8.

⁶⁷ E. De V., "Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder Bank Lambert I", in: *'t Pallieterke*, 24.10.1972, p. 7.

van zowel uiterst links als uiterst rechts in een sfeer waarbij beide strekkingen soms heel dicht bij elkaar lagen. Toch verkoos hij de ‘Revolutie van Rechts’, een keuze die hij als socioloog verklaart op marxistische wijze: “*ik behoorde sociologisch tot de kleine burgerij en niet tot het proletariaat, en de ‘Revolutie van Rechts’ was de revolutie van de kleine burgerij*”. Bovendien meende hij dat zijn Vlaamsgezindheid, gekenmerkt door zijn politieke romantiek, onverzoenbaar was met uiterst links⁶⁸.

Lode Claes begon zijn studies aan de universiteit van Leuven in 1931. Hij volgde de studies rechten, waarin hij doctorerde in het Nederlands. Tegelijkertijd bestudeerde hij de Thomistische wijsbegeerte aan het Franstalige *Institut Supérieur de Philosophie*. Daarnaast volgde hij ook nog een universitaire opleiding Politieke en Sociale Wetenschappen⁶⁹. Later studeerde hij nog twee jaar wijsbegeerte aan de *Facultés Universitaires Notre-Dame de la Paix* in Namen⁷⁰.

Bij het aanvangen van zijn universitaire carrière sloot Claes zich aan bij het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond, tevens was hij ook actief bij het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond. Claes was ook drie jaar lang de spilfiguur en voorzitter van de Politieke Akademie. Dit was een studentenvereniging die talloze lezingen en debatten inrichtte om studenten kennis te laten maken met de nieuwste politieke en sociologische stromingen⁷¹. Een regelmatige gastspreker was Victor Leemans, die een blijvende invloed zou uitoefenen op Lode Claes⁷².

Tijdens zijn eerste jaar universiteit besloot hij zich, na een toespraak van Joris van Severen te Leuven, aan te sluiten bij het Verdinaso. De grootste aantrekkingsfactor voor Claes was vooral het elitaire en stijlvolle karakter van het Verdinaso. Claes verliet de organisatie om in 1936 terug toe te treden, echter niet voor lang. Claes kon zich immers niet vinden in de ‘Nieuwe Mars’-richting van Van Severen: “*Maar ten slotte nam ik ontslag, en voor goed, omdat hij zich totaal afzonderde van de Vlaams-nationale beweging.*”⁷³

In 1936 schreef Claes zich in als advocaat aan de Antwerpse balie, met als ‘patron’ de vermaarde Antwerpse advocaat René Victor⁷⁴. Het was in zijn opdracht dat Lode Claes in de zomer van 1939 geopolitiek ging studeren in Munchen bij professor Haushofer, tevens een markant figuur van de Conservatieve Revolutie. In de periode 1936-1940 was hij tevens werkzaam als jurist voor het Studiecentrum tot hervorming van de Staat, dat het doel had om het parlementaire stelsel te moderniseren⁷⁵.

⁶⁸ E. De V., “Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder van de Bank Lambert II”, in: *’t Pallieterke*, 31.10.1972, p. 7.

⁶⁹ ADVN., *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Dossier Télé-Mémoires.

⁷⁰ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 12.

⁷¹ *Ibidem*, p. 8.

⁷² E. De V., “Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder Bank Lambert I”, in: *’t Pallieterke*, 24.10.1972, p. 7.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ ADVN., *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Dossier Télé-Mémoires.

⁷⁵ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, pp. 9-10.

Toen de Duitse troepen op 10 mei 1940 hun aanval startten op België was Claes 26 jaar. In het begin van de bezetting was hij redacteur geweest bij het V.N.V.-blad *Volk en Staat*, maar hij was na twee maanden niet meer welkom op de redactie. Later schreef hij voor nog andere ‘Nieuwe Orde’-dagbladen, zoals het *Algemeen Nieuws*, *Het Laatste Nieuws* en zelfs *De Vlag*. Oorspronkelijk had hij zich ook aangemeld voor de SS, maar hij verkoos een administratieve carrière⁷⁶. Hij ging bijgevolg eerst aan de slag bij de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie, die het Ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening bijstond. Het jaar daarop was hij directeur van de studiediensten op het Ministerie van Binnenlandse Zaken, dat toen onder leiding stond van secretaris-generaal Gérard Romsée. Daar moest Claes zich bezig houden met de vorming van de grote stedelijke agglomeraties onder het toezicht van Hendrik Borginon, die toen als Commissaris-Generaal verantwoordelijk was voor de vorming van deze agglomeraties⁷⁷. Hierna werd Claes schepen van Betwiste Zaken van Groot-Brussel, een agglomeratie van de Brusselse gemeenten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Later werd hij tevens nog als schepen verantwoordelijk gesteld voor de dienst Burgelijke Stand⁷⁸. Groot-Brussel had een enorme symbolische waarde, het was het centrum van de taalstrijd. Het was dan ook een sterk symbolisch gebaar dat de Vlaming Jan Grauls, die onder meer in het begin van de oorlog gouverneur ad-interim was van de provincie Antwerpen, benoemd werd tot burgemeester. Jan Grauls was geen lid van een politieke partij, maar was wel V.N.V.-gezind. Het nieuwe schepencollege lag duidelijk in de lijn van de ‘Nieuwe orde’. Hoewel het schepencollege, bestaande uit 12 schepenen, evenredig verdeeld was in zes politieke fracties (liberalen, socialisten, katholieken, rexisten, V.N.V.’ers en twee ‘neutralen’), had toch vooral het V.N.V. een machtspositie verworven binnen het bestuur van Groot-Brussel⁷⁹. Het was de keuze van Grauls om Lode Claes op te nemen in zijn college als neutrale, niet-partijgebonden persoon⁸⁰.

Lode Claes behoorde echter nooit tot het V.N.V., hoewel hij in de zomer van 1940 twee maanden lid was van de redactie van het V.N.V.-blad *Volk en Staat*. Zijn relatie met het V.N.V. was echter allesbehalve optimaal. Zo werd er in het archief van het V.N.V. een lijst gevonden met prominente collaborateurs, waarbij ook hun relatie met het V.N.V. wordt weergegeven. Hieruit blijkt dat de relatie tussen het V.N.V. en Lode Claes slecht was⁸¹. Lode Claes voelde zich dan ook nooit aangetrokken tot het V.N.V., dat hij als iets “*middelmatig, dagelijks en oppervlakkig*” beschouwde⁸².

Bij de bevrijding van België besloot Claes om niet naar Duitsland te vluchten, zoals vele andere collaborateurs. Hij dook op verscheidene adressen in Antwerpen onder, maar werd

⁷⁶ ARA, *Ministère de la Justice. Direction générale des Etablissements pénitentiaires. Service des Grâces*, D.419, nr. 74174.

⁷⁷ L. Claes, *Het verdrongen verleden: de collaboratie, haar rechters en geschiedschrijvers*, Beveren, Orbis en Orion, 1983, p. 131.

⁷⁸ ARA, *Ministère de la Justice. Direction générale des Etablissements pénitentiaires. Service des Grâces*, D.419, nr. 74174.

⁷⁹ C. Kesteloot, *Brussel 1940-1944*, Antwerpen, Meulenhoff/Manteau, 2009, pp. 25-26.

⁸⁰ E. De V., “Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder van de Bank Lambert II”, in: *'t Pallieterke*, 31.10.1972, p. 7.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² E. De V., “Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder Bank Lambert I”, in: *'t Pallieterke*, 24.10.1972, p. 7.

begin december 1944 aangehouden⁸³. Hij werd in eerste aanleg veroordeeld tot 15 jaar buitengewone hechtenis, maar deze straf werd herleid tot 10 jaar gewone hechtenis. Bovendien werd hij uit al zijn burgerrechten ontzet. Na 57 maanden gevangenschap werd Claes voorwaardelijk vrijgelaten tijdens de maand september van 1949⁸⁴. Tijdens zijn gevangenschap las hij enorm veel boeken, vooral over economie en Amerikaanse sociologie. Hij noemde het dan ook zelf in een interview: “*mijn Amerikaanse periode, na mijn Duitse*”⁸⁵. Lode Claes werd na zijn vrijlating redacteur bij het jezuïetenblad *De Vlaamsche Linie*, waar hij onder de schuilnaam Georges Fredericks politieke artikelen schreef. Nadat hij in 1953 zijn politieke rechten terugkreeg, werd hij door Pater Wildiers geïntroduceerd in de redactie van *De Standaard*. Bij deze krant was hij gedurende drie jaar redacteur van de regio-uitgave Antwerpen. Hierna begon hij zelf een onpartijdig weekblad, dat de naam *Vandaag* meekreeg. Het weekblad leverde echter niet het verwachte succes op en verdween na twee uitgaven. Na de stopzetting van het blad, volgde een korte periode van werkloosheid en allerlei halftijdse jobs⁸⁶.

In mei 1958 werd Claes aangesteld als secretaris-generaal van de Economische Raad voor Vlaanderen⁸⁷. Zijn taak bestond erin om ministers te beïnvloeden, investeringen aan te trekken, contacten met de top van Belgische industriëlen te onderhouden en provinciale tegenstellingen te overwinnen. De Raad verwierf heel wat prestige, bovendien legde hij heel wat interessante contacten⁸⁸. Het is dan ook door zijn werkzaamheden binnen de Economische Raad voor Vlaanderen en de connecties die hij daar legde dat hij benaderd werd door baron Lambert van de Bank Lambert. Hoewel de Bank Lambert een Franstalige bank was die weinig belangen had in Vlaanderen, werd Lode Claes ondanks zijn collaboratieverleden en Vlaamsgezindheid beheerder van de hypotheekleningen van de Groep Lambert⁸⁹. Op 31 maart 1968 maakte hij zijn intrede in de Belgische politieke wereld als senator van de Volksunie⁹⁰. Deze partij zou hij echter verlaten om zelf een nieuwe partij op te richten, de Vlaamse Volkspartij. Zijn carrière bij de Volksunie en het verloop van zijn activiteiten bij de V.V.P. zullen verder in deze masterproef besproken worden.

Na het opdoeken van de V.V.P. keerde Claes niet meer terug in de politieke arena. Op 1 januari 1980 verklaarde hij dat hij de actieve politiek zou verlaten. Tevens legde hij zijn actieve beheersfuncties bij de Maatschappij Brussel Lambert en bij de verzekeringsmaatschappij Atlanta neer⁹¹. Hij werd eerst directeur van het financieel-economische tijdschrift *Trends* en later columnist. In *Trends* schreef hij economisch-

⁸³ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 61.

⁸⁴ ARA, *Ministère de la Justice. Direction générale des Etablissements pénitentiaires. Service des Grâces*, D.419, nr. 74174.

⁸⁵ E. De V., “Lode Claes: Vlaams optimist in Brussel”, in: *'t Pallieterke*, 7.11.1972, p. 7.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 66.

⁸⁹ E. De V., “Lode Claes: Vlaams optimist in Brussel”, in: *'t Pallieterke*, 7.11.1972, p. 7.

⁹⁰ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Dossier Télé-Mémoires.

⁹¹ “Lode Claes”, in: *De Brusselse Post*, 15.1.80, p. 4.

filosofische opiniestukken, daarnaast bleef hij ook politieke en sociologische opiniestukken publiceren in andere kranten en tijdschriften. Dit bleef hij doen tot maand voor zijn overlijden⁹². In Cadzand, waar hij een buitenverblijf had, trok hij zich terug op zijn oudere dag. Hij ontving daar in een soort van denkclub regelmatig, politieke figuren van vooral conservatieve aard⁹³. Aldaar stierf Lode Claes op 16 februari 1997⁹⁴.

⁹² M. Ruys, "Lode Claes", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, Lannoo, 1998, I, p. 730.

⁹³ M. Ruys, "Afscheid van een non-conformist", in: *Het Laatste Nieuws*, 17.2.1997, p. 2.

⁹⁴ M. Ruys, "Lode Claes", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, p. 730.

Denkbeelden en politieke gedachten

Om een beter inzicht te krijgen in de Vlaamse Volkspartij is het heel belangrijk om dieper in te gaan op de denkbeelden en politieke gedachten van haar stichter Lode Claes. Met Claes hebben we te maken met een belangrijk, maar ook met een zeer onconventioneel figuur binnen de Vlaamse emancipatiestrijd. Hij moest dan ook hoofdzakelijk zijn meerderheidsgedachte en liberalisme verdedigen, dit niet alleen naar de buitenwereld toe, ook binnen de Vlaamse Beweging zelf stond men vaak kritisch tegenover Claes⁹⁵. Dit was echter wederzijds; Claes op zijn beurt bekeek en analyseerde het Vlaams-nationalisme steeds vanuit een kritisch oogpunt. Dit deed hij naar eigen zeggen reeds in zijn studententijd. Deze kritische ingesteldheid zwakte niet af na zijn gevangenschap, integendeel⁹⁶. In *De afwezige meerderheid* en *De afwendbare nederlaag*, twee boeken die geschreven werden door Claes, wordt het Vlaams-nationalisme en de Vlaming in het algemeen dan ook niet gespaard van hevige kritiek. Het is geen eenvoudige taak om het politieke ideeënerfgoed van Claes weer te geven, onder meer omdat het vaak op een ingewikkelde en diffuse wijze wordt voorgesteld. Toch zal hier getracht worden om een duidelijk beeld te scheppen in de politieke ideeën van deze non-conformist.

Zoals eerder vermeld werd Claes geboren in een Vlaamsgezind midden. Het Vlaams-nationalisme noemde hij dan ook zijn *famille spirituele*. Toch werd Claes niet aangesproken, in tegenstelling tot vele andere van zijn tijdsgenoten, door het romantisch geïnspireerd nationalisme. Hij had een grote afkeer van het emotionele volksnationalisme, dat lange tijd een grote invloed genoot binnen de Vlaamse Beweging. Tevens het linkse bevrijdingsnationalisme, dat onder meer door Maurits Coppieters gepredikt werd, wees Claes resoluut af⁹⁷. Hij verkoos dan ook een meer nuchter, rationeel nationalisme. Hierin kan men gedeeltelijk het Verdinaso-verleden van Claes als een verklarende factor invoeren. Net zoals bij hem, wordt ook het Verdinaso een meer ascetisch en gedisciplineerd nationalisme toegeschreven⁹⁸. Het nationalisme dat door Claes gepredikt werd, werd door vele andere Vlaams-nationalisten niet erkend. Claes liet zich dan ook niet in met de meer romantisch geïnspireerde elementen zoals vlaggen, muziek en strijdgezangen⁹⁹.

Tevens werd hij door zijn verbondenheid met de Brusselse hogere Franstalige kringen -zijn eerste vrouw was trouwens een Franstalige van de hogere Brusselse bourgeoisie- niet bekeken als een nationalist. In een interview met *'t Pallieterke* gaf Claes een antwoord op deze stelling:

“Niemand die mij kent, twijfelt eraan dat het nationalisme niet mijn inspiratie en mijn heel politiek leven was. Bij diverse ogenblikken in mijn leven had ik geruisloos in een

⁹⁵ Persoonlijk archief, Brief van Agnes Caers.

⁹⁶ E. De V., “Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder Bank Lambert I”, in: *'t Pallieterke*, 24.10.1972, p. 7.

⁹⁷ M. Ruys, *op. cit.*, p.730.

⁹⁸ R. Van Landschoot, “Verbond van Dietse Nationaal Solidaristen”, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, Lannoo, 1998, III, p. 3203.

⁹⁹ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 27.

Franstalige elite kunnen verdwijnen. En als men vraagt waarom ik dat niet gedaan heb, dan kan ik daar alleen op antwoorden dat een diepe behoefte aan individuele onafhankelijkheid mij dit belette. Maar dat mijn eerste inspiratie die Vlaams-nationaal was, me dit evenzeer belette.”¹⁰⁰

Ook Claes' neoliberalisme werd binnen het Vlaams-nationalisme vaak vanuit een argwanend standpunt bekeken. Het is geen geheim dat Claes het liberalisme een warm hart toedroeg, hoewel naar eigen zeggen zijn voorkeur voor het liberalisme eerst en vooral filosofisch en dan pas economisch was¹⁰¹. Claes was immers van mening dat er geen vermenging mocht zijn van cultuur, politiek en economie binnen de staat. Hij beschouwde tevens het liberalisme als een bondgenoot van de Vlaamse Beweging. Hij verklaarde in een interview met *Trends*: “Voor de Vlamingen is minder staat het best. De staatsinstellingen zijn tegen ons gericht en zijn in handen gebleven of worden beter gehanteerd door de niet-Vlamingen die er veel meer mee vertrouwd zijn.” Het is dan ook niet merkwaardig dat hij zich verzette tegen elke mogelijke uitdeining van de staat. Naar zijn inzien zou de situatie voor Vlaanderen er veel beter uitgezien hebben, moesten cultuur, politiek en economie autonoom naast elkaar bestaan binnen België. Een voorbeeld hiervan vond hij in de jaren '20 en jaren '60 wanneer de Vlaamse politieke positie gunstiger werd, doordat Vlaanderen economisch beter boerde. Volgens hem wordt het belang van vrijheid echter niet naar waarde geschat binnen de Vlaamse Beweging, doordat zij zich te veel concentreert op de taalproblematiek¹⁰². Het is echter belangrijk dat er een kanttekening geplaatst wordt bij Claes' economisch liberalistische visie. Hoewel hij erkende dat hij neoliberal was, was hij een tegenstander van het ongebreidelde kapitalisme. Hij wou een grotere gelijkheid tussen de mensen verwezenlijken, maar dan niet via statelijke actoren. In tegenstelling tot vele liberalen was Claes er van overtuigd dat men een aantal privileges, voorrechten en verschillen in inkomen en bezit wel kan tegengaan zonder hiervoor revolutionair te zijn¹⁰³. Lode Claes was overigens van oordeel dat de vrijemarkteconomie niet mocht gelden voor niet vermeerderbare goederen, zoals bijvoorbeeld grond en water¹⁰⁴.

Claes was ook een groot voorstander van het Angelsakische tweepartijensysteem¹⁰⁵. Het invoeren van dit politiek stelsel zag hij als een oplossing voor de versnippering van het partijenlandschap in België en de daaruit volgende politiek van ingewikkelde en vaak onstabiele coalities. Dit tweepartijensysteem moest gegrondvest zijn op een politieke breuklijn. De meest plausibele breuklijn om een tweepartijensysteem te creëren was volgens Claes de sociaal-economische tussen wat men noemt 'links' en 'rechts'. Ook de levenbeschouwelijke

¹⁰⁰ “Lode Claes en Karel Dillen: Federalisme is geen doel”, in: *'t Pallieterke*, 14.12.1978, p. 10.

¹⁰¹ A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 4.

“Met nieuwe partij naar extreem-centrum: Lode Claes gooit hart over haag”, in: *Het Laatste Nieuws*, 2.6.1977.

¹⁰² F. Crols, “De aanwezige zelfbegoocheling”, in: *Trends*, 19.10.1984.

¹⁰³ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

¹⁰⁴ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p.26.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 19.

Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens.

en communautaire breuklijn behoorden volgens Claes tot de mogelijkheden, maar deze zouden in zijn opinie grotendeels samenvallen met de sociaal-economische breuklijn. Hoewel Claes oorspronkelijk hoopte dat de C.V.P. de rechtse pool zou worden binnen het tweepartijenlandschap, raakte hij echter gedesillusioneerd over de kansen dat de C.V.P. hierin zou slagen. Hij kwam bijgevolg tot de conclusie dat de centrumrechtse frontvorming buiten de C.V.P. moest plaatsvinden. Hij zette zijn hoop op de P.V.V. van Grootjans, met deze partij zou hij bijgevolg meermaals toenaderingsgesprekken voeren¹⁰⁶. Ook was hij in 1992 lid van de 1-oktobergroep. Deze groep had als doel de P.V.V., toen onder leiding van Guy Verhofstadt, te verruimen. Deze verruimingsoperatie steunde op een driehoek, waarbij de hoeken gevormd werden door het liberalisme, het conservatisme en de Vlaamsgezindheid. De 1-oktobergroep was van mening dat een groot gedeelte van de Vlamingen zich begaven binnen deze driehoek¹⁰⁷.

Een ander belangrijk element binnen het politieke ideeënerfgoed van Claes was, wat hij noemde, de valorisatie van de Vlaamse meerderheid. Claes' visie op het communautaire probleem in België baseerde zich op de Belgische demografische realiteit, waarbij de Vlamingen de meerderheid vormen. Hierdoor vond hij het onjuist om het Belgisch communautair probleem te bekijken als een conflict tussen twee gelijkwaardige gemeenschappen. In zijn opinie was dit Vlaams/Waals parallellisme volledig in strijd met de democratie, waar de meerderheid normaliter de macht zou moeten dragen. Hijzelf pleitte voor een Belgische staat waarin de Vlaamse meerderheid het voor het zeggen heeft, maar met bescherming voor de 'niet-Vlaamse' minderheden. Het gebruik van het woord 'niet-Vlaams' in de vorige zin ligt volledig in lijn met de opvattingen van Lode Claes, hij verwees dan ook naar de inwoners van het Waalse landsgedeelte als de 'niet-Vlamingen'. Volgens Lode Claes was er van homogeniteit in Wallonië absoluut geen sprake, zowel taalkundig als etnisch gezien niet. De niet-Vlamingen worden in Claes' opinie gevormd door meerdere groepen: verfranste Vlamingen, inwijkelingen, Luxemburgers, Duitstaligen en 'echte' Walen. Taalkundig is een zelfde diversiteit volgens Claes waarneembaar: Frans, Waals, Letzeburgs,
...¹⁰⁸

Claes' idee van de valorisatie van de Vlaamse meerderheid wordt echter niet door iedereen als realistisch ervaren. Ondermeer Manu Ruys, decennialang hoofdredacteur van *De Standaard* en persoonlijke vriend van Claes, staat kritisch tegenover zijn idee van het Vlaamse machtsoverwicht:

“Ik ben het niet altijd eens geweest met Claes... Hij weigerde in te zien dat het linkse Wallonië nooit een Vlaams machtsoverwicht in België zou hebben aanvaard. Hij verwees dan naar positieve gesprekken met bekende Wallinganten, zoals Francois Perin; maar in feite stoelde zijn oordeel op zijn bevoorrechte contacten met de

¹⁰⁶ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 21.

¹⁰⁷ Persoonlijk archief, interview met Serge Grysolle.

¹⁰⁸ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, pp. 13-14.

francofonen van de Brusselse Haute Finance, die sympathiseerden met zijn liberale ideeën, maar niet representatief waren voor het Waalse volk.”¹⁰⁹

Luc Pauwels daarentegen is van mening dat Claes hiermee juist wel rekening hield en bovendien een onderdeel was van de door hem gewenste Vlaamse strategie:

“... het maakte juist deel uit van de door hem aangeprezen Vlaamse strategie, namelijk er voor zorgen dat het odium van het separatisme, als dat er al moest van komen, in ieder geval bij dat “linkse Wallonië” terecht kwam.”¹¹⁰

Net zoals Hendrik Borginon was Claes van mening dat het eisen van federalisme door Vlamingen een foute strategie was om te volgen¹¹¹. In zijn opinie moest de vraag naar federalisme echter vanuit Franstalige hoek komen. Hij redeneerde dat wanneer de Vlamingen hun meerderheidspositie binnen de democratie zouden opnemen, de Franstaligen uit eigen beweging zouden streven naar een federaal België. Dan zou de Vlaamse meerderheid zelf geen eisen moeten stellen om federalisme te bekomen, bovendien zouden zij het voordeel hebben niet de vragende partij te zijn¹¹². Claes dacht hierbij ook aan Brussel. Hij meende dat bij een splitsing de Brusselse bevolking, vaak liberaal-rechts georiënteerd, uit eigen belang eerder zouden kiezen voor een economische solidariteit met het welvarende Vlaanderen dan voor een linguïstische solidariteit met een zwak, linksgeoriënteerd Wallonië¹¹³. Het tweede axioma van Claes inzake Brussel was volgens Pauwels niet zozeer gebaseerd op een economische, maar op een emotionele reactie. Volgens Claes’ redenering zou bij een mogelijk separatistisch scenario, naast de economische reactie van de Brusselaars, ook een emotionele reactie hun keuze bepalen. Bij een splitsing zouden de Brusselaars zich volgens Claes afzetten tegen degene die zij verantwoordelijk achten voor het verdwijnen van de Belgische staat. Het zou dan ook noodzakelijk zijn dat beide reacties positief richting Vlaanderen wijzen¹¹⁴.

Hoewel Claes in zijn jeugdijaren, als lid van de Vlaams-nationale Wacht, deelnaam aan anti-Belgische betogingen heeft Claes zich altijd bewogen binnen het Belgische kader¹¹⁵. Hij beschouwde België als een realiteit, weliswaar een realiteit waarmee hij op geen enkel moment sentimenteel verbonden was¹¹⁶. Hij waarschuwde dan ook voor het Vlaamse separatisme: *“Wie zal de kosten dragen van een scheiding? In de huidige machtsverhoudingen: de Vlamingen.*”¹¹⁷ Toch zijn zowel Manu Ruys als Luc Pauwels het

¹⁰⁹ M. Ruys, “Afscheid van een non-conformist”, in: *De Standaard*, 17.2.1997, p. 2.

¹¹⁰ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 15.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 14

“Hier sta ik, ik kon niet anders”, in: *t Pallieterke*, 30.6.1977, p. 14.

¹¹² “Hier sta ik, ik kon niet anders”, in: *t Pallieterke*, 30.6.1977, p. 14.

“Lode Claes: VU ingekapseld in Belgisch kader”, in: *De Standaard*, 8.9.1977.

¹¹³ A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 4.

¹¹⁴ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, pp. 15-16.

¹¹⁵ E. De V., “Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder van de Bank Lambert II”, in: *t Pallieterke*, 31.10.1972, p. 7.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ E. De V., “Lode Claes. De afwezige meerderheid”, in: *t Pallieterke*, 24.11.1984.

over eens dat Claes op het einde van zijn leven een voorstander was van Vlaamse onafhankelijkheid¹¹⁸.

In tegenstelling tot vele andere Vlaamse politici stond Lode Claes wel positief tegenover de ‘Brusselse kwestie’. *’t Pallieterke* betitelde een interview met hem –niet geheel onterecht– “*Vlaams optimist in Brussel*”. Hij geloofde dat de toestand in Brussel wel omkeerbaar was, zodat de Vlamingen terug enige macht konden verwerven binnen de hoofdstad. Claes – vaak omschreven als Brusselse triomfalist– verwierp bijgevolg het scenario waarin het toekomstige Brussel volledig verfranst is. Binnen het Brusselse probleem had Claes vooral oog voor het stopzetten van de verfransing van Vlamingen¹¹⁹. Hij geloofde dan ook het tegenhouden van de verfransing het essentiële doel is van de Vlaamse nationale beweging. In 1973 was hij er zelfs nog steeds van overtuigd dat de verfransing van Brussel was stopgezet: “*les pressions de fait dans le sens d’une francisation se sont atténuées, et la francisation s’est pratiquement arrêté.*”¹²⁰ Hoewel Claes de verfransing op elke wijze wou bekampen, is het verwonderlijk dat hij zich tegen elke vorm van taalgrens verzette. Volgens hem was het pleiten voor taalgrenzen een schoolvoorbeeld van de defensieve reflex, die de Vlaamse Beweging kenmerkte¹²¹. Dit stond haaks op zijn optimisme, in het bijzonder over Brussel. Zijn optimisme inzake Brussel was vooral gebaseerd op het –volgens hem– groeiend Vlaams bewustzijn in de hoofdstad, maar ook op de steeds groter wordende plaats van Vlaanderen binnen de economie van België en de daaruit volgende ‘Vlaamse elite te Brussel’¹²². Onder deze term verstond Claes bijgevolg: “*Degenen die maatschappelijk een zodanige positie innemen dat de verfransing op hen veel minder vat heeft*”. Claes zag dan ook een groei bij hen: hogere ambtenaren, welgestelde zelfstandigen, vrije beroepen,... Zij vormden volgens hem de interessantste en belangrijkste elitegroep, omdat zij zich dagelijks aan de ‘frontlijn’ bevinden en hierdoor dagelijks geconfronteerd worden met een verschillende (Franstalige) cultuur. Claes meende dat dit stimulerend werkt en dat men hierdoor de communautaire problemen veel beter beleefde dan andere Vlaamsgezinden¹²³.

Hoewel Claes lange tijd optimistisch stond tegenover de rol van de Vlaamse elite in de ‘Brusselse kwestie’, maakte dit optimisme in zijn boek *De afwezige meerderheid* plaats voor keiharde kritiek op deze Vlaamse elite. Volgens Claes werd Vlaanderen op dat moment geconfronteerd met een structureel probleem: het had een elite, die te ondermaats en nog steeds onderworpen was aan haar Franstalige tegenhanger¹²⁴. Niet alleen de Vlaamse economische elite, maar vooral de Vlaamse politieke elite faalde om de macht van de

¹¹⁸ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 16.

M. Ruys, “Afscheid van een non-conformist”, in: *Het Laatste Nieuws*, 17.2.1997, p. 2.

¹¹⁹ E. De V., “Lode Claes: Vlaams optimist in Brussel”, in: *’t Pallieterke*, 7.11.1972, p. 7.

¹²⁰ H. Todts, *De onvoltooide symfonie: van gemeenschap tot gemeenschap*, Leuven, Davidsfonds, 1975, p. 95.

¹²¹ A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 6.

¹²² E. De V., “Lode Claes: Vlaams optimist in Brussel”, in: *’t Pallieterke*, 7.11.1972, p. 7.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ L. Claes, *Het verdrongen verleden: de collaboratie, haar rechters en geschiedschrijvers*, Beveren, Orbis en Orion, 1983, p. 63.

Franstalige bovenlaag te veroveren¹²⁵. Volgens hem zorgde deze Franstalige bovenlaag ervoor dat elke poging om de Vlaamse meerderheid te valoriseren, in de kiem gesmoord werd. Hij trekt van leer in het boek tegen de Vlaamse elite: “ze is in haar economisch segment acquisitief, in haar cultureel segment plagiarisch, in haar politiek segment serviel, in haar geheel niet integratief. Hebben we hier te maken met een volkskarakter?”¹²⁶ Binnen deze problematiek van gebrek aan macht binnen de Vlaamse elite hekelt Claes zich ook aan, wat hij noemt, de schijnuitoefening van macht:

“In plaats van de werkelijke strijd met zijn tegenstander levert men schijngevechten in gebaren, woorden en gezangen, haalt men buitennissige stunts uit zoals het heldhaftig overschilderen van het Frans op officiële borden. Men kan dreigen, men zwaait de stok in vele richtingen zonder te slaan ... want de Vlaamse leiders zijn meer herdershond dan wolf.”¹²⁷

De reden hiervoor is volgens Claes de defensieve ingesteldheid van de Vlamingen, die er voor zorgt dat ze hun reflexen van minderwaardigheid niet willen opgeven¹²⁸.

In de ideeën van Claes is volgens Manu Ruys duidelijk het nietzscheaanse concept van *Wille zur Macht* aanwezig¹²⁹. Luc Pauwels is echter de mening toegedaan dat er bij Claes’ *Wille zur Macht* enkele kanttekeningen moeten geplaatst worden. Allereerst werd deze *Wille zur Macht* volgens Pauwels vaak misverstaan als een sociaal-darwinistische manier om de Franstaligen de wet van de sterkste te doen ondergaan, wat volgens hem echter niet het geval was: Claes’ *Wille zur Macht* was veel subtieler en fijner dan dat en zonder enige wraakgevoelens tegenover de Franstaligen¹³⁰. Claes had een grote belangstelling voor het fenomeen macht, een erfenis uit zijn humaniora waar hij net zoals veel van zijn leeftijdsgenoten belangstelling ontwikkelde voor Nietzsche¹³¹. Hij dacht dan ook vooral in machtstermen¹³². Het politieke spel was bijgevolg voor Claes vooral een machtsspel. Vooral het kluwen van de verschillende actoren (politici, holdings, pers, vakbonden,...) binnen dit spel was voor hem een geliefd thema¹³³.

Inzake politiek kenmerkte Claes zich niet enkel door vooral in machtstermen te denken, maar ook door het conflict niet te schuwen. Hij wordt beschouwd als een conflictualist, die het conflictmodel verkoos boven het compromis¹³⁴. Zelf verklaarde hij: “Ik ben een conflictualist: de wereld is vol botsingen tussen ideeën, machten en belangen.”¹³⁵ Dit conflictualisme van

¹²⁵ F. Crols, “De aanwezige zelfbegoocheling”, in: *Trends*, 19.10.1984.

¹²⁶ L. Claes, *De afwezige meerderheid*, Leuven, Davidsfonds, 1985, p. 151.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 110.

¹²⁸ G. M., “De Vlaamse onmacht. Lode Claes, De afwezige meerderheid”, in: *De Nieuwe*, 19.10.1984.

¹²⁹ M. Ruys, “Afscheid van Macht”, in: *De Standaard*, 14.11.84.

¹³⁰ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 17.

¹³¹ *Ibidem*, p. 7.

¹³² M. Ruys, “Afscheid van een non-conformist”, in: *Het Laatste Nieuws*, 17.2.1997, p. 2.

¹³³ F. Verleyen, “Privileges kraken van zodra je ze bij hun nekvel hebt”, in: *Knack magazine*, 6.3.1977, p. 41.

¹³⁴ M. Ruys, “Afscheid van een non-conformist”, in: *Het Laatste Nieuws*, 17.2.1997, p. 2.

¹³⁵ F. Verleyen, “Het hart van Claes over de haag”, in: *Knack magazine*, 16.11.1977, p. 24.

Claes werd onder meer weerspiegeld in zijn afkeer tegen het neocorporatisme –de daaruitvolgende verzuiling noemde hij zelfs de kern van de oorzaak van alle politiek problemen¹³⁶. Een staat die op gelijke voet onderhandelt met sociale partners verliest volgens Claes zijn legitimiteit. Hij riep bijgevolg op om de economische tegenstellingen tussen werkgevers en werknemers, belangenstrijden tussen producenten en verbruikers, ... niet te verdoezelen, maar ze goed te kennen en redelijkerwijs mee te leven. Een betere vervanging van het neocorporatisme vond Claes in het associationisme, dat pleit voor een samenleving waarbij talloze en onklasseerbare non-profit-verenigingen de schakel vormen tussen het individu en de overheid¹³⁷.

Niet enkel het fenomeen macht nam een belangrijke plaats in bij Claes' visie op politiek, maar ook ideeën en idealisme. Zij vormen volgens Claes tevens een bron van macht, aangezien zij er voor kunnen zorgen dat een partij kan groeien. Volgens Claes zijn zij onontbeerlijk binnen de politiek: *“Wat mij betreft ligt daar alleszins het zwaartepunt van het politiek werk: opinies, mentaliteiten zijn hoofdzaak. Je kunt een publiek meevoeren op de vleugels van echte gedachten, maar niet op belangetjes.”*¹³⁸

Zoals eerder vermeld profileerde Claes zich niet enkel als aanhanger, maar ook als criticus van de Vlaamse emancipatiestrijd. Zo verweet Claes bijvoorbeeld dat de Vlaamse Beweging geen enkele strategie volgde en had in de communautaire strijd¹³⁹. Tevens was hij teleurgesteld over de historische resultaten van de Vlaamse beweging: *“Zij leidde gevoelskracht van werkelijke machtsvorming af, en deed inderdaad inspanning belanden in pathos of in pietluttigheid.”*¹⁴⁰ Hij verweet deze *“Onbeweeglijke beweging”*, zoals hij ze betitelde in zijn boek *De afwendbare nederlaag* dan ook dat ze niet aan offensieve politiek deden tegen de Franstaligen, maar functioneerden om nederlagen psychologisch op te vangen¹⁴¹.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 25.

¹³⁷ F. Verleyen, “Het Vlaams Blok en de honderd citaten van Lode Claes”, in: *Knack magazine*, 6.12.1977, p. 37.

¹³⁸ F. Verleyen, “Privileges kraken van zodra je ze bij hun nekvel hebt”, in: *Knack magazine*, 6.3.1977, p. 41.

¹³⁹ F. Crols, “De aanwezige zelfbegoocheling”, in: *Trends*, 19.10.1984.

¹⁴⁰ L. Claes, *op. cit.*, p. 145.

¹⁴¹ M. Ruys, “Afkeer van Macht”, in: *De Standaard*, 14.11.84.

L. Claes, *De afwendbare nederlaag*, Leuven, Davidsfonds, 1986, p. 55.

Lode Claes bij de Volksunie

Ooit werd hij in het Franstalig Brussels blad *Pourquoi-Pas* de “*Mephisto de la Volksunie*” genoemd... “*Un personnage hors format*”. De *Volksgazet* noemde hem naar aanleiding van een vergadering te Antwerpen waarop hij de oprichting van zijn nieuwe partij aankondigde “*een politiek buitenbeentje*”¹⁴². Lode Claes zal echter vooral de geschiedenisboeken ingaan als de *Cavalier Seul* van de Volksunie, eigenwijs en steeds afwijkend van de partijlijn.

Lode Claes was een kennis van toenmalige V.U.-voorzitter Frans Van der Elst, die tijdens het gevangenschap van Claes advocaat was van V.N.V.-leider Hendrik Elias. Tijdens zijn gevangenschap in t’Klein Kasteeltje werd Claes meermaals bezocht door Van der Elst. In 1965 kwam het V.U.-boegbeeld Claes thuis opzoeken met de vraag of hij een verkiesbare plaats op de senaatslijst wou opnemen. Van der Elst wou zo de steun vergaren van Claes om de dissidentie van Daniël Deconinck en de Vlaamse Democraten de kop in te drukken¹⁴³. Claes weigerde echter om onbekende redenen. Drie jaar later werd Claes opnieuw gevraagd om een verkiesbare plaats op de senaatslijst op te nemen en deze keer aanvaardde hij de uitnodiging. In 1968 nam ‘de bankier’, zoals hij soms in Vlaams-nationale kringen werd genoemd, voor het eerst een mandaat op in de Senaat voor het arrondissement Brussel¹⁴⁴. Over zijn besluit om actief te worden op het politiek terrein verklaarde Claes later:

*“Mijn beslissing om bij de VU te gaan, was gebaseerd op een politieke analyse. Er was namelijk een machtsconflict in België aan de gang. Economisch welzijn volstond niet. Vroeg of laat zou het tot een politieke krachtproef komen. Ik wilde daaraan meedoen; Dit kon enkel door aan te sluiten bij een politieke partij. Voor mij was de VU de enige mogelijke partij om mij bij aan te sluiten. De Vlaamse beweging was op gebied van politieke macht meer schijn dan werkelijkheid.”*¹⁴⁵

Tevens had Lode Claes zichzelf lang weerhouden om aan politiek te doen door wat hij noemde “*de loden gewichten van een logge partijstructuur*”¹⁴⁶.

Hoewel Claes sinds zijn jeugd actief was in de Vlaamse Beweging, was niet iedereen vergenoegd over zijn aanstelling als V.U.-senator. Er kwam dan ook heel wat kritiek op het feit dat een senator van een Vlaams-nationale partij beheerslid was van een Franstalige bankgroep, bovendien had Claes heel wat goede connecties met de Franstalige Brusselse burgerij. Het is dan ook niet verwonderlijk dat *De Nieuwe* Claes als volgt omschreef: “*U bent een unitarist in de portmonnaie, maar met een Vlaamse reflex.*”¹⁴⁷ Claes werd bijgevolg vaak omschreven als een gevangene van het grote kapitaal, iets wat naar eigen zeggen volledig onterecht was: “*noch bij mijn intrede in de politiek, noch uit eender welke van mijn politieke*

¹⁴² H. Todts, *Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden: Onomkeerbaar en voorlopig*, Leuven, Davidsfonds, 1982, p. 181.

¹⁴³ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 67.

¹⁴⁴ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Dossier Télé-Mémoires.

¹⁴⁵ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 68.

¹⁴⁶ H. Todts, *op. cit.*, p. 181.

¹⁴⁷ “Lode Claes”, in: *De Nieuwe*, 24.6.1977, p. 10.

gedragingen blijkt dat ik op welk ogenblik dan ook door mijn professioneel milieu zou beïnvloed zijn”¹⁴⁸. Een tweede element dat Claes heel wat commotie opleverde was de cumulatie tussen zijn senaatsmandaat en zijn mandaat in een financiële instelling. Volgens hem was het vooral binnen de Volksunie zelf dat dit problemen opleverde, hoewel zijn kandidaatschap unaniem goedgekeurd was binnen de partij¹⁴⁹. Zo ook binnen zijn eigen V.U.-afdeling Brussel was er heel wat scepticisme over de aanstelling van ‘de bankier’. Lode Claes wist echter het scepticisme in te binden -naar verluidt- door zijn charisma en zijn harde werk¹⁵⁰.

Na de verkiezingen van 1968 werd Lode Claes een topfiguur binnen de V.U., naast Van der Elst, Jorissen, Bouwens, Schiltz en Coppieters. Reeds op het einde van dat zelfde jaar werd hij al lid van het partijbestuur¹⁵¹. In 1971 gaf hij echter deze functie op¹⁵². Lode Claes viel binnen de V.U. op door zijn grote intelligentie en zijn zelfzekerheid. Volgens V.U.-lid Evrard Raskin, die meer dan elf jaar parlements lid was van de V.U., viel hij echter ook op door zijn individualistisch gedrag. Raskin verwoordde het als volgt: “*Individualist als hij was, ging hij steeds zijn eigen weg, ook zo hem dit moeilijkheden in en kritiek vanwege de partij opleverde*”. Regelmatig kwamen er dan ook klachten bij het partijbestuur van verscheidene lokale afdelingen, mandatarissen en gewone V.U.-leden. Vooral zijn opiniestukken in het weekblad *Knack* en *Le Soir* maakten volgens Raskin op tijd en stond heel wat commotie los binnen de V.U.-rangen. Hij deinsde er niet voor terug interne partijangelegenheden te publiceren, of om de partij te bekritisieren. In zijn opiniestuk in het weekblad *Knack* bekritiseerde hij zelfs zijn medeparlementairen in de V.U.:

*“Hoe ze in het parlement geraakt zijn is vaak hoogst betwistbaar en ik behoud nog de wrange nasmaak van wat ik tijdens de z.g.z. pollverrichtingen zo machteloos heb moeten meemaken. Er werd uit alle hout parlementairen gesneden, maar wij zullen nu moeten roeien met de riemen die wij hebben.”*¹⁵³

Lode Claes nam het niet altijd nauw met het partijprogramma, in allerhande uitspraken lapte hij het programma aan zijn laars¹⁵⁴. Zo was hij een tegenstander van elke wettelijke taaldwang in de hoofdstad, aangezien hij van mening was dat de tijd in het voordeel zou werken van de Vlamingen in Brussel. Hij verklaarde: “*Ik ben altijd tegenstander van taalwetten geweest... Taalwetten zijn voor mij een vorm van dirigisme, en dat wijs ik af zoals ik elke vorm van dirigisme afwijs*”¹⁵⁵. Zo sprak hij zich openlijk uit tegen het decreet op de vernederlandsing van het bedrijfsleven, uitgewerkt door zijn partijgenoot Vandezande¹⁵⁶.

¹⁴⁸ Lode Claes en Karel Dillen: Federalisme is geen doel”, in: *'t Pallieterke*, 14.12.1978, p. 10.

¹⁴⁹ “Autopsie d’un cas. Lode Claes”, in: *Spécial*, 21.7.1972, p. 39.

¹⁵⁰ Persoonlijk archief, interview met Francis Van den Eynde.

¹⁵¹ E. Raskin, *op. cit.*, pp. 73-74.

¹⁵² M. Ruys, “Lode Claes”, p. 731.

¹⁵³ E. Raskin, *op. cit.*, pp. 74-75.

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 87.

¹⁵⁵ H. Todts, *De onvoltooide symfonie: van gemeenschap tot gemeenschap*, p. 178.

¹⁵⁶ E. Raskin, *op. cit.*, p. 75.

Claes liet zich in de media niet enkel opmerken door zijn non-conformistisch gedrag, ook was hij een soort van spreekbuis van de V.U. naar de Franstalige pers toe. Hij lichtte vaak de Franstalige pers, vooral de Brusselse, in over de Vlaamse standpunten¹⁵⁷. Tevens ging hij als V.U.-mandataris regelmatig spreken of aan debatten deelnemen in Wallonië¹⁵⁸. Zo nam hij onder meer deel aan debatten over de Vlaamse collaboratie op de Franstalige RTBF¹⁵⁹.

Lode Claes was vaak kop van Jut voor de progressieven binnen de partij. Hij schoot dan ook minder makkelijk op met de progressieve leden Nelly Maes en Maurits Coppieters. Naar eigen zeggen werd hij door hen automatisch ingedeeld bij de ‘rechtsen’, omdat hij lid was van de Groep Lambert¹⁶⁰. Evrard Raskin is van mening dat Claes het vooruitstrevende imago van de Volksunie bij niet-partijpolitiek gebonden jongeren en intellectuelen schaadde¹⁶¹. Claes hield zich in de senaat vooral bezig met financiële en economische vraagstukken. Hierbij verdedigde hij vooral de neoliberale opvattingen¹⁶². Deze neoliberale economische ingesteldheid, ook op terreinen waar de V.U. een uitgesproken staatsinterventionistische politiek verkoos, was bijgevolg vaak een doorn in het oog van de progressievere V.U.-leden¹⁶³.

Na de stagnatie van de verkiezingen van 1971 besloot het partijbestuur om zich niet langer oppositioneel op te stellen. Om de stagnatie tegen te gaan wou men kiezers aantrekken met de belofte dat ze voor een partij stemden, die in staat was deel te nemen aan het beleid en hiertoe ook bereid was. Daarom werd er op 4 en 5 november naar aanleiding van de jaarlijkse interprovinciale kaderdagen het thema besproken ‘van oppositie naar alternatief’, met als één van de sprekers Lode Claes. Net zoals Frans Van der Elst verdedigde hij de noodzaak om als een alternatieve partij bij het brede publiek over te komen. Lode Claes ging echter de opdracht, hem gegeven door het partijbestuur, te buiten. Hij pleitte voor een regeringsdeelname in een min of meer nabije toekomst. Volgens Raskin veroordeelde de partijtop het optreden van Claes zelfs niet meer, omdat “*men van iedere verdere poging om de Brusselse senator in de pas te doen lopen had afgezien.*”¹⁶⁴ Zoals eerder duidelijk werd in het hoofdstuk over het Egmontpact, kon Lode Claes beschouwd worden als een echte ‘participationist’. Hij stelde dan ook dat de Volksunie haar eigen weg tot regeringsdeelname moest voorbereiden door zich te propaganderen als een volwassen en niet-demagogische partij¹⁶⁵. Niet alleen bij de bovenvermelde kaderdagen zou Claes zich uitgesproken hebben voor een onmiddellijke regeringsdeelname, maar ook bij tal van andere gelegenheden¹⁶⁶.

¹⁵⁷ M. Ruys, “Lode Claes”, p. 731.

¹⁵⁸ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 68.

¹⁵⁹ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Dossier Télé-Mémoires.

¹⁶⁰ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 68.

¹⁶¹ E. Raskin, *op. cit.*, p. 87.

¹⁶² M. Ruys, “Lode Claes”, p. 731.

¹⁶³ E. Raskin, *loc. cit.*

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 86.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 98.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 133.

Lode Claes was niet alleen actief op nationaal vlak in de senaat voor de Volksunie, ook op lokaal vlak nam hij diverse mandaten op. Zo werd hij in 1971 verkozen in de Brusselse agglomeratieraad, die echter een kort leven was beschoren. Er werd zelfs een schepenzetel aan hem toegewezen. Hij kreeg echter net zoals alle andere Nederlandstalige agglomeratieschepenen geen enkele taak toebedeeld¹⁶⁷. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1976 was hij het brein achter de Vlaamse eenheidslijsten in alle Brusselse gemeenten, waardoor er in 18 van de 19 Brusselse gemeenten Vlaamse gemeenteraadsleden zouden zetelen. Hijzelf zetelde in de gemeenteraad van zijn woonplaats Elsene, waar het F.D.F. oppermachtig stond, van 1976 tot 1982¹⁶⁸.

In 1973 was Claes aanwezig bij de gesprekken tussen enkele mensen van de P.V.V. en de V.U.. Initiatiefnemer van deze gesprekken was de toenmalige P.V.V.-voorzitter Grootjans. Deze gesprekken werden gehouden met als doel het aftasten van de mogelijkheden om een alternatieve centropartij op te richten. Lode Claes zag in de doorbraak van de V.U. als partij een soort van politieke beweging tegen de verzuiling in België, en die moest in zijn opinie zo snel mogelijk verbreed worden. Een mogelijke partner voor deze verbreding zag hij in de P.V.V., aangezien zij zich toen in een labiele situatie bevond¹⁶⁹. Het idee van een centropartij werd reeds een jaar daarvoor verdedigd door C.V.P.'er Jan Hendrickx, de voormalige kabinetschef van Pierre Harmel. Zijn uitgangspunt was dat er zowel in de C.V.P., in de V.V.P. als in de V.U. punten van overeenstemming waren. Hij poneerde dan ook de stelling dat in toekomst de verhouding economie-overheid beslist een polarisatiepunt zou worden (links – rechts)¹⁷⁰. Dit sloot aan bij Lode Claes' overtuigingen. Bij deze gesprekken waren onder meer Schiltz, Grootjans en Claes aanwezig, echter zonder resultaat. Ook bij de gesprekken een jaar later werd duidelijk dat de oprichting van een alternatieve centropartij heel wat moeilijkheden zou ervaren. Allereerst waren er binnen de P.V.V. heel wat mensen die sterk patriottisch en unitaristisch georiënteerd waren, wat botste met het Vlaams-nationalistisch profiel van de V.U.. Een tweede struikelblok, en volgens Claes het belangrijkste probleem, lag evenwel in levensbeschouwelijke materie. De P.V.V. bleef op lokaal vlak vaak de stempel dragen van traditioneel anti-clericalisme, terwijl de V.U. vaak leden gerekruteerd had uit de katholieke sector¹⁷¹.

Een van de belangrijkste -of toch één van de meest controversiële- wapenfeiten van Lode Claes in de Volksunie was de nota omtrent een staats hervorming die hij samen opstelde met Rassemblement Wallon-politicus Robert Moreau. In juni 1975 knoopte Claes gesprekken aan met Robert Moreau. Aangezien op dat moment het R.W. wel in de regering zat en het Front des Francophones niet, was de relatie tussen beide Franstalige partijen nogal bekoeld. Het

¹⁶⁷ H. Todts, *op. cit.*, p. 44.

¹⁶⁸ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 16.

H. Todts, *Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden: Onomkeerbaar en voorlopig*, p. 182.

¹⁶⁹ A. Hullebroeck, "Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?", in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 5.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 4.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 5.

R.W. zag dan ook zijn kans om met een Vlaamse formatie te praten, zonder met het F.D.F. rekening te houden. Moreau, de toenmalige nummer één van het R.W. en toen pas voorzitter af, stelde aan Vic Anciaux voor om het gemeenschapsprobleem eens te herbestuderen. Het was Vic Anciaux die aan Lode Claes dit voorstel voorlegde¹⁷². Na onderhandelingen tussen Moreau en Claes –de toenmalige premier Tindemans werd op de hoogte gehouden door Moreau- kwam men tot een compromistekst. Het staat volgens Herman Todts bijna zeker vast dat de tekst uitgeschreven werd door Lode Claes, aangezien de communautaire problemen op een sociologische wijze benaderd werden. De tekst had niet als doel een nieuwe verruiming uit te lokken, maar wel een nieuwe dialoog met een grote kans op slagen¹⁷³.

De oplossing die uitgeschreven werd in de nota *Na Steenokkerzeel* berustte op vier fundamentele principes: de diversiteit van het land, de identiteit van de twee gemeenschappen, de individuele vrijheid tot een van de drie regio's te behoren en de samenwerking tussen deze gemeenschappen¹⁷⁴. Een ander belangrijk element waarover Claes en Moreau het eens waren, was de afschaffing van de paritaire vertegenwoordiging van beide gemeenschappen in de centrale instellingen¹⁷⁵. Er was in de nota ook sprake van een definitieve begrenzing van het Brusselse grondgebied¹⁷⁶. Deze zou “*bij voorkeur moeten gebeuren door een akkoord tussen de regio's op basis van de wil om te behoren tot een van de drie regio's en tot hun instellingen.*” Indien dit niet zou lukken, zou men zich herroepen op het beginsel van de individuele vrijheid en het daaruit volgende volksreferendum: “*de wil om tot de ene of tot de andere regio te behoren, dient vastgesteld te worden bij middel van een volksraadpleging.*” Er zou geopteerd worden om dit referendum pas na vijf jaar in te roepen, omdat beide auteurs overtuigd waren dat deze periode “*voldoende lang was om een werkelijke psychologische ontspanning mogelijk te maken*”¹⁷⁷.

De nota Claes-Moreau werd echter slecht onthaald zowel door de Franstalige als Vlaamse publiek opinie. Vooral de begrenzing van Brussel door middel van een referendum zette heel wat kwaad bloed bij menig Vlaams-nationalist. Moreau daarentegen kreeg het zwaar te verduren omdat hij de paritaire vertegenwoordiging binnen de centrale instellingen wou opgeven¹⁷⁸. Het plan getuigde volgens de Vlaamse Volksbeweging van een “*ontstellende naïviteit*”¹⁷⁹. Ook het partijbestuur van de V.U. was niet opgezet met deze nota van Claes. Ze betreurde vooral dat Claes zonder enige opdracht van de partij en zonder overleg met de partijtop had gehandeld. Schiltz sprak dan ook van een “*deontologische fout, vanwege een vooraanstaand partijlid*”¹⁸⁰. Ook V.U.-senator Wim Jorissen haalde scherp uit naar Lode

¹⁷² *Ibidem*.

¹⁷³ H. Todts, *op. cit.*, p. 86.

¹⁷⁴ H. Todts, *loc. cit.*

“Lode Claes”, in: *De Nieuwe*, 24.6.1977, p. 7.

¹⁷⁵ H. V.H., “Lode Claes trekt eruit”, in: *Knack magazine*, 8.6.1977, p 37.

¹⁷⁶ “Lode Claes verlaat de VU”, in: *De Standaard*, 1.6.1978, p. 1.

¹⁷⁷ H. Todts, *op. cit.*, pp. 86-87.

¹⁷⁸ “Lode Claes”, in: *De Nieuwe*, 24.6.1977, p. 7.

¹⁷⁹ H. Todts, *op. cit.*, p.51.

¹⁸⁰ “Gesprekken slecht onthaald in VU. Communautair beraad weer verdaagd”, in: *De Standaard*, 9.10.1975.

Claes¹⁸¹. Hoewel Lode Claes steeds achter zijn nota is blijven staan, heeft hij nooit meer getracht deze ideeën partijpolitiek door te voeren, zowel bij de Volksunie als bij ‘zijn eigen’ V.V.P.¹⁸².

Na zijn blaam omwille van zijn nota *Na Steenokkerzeel*, was Claes gemarginaliseerd binnen de V.U.. Hij bleef echter naar de buitenwereld toe de V.U. vertegenwoordigen, ook als voorzitter van de Senaatscommissie voor Verkeer. Tevens was er in februari 1977 een gerucht dat hij aan partijvorming buiten de V.U. zou werken¹⁸³. De definitieve breuk met de partij zou echter pas komen met het Egmontpact.

¹⁸¹ H. Todts, *op. cit.*, p. 182.

¹⁸² F. G., “V.V.P. vraagt toepassing van meerderheidsbeginsel”, in: *De Standaard*, 21.11.1977, p. 2.

“Senator Lode Claes wil nieuwe partij oprichten”, in: *Het Belang van Limburg*, 2.6.1977, p. 2.

¹⁸³ “Lode Claes verlaat de VU”, in: *De Standaard*, 1.6.1978, p. 1.

Lode Claes verlaat de Volksunie

Op 31 mei 1977, nauwelijks twee dagen na de goedkeuring van het Egmontakkoord door de partijraad van de V.U., kondigde Lode Claes aan dat hij ontslag nam uit de partij. Lode Claes kon zich niet vinden in de goedkeuring van het pact door de partijraad¹⁸⁴. De redenen waarom Claes zich niet akkoord verklaarde met het Egmontpact zijn meervoudig.

De diepe scheidingslijn tussen hem en de Volksunie ging vooral over het federalisme. Claes was van mening dat federalisme enkel goedgekeurd kon worden, indien het de Vlamingen meer macht kon schenken dan in een unitaire staat¹⁸⁵. Claes was dan ook uitermate ontevreden over het feit dat het federalisme paritair was, wat volledig in strijd was met de valorisatie van de Vlaamse meerderheid. ‘Paritarisering’ betekende in zijn opinie de minorisering van de Vlaamse meerderheid¹⁸⁶. Een ander verwijt aan het adres van de Egmontonderhandelaars is dat zij de pariteit in Brussel hadden opgegeven, zonder niet meteen pariteit in de nationale regering af te schaffen. Dat resulteerde volgens hem in zowel een minorisering op nationaal vlak, als een minorisering van de Vlamingen te Brussel. In zijn opinie beschouwde het pact Brussel als een Franstalige stad, waar de Vlaming wordt behandeld als een beschermde minderheid¹⁸⁷.

Bij een toespraak op 7 september 1977 te Antwerpen verklaarde hij dat zijn houding niet alleen bepaald werd door een inhoudelijke ontevredenheid, maar ook door een verschil in mentaliteit: *“het belangrijkste meningsverschil was van psychologische aard”*. Lode Claes kon zich niet vinden in het feit dat het Egmontakkoord ontstaan was door een, in zijn opinie, pessimisme dat de Vlaamse Beweging en de Volksunie kenmerkt¹⁸⁸. Hij was daarentegen, zoals eerder aan bod kwam, veel optimistischer over de toestand van de Vlamingen. Bovendien was hij van mening dat de V.U. zich door het Egmontpact insloot in het Belgische kader en hierbij ook het perspectief van de Heel-Nederlandse gedachte verloor. Hij verweet de V.U. tevens dat ze door het pact goed te keuren veel te snel van stapel was gelopen en hierdoor haar fundamentele eisen uit het oog verloren is tijdens de zoektocht naar macht, die haar uiteindelijk slechts heel weinig macht opleverde maar daarentegen zorgde voor een gecorrumpeerde partij¹⁸⁹.

Het ontslag van Claes is echter niet volledig te wijten aan zijn ontevredenheid over het gesloten pact. In het voorgaande hoofdstuk ‘Lode Claes bij de Volksunie’ werd reeds

¹⁸⁴ N. Moyaert, *De voorgeschiedenis van het Vlaams Blok in de Volksunie: onderzoek naar de oorzaken van de partijpolitieke hergroeperingen binnen het Vlaams-nationalisme ten tijde van het Gemeenschapspact.:situering van het ontstaan van de Vlaams Nationale Partij, de Vlaamse Volkspartij en het Vlaams Blok in relatie tot de Volksunie*, p. 130.

¹⁸⁵ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 69.

¹⁸⁶ A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 6.
M. Platel, *op. cit.*, p. 73.

“Lode Claes”, in: *De Nieuwe*, 24.6.1977, p. 8.

¹⁸⁷ “Hier sta ik, ik kon niet anders”, in: *'t Pallieterke*, 30.6.1977, p. 14.

¹⁸⁸ “Lode Claes: VU ingekapseld in Belgisch kader”, in: *De Standaard*, 8.9.1977.

¹⁸⁹ *Ibidem*.

duidelijk dat Claes, als *Cavalier Seul*, het vaak oneens was met de partijtop van de Volksunie, en bijgevolg ook vaak zijn eigen koers voer binnen de partij. Het was tevens de langdurige ontevredenheid over de partijkoers die hem motiveerde om de Volksunie te verlaten:

*“Hoewel ik het vroeger al op heel wat punten oneens was met de V.U., was er voor mij geen enkel bezwaar groot genoeg, fundamenteel genoeg, om de V.U. te verlaten, maar in het Egmontpact heb ik de ultieme uitloper gezien van een lange diepgaande ontsparing van de V.U. en van de Vlaamse Beweging. En ineens was er wel de bredere context, de draagwijdte om dit toch te doen.”*¹⁹⁰

Het Egmontpact was voor Claes naar eigen zeggen een climax die begonnen was met de toenemende defensieve houding van de V.U.. Bovendien speelde ook de electorale achteruitgang van de partij mee in zijn beslissing om zijn ontslag in te dienen¹⁹¹. De terugtrekking uit de partij was voor Claes geen harde noot om te kraken, hij bekende dan ook in een interview met historicus Pieter Jan Verstraete dat hij zich reeds lange tijd voor de goedkeuring van het Egmontpact geestelijk had verwijderd van de Volksunie, en dit in toenemende mate. Oorzaken van deze geestelijke verwijdering moet men onder meer zoeken in de groeiende tegenstelling tussen links en recht binnen de Volksunie¹⁹². Nochtans verklaarde Claes bij zijn ontslag dat de linkse tendens bij de hogere V.U.-leden, hoofdzakelijk belichaamd door Nelly Maes en Maurits Coppieters, geen invloed had op zijn beslissing: *“De VU was een centrumpartij en het lot van een centrumpartij is nu eens wat meer naar links, dan weer wat meer naar rechts hellen.”*¹⁹³

Voor velen was de houding van Lode Claes echter heel opmerkelijk en er was bijgevolg heel wat scepticisme over de oprechtheid van zijn verontwaardiging over het pact. Dit kwam onder meer door het feit dat Lode Claes een actieve en stimulerende rol gespeeld had bij de besprekingen die het Gemeenschapspact mogelijk maakten¹⁹⁴. C.V.P.-voorzitter Wilfried Martens stelde tijdens een forumgesprek te Assenede Lode Claes zelfs voor als vader van het pact¹⁹⁵. Vooral Evrard Raskin verwoordt deze kritiek in zijn memoires op een onverbloemde wijze: *“Zijn optreden zowel voor als tijdens het tot standkomen van het Egmontpact wees erop dat hij in eerste instantie door persoonlijke motieven werd gedreven”*. Raskin geeft hiervoor drie redenen. Allereerst vindt hij het verdacht dat een ‘participationist’ in hart en nieren zoals Claes, niet bereid was om toegevingen te doen voor een regeringsdeelname van de Volksunie. Ook verwijst Raskin naar het plan Claes-Moreau van 1975, waar Claes toen nog bereid was de onaantastbaarheid van Brussel op te geven door het houden van een referendum. Ten slotte haalt hij de contacten tussen Claes en Martens aan, voorafgaand aan de onderhandelingen van het Egmontpact, en eveneens het feit dat Claes nog in een vergadering van de parlamentsfracties van de Volksunie op 24 mei een volledig en onvoorwaardelijk

¹⁹⁰ “Kruispunt tussen doen en denken”, in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, p. 14.

¹⁹¹ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 68.

¹⁹² *Ibidem*, p. 69.

¹⁹³ “Lode Claes (ex-V.U.) mikt op alternatieve centrumpartij”, in: *De Standaard*, 2.6.1977, p. 2.

¹⁹⁴ N. Moyaert, *op. cit.*, p. 131.

¹⁹⁵ H. Todts, *op. cit.*, p. 182.

vertrouwen in de onderhandelaars vroeg. Twee dagen later sprak Claes zich echter rabiaat uit tegen het onderhandelde pact¹⁹⁶. In een interview met *'t Pallieterke* ontkende Claes echter in alle toonaarden dat hij een rol gespeeld had in het mogelijk maken van de onderhandelingen om deel te nemen aan de regeringsvorming en dat hij in geen enkel geval contacten had gehad met wie dan ook¹⁹⁷.

Vond Claes de toegevingen oprecht te vergaand of is zijn plotseling verzet tegen het pact minder onbaatzuchtig dan dat hij deed uitblijken? Raskin is deze tweede mening toegedaan. Volgens hem was de gewijzigde houding van Claes vrijwel volledig toe te schrijven aan het feit dat Hugo Schiltz de Brusselse senator niet had opgenomen in de groep van de “deskundigen”, die op 25 mei aan de uitwerking van het niet-communautaire luik van de regeringsverklaring zouden deelnemen. Deze V.U.-deskundigen zouden de toekomstige kabinetsleden worden, een realiteit waar ook Claes zich van bewust was. Claes was volgens Raskin tot inzicht gekomen dat hij geen kans maakte om deel uit te maken van het kabinet, waardoor hij het geweer van schouder veranderde en de ‘radicale’ toer opging¹⁹⁸. Lode Claes heeft echter altijd ontkend dat hij ministeriële ambities had¹⁹⁹. Bovendien had Claes door zijn ontslag niets meer te verliezen, aangezien hij voor de eerstvolgende verkiezingen boven de leeftijdsgrens viel en geen kans meer maakte op een parlamentszetel²⁰⁰. Een andere reden die aangehaald wordt als oorzaak voor het vertrek van Claes uit de Volksunie is het feit dat hij overhoop lag met de partij-instanties en marginaal stond binnen de partij sinds het debacle van de nota Claes-Moreau. Lode Claes bleef voor velen dan ook ongeloofwaardig²⁰¹.

Claes was een hevige tegenstander van het Egmontpact en nam vaak deel aan debatten over het Egmontpact. Deze debatten waren vaak heel hevig, met als hoogtepunt een door het Antwerpse K.V.H.V georganiseerd forumgesprek op 3 november 1977. De twee sprekers, C.V.P-kamerlid Tijn Declercq, voorstander van het Egmontpact, en Lode Claes gingen volgens *De Nieuwe Gazet* bijna op de vuist: “*De hele zaal moedigde beide sprekers aan, en er werd geroepen, gescandeerd van nu, nu, vooruit!*”²⁰². Hoewel Lode Claes zich profileerde als anti-Egmonter was hij voor sommige anti-Egmonters binnen de Volksunie één van de grote schuldigen van de aanvaarding van het Egmontpact door de Volksunie. Zij meenden dat de plaats van Lode Claes bij de oppositie binnen de V.U. was²⁰³. Vooral Jef Valkeniers, notoir anti-Egmonter, liet deze stelling meerdere malen vallen tijdens interviews met de pers. Oppositie voeren binnen de partij behoorde volgens Claes echter niet tot de mogelijkheden. Allereerst was zijn positie binnen de partij menselijk gezien onmogelijk geworden²⁰⁴.

¹⁹⁶ E. Raskin, *op. cit.*, pp. 189-190.

¹⁹⁷ Lode Claes en Karel Dillen: Federalisme is geen doel”, in: *'t Pallieterke*, 14.12.1978, p. 11.

¹⁹⁸ E. Raskin, *op. cit.*, pp. 189-190.

¹⁹⁹ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 68.

²⁰⁰ E. Raskin, *loc. cit.*

²⁰¹ H. Todts, *op. cit.*, p. 183.

²⁰² H. Todts, *op. cit.*, p. 152.

²⁰³ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 69.

²⁰⁴ “Kruispunt tussen doen en denken”, in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, p. 14.

Bovendien zag hij het nut er niet van in: “*Oppositie binnen een partij is nagenoeg onmogelijk. Al te vaak wordt de kracht van een partijmachine onderschat.*”²⁰⁵ De oppositie binnen de Volksunie bestempelde hij bijgevolg als een voorbeeld van *Narrenfreiheit*, de leiders van de Volksunie lieten de oppositie toe –maar wel in bepaalde afgebakende grenzen²⁰⁶.

²⁰⁵ “Lode Claes: VU ingekapseld in Belgisch kader”, in: *De Standaard*, 8.9.1977.

²⁰⁶ P. D. M., “Lode Claes: Als Egmont goedgekeurd wordt, begint het pas”, in: *De Nieuwe*, 3.3.1978, p. 7.

Het hart over de haag gegooid

Op 1 juni 1977 gooide Claes “*zijn hart over de haag in de hoop dat het paard zou volgen*” en maakte hij tijdens een persconferentie in het Internationaal Perscentrum te Brussel bekend dat hij een nieuwe partij wilde stichten²⁰⁷. De media-aandacht voor het vertrek en het nieuwe initiatief van Claes was niet gering, wat hij als volgt verklaarde: “...*het feit dat een mens die een hond bijt altijd meer nieuwsaarde heeft dan een hond die een mens bijt.*”²⁰⁸ Hoewel hij de grote rol van de drukkingsgroepen in de strijd tegen Egmont erkende, was de oprichting van een partij in Claes’ opinie noodzakelijk. Het was namelijk een politieke beslissing, en daardoor moest het Egmontpact op politiek terrein beantwoord worden²⁰⁹. Het is opmerkelijk dat hij deze oproep alleen plaatste, gezien de wijdverspreide ontevredenheid binnen en buiten de Volksunie over het gevormde pact. Hij was dan ook van mening dat hij beter alleen de oproep deed, dan zijn initiatief uit te stellen en met een onvolledig gezelschap voor de dag te komen. Hij deed deze oproep in kader van een zoektocht naar vrijwilligers die zich belangeloos wilden inspannen voor de oprichting van een nieuwe democratische partij. In zijn opzicht kon het initiatief enkel slagen als de kracht ervan gevormd werd door vrijwilligers. Hij steunde zijn argumentatie op een citaat van de Zuid-Afrikaanse Boerengeneraal Christiaan de Wet, die zijn commando naar huis stuurde nadat het slecht gevochten had: “*met onwillige honden kan men geen hazen vatten*”. Lode Claes benadrukte tevens dat, hoewel hij initiatief nam, hij het zeker en vast niet volledig wou beheersen. Alle vrijwilligers zouden dan ook de kans krijgen om als gelijken de partij uit te werken²¹⁰.

Het initiatief was gericht tot een brede groep van Vlamingen:

“... en dit voorstel richt ik tot iedereen, niet enkel tot degenen die thans in de oppositie terechtgekomen zijn, niet enkel tot mijn geestesverwanten die om een of andere reden niet tot de Volksunie waren toegetreden, niet enkel tot de inwoners van Brabant- hoewel de afwijzing van het communautair pact daar het duidelijkst is- ik richt mij tot alle Vlamingen. Ik wil een partij stichten die valabele oplossingen kan voorleggen voor alle problemen.”

Met deze woorden maakte Lode Claes duidelijk dat hij met zijn voorstel voor een nieuwe partij een brede groep mensen wou bereiken en bovendien een partij wou stichten die meer om het lijf had dan enkel een Vlaams-nationalistisch gedachtegoed²¹¹. Het moest in zijn visie een volwassen partij worden die zich niet alleen op Vlaams gebied opstelde, maar ook op

²⁰⁷ F. Verleyen, “Het hart van Claes over de haag”, in: *Knack magazine*, 16.11.1977, p. 23.

“Lode Claes verlaat de VU” In: *De Standaard*, 1.6.1978.

²⁰⁸ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

²⁰⁹ J. C., “Senator Lode Claes richt nieuwe partij op”, in: *De Nieuwe Gids*, 2.6.1978. p. 7.

²¹⁰ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

²¹¹ J. C., “Senator Lode Claes richt nieuwe partij op”, in: *De Nieuwe Gids*, 2.6.1978.

andere gebieden²¹². Hij wou dat de partij buiten de platgetrapte paden van de bestaande doctrines kon treden²¹³. Hij trachtte dan ook te streven naar een alternatieve centrumpartij:

*“Zij zal eenvoudig een centrumpartij zijn die niet probeert door allerlei compromissen een centrumpolitiek te voeren, maar die door een misschien soms verrassend bijeenbrengen, maar toch samenhangend bijeenbrengen van thema’s of van strijdpunten, die sommigen onder u links of rechts of allebei soms zouden situeren, probeert van anders te zijn.”*²¹⁴

Door het oprichten van een centrumpartij wou Claes er bovendien voor zorgen dat zijn partij meer zou worden dan een scheurpartij van de Volksunie²¹⁵.

Claes wou geen etiket van links of rechts op de te vormen partij kleven, dit onderscheid was volgens hem reeds lange tijd voorbijgestreefd. Hij vond de benaming ‘alternatief-centrum’ of ‘extreem-centrum’ voor zijn te vormen partij beter passen²¹⁶. Het was volgens hem echter van levensbelang dat de partij economische vrijheid en de vitaliteit van de vrije onderneming zou promoten, aangezien er zonder deze geen politieke vrijheid kan zijn²¹⁷.

Claes was er zich echter van bewust dat de oprichting van een alternatieve centrumpartij niet zomaar van een leien dakje zou lopen: *“Hoe kan anderzijds een partij de juiste toon vinden als triomfalisten en miserabilisten, gematigden en extremisten erin worden opgenomen?”*²¹⁸. De publieke opinie verwachtte volgens Claes dat hij zijn nek zou breken bij een mislukte poging om te varen tussen een Vlaams extremisme en een Vlaamse gematigheid. Hij wou deze verschillende groepen dan ook binden door zijn majoriteitsthese²¹⁹. Op deze persconferentie sloot hij een samenwerking met de groep rond Karel Dillen niet uit, tevens behoorde een samenwerking met liberalen tot de mogelijkheden. Voor het ontstaan van zijn partij hoopte hij echter op een spontane geboorte van mensen die samen hun ideeën aan elkaar toetsen²²⁰. Of hij toen al contacten had met andere ontevreden Volksunie-parlementairen liet Claes echter in het midden. Maar hij noemde ze wel welkom, hoewel ze zichzelf moesten aanmelden²²¹.

Het was opmerkelijk dat Claes reeds enkele dagen na zijn ontslag uit de Volksunie opriep om een nieuwe partij op te richten. Hij deed dit naar eigen zeggen om *“in te haken op de ruime*

²¹² “Senator Lode Claes wil nieuwe partij oprichten”, in: *Het Belang van Limburg*, 2.6.1977, p. 2.

²¹³ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

²¹⁴ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

²¹⁵ “Hier sta ik, ik kon niet anders”, in: *t Pallieterke*, 30.6.1977, p. 14.

²¹⁶ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

²¹⁷ “Met nieuwe partij naar extreem-centrum: Lode Claes gooit hart over haag”, in: *Het Laatste Nieuws*, 2.6.1977.

“Senator Lode Claes wil nieuwe partij oprichten”, in: *Het Belang van Limburg*, 2.6.1977, p. 2.

²¹⁸ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

²¹⁹ “Lode Claes (ex-V.U.) mikt op alternatieve centrumpartij”, in: *De Standaard*, 2.6.1977, p. 2.

ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

²²⁰ J. C., “Senator Lode Claes richt nieuwe partij op”, in: *De Nieuwe Gids*, 2.6.1978.

²²¹ “Met nieuwe partij naar extreem-centrum: Lode Claes gooit hart over haag”, in: *Het Laatste Nieuws*, 2.6.1977.

reactie die dat pact bij de Vlaamse openbare opinie heeft gewekt.”²²². Claes was er zich van bewust dat ideeën niet de enige elementen zijn die tellen binnen politiek, maar ook de mogelijkheid om macht te verwerven om die ideeën waar te maken. Deze mogelijkheid zag hij in de “*abnormale omstandigheden*”, waarin de toenmalige politiek zich bevond. Deze abnormale omstandigheden vertaalden zich volgens Claes niet alleen in het Gemeenschapspact, maar ook in de economische en beschavingscrisis²²³.

Net zoals zijn ontslag, werd ook de oproep tot een nieuwe partijstichting door heel wat mensen sceptisch bekeken. Vaak werd gesteld dat de oprichting van de V.V.P. een afrekening was van Lode Claes met een aantal mensen in de Volksunie, met wie hij reeds voor het Egmontpact in de clinch lag. Hij heeft dit daarentegen altijd formeel ontkend²²⁴. In het partijblad van de Volksunie, *Wij*, wordt er na het ontslag van Claes met scherp geschoten naar de *Cavalier Seul*. Het eerste verwijt dat gemaakt wordt aan het adres van Claes is dat hij via de rode loper, zoals men dat heet, de partij heeft betreden en tot de partijtop is geklommen. Hierdoor voelde hij volgens *Wij* niet de “*harteklop van de Volksunie in de vijftiger en zestiger jaren.*” en was hij niet vergroeid “*met de vezels van deze beperkte en vaak disparate groep van kleine luyden, wier dag- en nachtwerk de uitbouw van een Vlaams-nationale partij gold.*”²²⁵. Schiltz reageerde op het ontslag van Claes vrij laconiek: “*Lode Claes heeft altijd Cavalier Seul gespeeld en zal dat blijven doen tot aan zijn dood.*”²²⁶. Ook het behoud van Claes’ senaatzetel kon op weinig begrip rekenen van het partijblad: “*...centrum-si en centrum-la, allemaal goed en wel. Maar als het onze zaak zou geweest zijn: we waren begonnen, zo denken wij toch, met eerst de zetel te ruimen die we met zo weinig inspanning hebben mogen bezetten*”²²⁷. Claes was echter niet van zins om zijn parlamentszetel in te leveren. Hij grondvestte zich op het feit dat het communautaire pact door de Volksunieraad van Brussel-Halle-Vilvoorde, waar hij senator van was, werd afgewezen met 102 stemmen tegen 27 stemmen. Het was volgens Claes dan ook duidelijk dat zijn kiezers aan zijn zijde stonden²²⁸. In september nam hij wel ontslag als V.U.-schepen van de Brusselse agglomeratie om, naar hij zelf zei, te protesteren tegen het Egmontpact²²⁹.

²²² J. C., “Senator Lode Claes richt nieuwe partij op”, in: *De Nieuwe Gids*, 2.6.1978.

²²³ “Kruispunt tussen doen en denken”, in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, p. 14.

²²⁴ A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 4.

M. Ruys, “Lode Claes: Vlaanderen had geen Egmontakkoord nodig”, in: *De Standaard*, 23.6.1977, p. 2.

²²⁵ T. Van Overstraeten, “De asse van Claes”, in: *Wij*, 2.6.1977, p. 4

²²⁶ “Lode Claes verlaat de VU”, in: *De Standaard*, 1.6.1978.

²²⁷ T. Van Overstraeten, “De asse van Claes”, in: *Wij*, 2.6.1977, p. 4.

²²⁸ “Met nieuwe partij naar extreem-centrum: Lode Claes gooit hart over haag” In: *Het Laatste Nieuws*, 2.6.1977.

“Lode Claes (ex-V.U.) mikt op alternatieve centrumpartij”, in: *De Standaard*, 2.6.1977, p. 2.

²²⁹ H. Todts, *op. cit.*, p. 183.

DEEL II

Vlaamse Volkspartij: een partij niet als de andere!

De voorbereidingen voor een nieuwe partijvorming

Na zijn oproep in het Internationaal Perscentrum te Brussel begon Lode Claes met zijn zoektocht naar gelijkgestemden om samen een nieuwe partij op te richten. Claes werd door heel wat mensen gecontacteerd, waarmee hij ook gesprekken voerde²³⁰. Hierover is echter heel weinig bekend. Vele van deze gesprekken werden immers gevoerd in alle anonimiteit, waardoor er heel weinig bronnenmateriaal over te vinden is. Het persoonlijk archief van Claes kan hierover hoogstwaarschijnlijk meer duidelijkheid scheppen, maar is spijtig genoeg niet te raadplegen.

Het staat wel vast dat er in de loop van de maand september, drie maand na het ontslag van Claes, een grote wirwar was van onderhandelingen en besprekingen tussen Claes en andere personen²³¹. Claes hield besprekingen met heel wat verschillende strekkingen van Vlaamsgezinden, wat duidelijk tot uiting kwam bij de gesprekken in de Koninklijke Villa te Oostende. Gedurende één weekend hielden een veertig tot vijfenveertig tal personen daar gesprekken onder leiding van Claes. Deze bijeenkomst kan men beschouwen als een soort van studieweekend, waarin gedachten werden gewisseld tussen verschillende Vlaams-nationalisten met als doel een nieuwe partij op te richten²³².

Het was een sterk heterogeen gezelschap, wat duidelijk de partijwens van Claes weerspiegelde: een brede, alternatieve centrumpartij. Aangezien Claes zoveel mogelijk groepen wou integreren in de gesprekken, spande het ideologisch spectrum zich uit van een progressieve en eerder linkse Daniël Deconinck tot een zeer rechtse Leo Wouters²³³. Daniël Deconinck was een voormalig V.U.-parlementair, die in de Kamer zetelde van 1961 tot 1965. In de jaren '60 trachtte hij een breed travaillistisch en federalistisch front uit te bouwen binnen de Volksunie, waardoor hij de partij wou opengooien. Zijn pogingen tot frontvormingen fnuikten echter, waarop hij samen met onder meer de sociaal-flamingant Roosens de niet-partijpolitieke groep de Vlaamse Democraten oprichtte. Hiermee wou hij onderhandelingen voeren met de Volksunie, maar dit mislukte doordat de rechtervleugel in de Volksunie hiertegen een oppositiefrent organiseerde. In 1965 werd Deconinck uit de V.U. gezet. Vijf jaar later zou hij bij de gemeenteraadsverkiezingen te Brussel op de lijst van de Rode Leeuwen staan, een Vlaamse lijst van de Belgische Socialistische Partij²³⁴. Uiteindelijk zou hij één van de eerste leden van de V.V.P. worden. Haaks op de opvattingen en ideologie van Daniël Deconinck stonden deze van Leo Wouters. Deze ex-V.N.V.'er was reeds sedert de

²³⁰ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

²³¹ H. Gijsels, *Het Vlaams Blok 1938-1988: Het verdriet van Vlaanderen*, Berchem, EPO, 1989, p. 69.

J. Vinks, *Van repressie tot Egmont: 35 jaar Vlaamse strijd*, Brecht/Antwerpen, Roerdomp, 1980, p. 205.

R. Van De Plas, "Aalsterse flitsen", in: *De Voorpost*, 23.9.1977, p. 5.

²³² *Ibidem*, p. 5.

Persoonlijk archief, interview met Els Grootaers.

²³³ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, p. 24.

²³⁴ N. Wouters, "Daniël Deconinck", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, p. 380.

H. Cuypers en B. De Wever, "Vlaamse Democraten", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, pp. 3446-3447.

stichting van de Volksunie in 1954 actief binnen de partij. Als volksvertegenwoordiger (1961-1971) en senator (1971-1974) behoorde hij tot de radicaal Vlaamse-nationalistisch vleugel binnen de V.U.. Hij verliet, net als Claes, de partij uit ontevredenheid met het Egmontpact²³⁵. Verder waren er in Oostende nog enkel Taal Aktiekomitee-activisten, personen met een libertarisch gedachtegoed uit de onmiddellijke omgeving van de Brusselse advocaat Thomas Delahaye en de Vlaamse chansonnier Jef Elbers aanwezig²³⁶.

Belangrijker binnen dit gezelschap was echter Karel Dillen en de groep rond hem.

Karel Dillen was net zoals vele aanwezigen een voormalig V.U.-lid, die al 6 jaar voor het Egmontpact uit de partij was gestapt. Hij kon zich niet vinden in de programmatorische ontwikkelingen tijdens jaren '60, de V.U. was in zijn visie dan ook te weinig rechts-revolutionair. Hij bleef jarenlang de V.U. bestoken met kritiek in het blad *Dietsland-Europa*²³⁷. *Dietsland-Europa* was sedert 1968 het officiële orgaan van WERE DI, een Vlaams-nationalistisch, radicaal rechtse vereniging waarvan Karel Dillen tijdens de jaren '70 voorzitter was²³⁸. Dillen verliet WERE DI echter in 1975 na een conflict met algemeen secretaris Bert van Boghout. Dit scherp persoonlijk conflict tussen Dillen en van Boghout zou te maken hebben gehad met een geldkwestie ten gevolge van een verkeersongeluk, waarbij militant Frans Vanelsacker zwaar gewond raakte²³⁹.

De groep rond Karel Dillen, waaronder Mia Dujardin (voormalig algemene secretaresse van het V.U.-arrondissement Antwerpen en eerste vrouwelijke partijraadslid), Jan Brans (voormalig hoofdredacteur V.N.V.-blad *Volk en Staat*) en Walter Peeters (voormalig lid van de partijraad van de V.U.) waren van mening dat het Egmontpact de geschikte aanleiding was om een nieuwe partij te stichten²⁴⁰. Zij werden bijgevolg uitgenodigd door Lode Claes om deel te nemen aan de besprekingen. Voor deze besprekingen zouden er bovendien al onderhandelingen geweest zijn tussen Dillen en Claes²⁴¹. Ondanks de moeilijke onderhandelingen en de gespannen sfeer te Oostende ondertekende Dillen daar een gezamenlijk beginselverklaring voor een nieuwe partij. Het is tevens deze beginselverklaring die, op enkele details na, de grondslag vormde voor de beginselverklaring van de Vlaamse Volkspartij²⁴².

²³⁵ P.J. Verstraete, "Leo Wouters", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, p. 3770.

²³⁶ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *loc. cit.*

Persoonlijk archief, interview met Wido Bourel.

Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

²³⁷ M. Spruyt, "Karel Dillen", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, pp. 958-959.

²³⁸ P. Van Hees, "Verbond van Nederlandse Werkgemeenschappen WERE DI", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, p. 3207.

²³⁹ Persoonlijk archief, interview met Mia Dujardin.

²⁴⁰ B. De Wever en E. Vandewalle, "Jan Brans", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, p. 593.

B. De Wever, "Mia Dujardin", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, p. 1013.

F. Seberechts, "Walter Peeters", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, II, p. 2414.

²⁴¹ H. Todts, *op. cit.*, p. 117.

²⁴² Persoonlijk archief van Benoit Humblet, Overeenkomst betreffende de oprichting van een Vlaams Blok, 8.11.78.
Persoonlijk archief, interview met Els Grootaers.

De groep Dillen, gevolgd door Leo Wouters, stapte echter niet in het nieuwe ‘project’ van Claes. De besprekingen liepen stuk op een verschillende partijopvatting, het gevolg van een grondig verschil in mentaliteit en stijl²⁴³. Dit stijlverschil kwam bijvoorbeeld tot uiting in discussies rond verwoordingen in de beginseltekst. Waar Claes de term ‘samenhorigheid’ prefereerde, eiste Dillen dat de term ‘solidarisme’ duidelijk ingeschreven werd in de tekst²⁴⁴. Tevens zou volgens Bert Van Boghout de groep rond Karel Dillen niet achter het Heel-Nederlands streven van Lode Claes hebben gestaan²⁴⁵.

De verschillende partijopvatting bleek vooral veroorzaakt te zijn door de erfenis van de Volksunie. Dillen wenste een harde, radicale, nationalistische partij te stichten, een verbeterde uitgave van de Vlaamse Concentratie²⁴⁶. Het was duidelijk dat het optimisme van Claes onverenigbaar was met het pessimisme van Karel Dillen. Volgens Lode Claes vertrokken Dillen en de mensen rond hem dan ook uit een andere ervaring dan hem. Dillen had volgens Claes de veranderingen van de Volksunie gezien op een veel langere termijn, namelijk vanaf de beginjaren. Hij had de ontarding van de VU meegemaakt, onder meer door de “*gauchistische infiltratie*”. Claes was van mening dat de groep Dillen sterk geobsedeerd was door wat zich in de V.U. heeft afgespeeld. Hierin onderscheidde Claes zichzelf met Dillen: hijzelf wou een brede partij oprichten, die meer was dan een dissidente V.U.²⁴⁷.

Deze analyse van Claes werd bijgetreden door Dillen:

*“Ik geloof hier eerlijk en objectief de beide standpunten weer te geven wanneer ik zeg dat het voor ons een harde, homogene en nationalistische partij moest worden. Een partij waar van meet af aan de nationalistien het heft in handen moesten hebben. En in de toekomst ook houden. Ik geloof dat de les die getrokken moet worden uit de rampzalige geschiedenis van de V.U., toch wel voor de hand liggend is. Daarentegen meende Lode Claes dat de nationalistien slechts een deel van de partij moesten zijn. En dat er nog andere groepen bij moesten getrokken worden. Dit was voor mij een heel gevaarlijk standpunt.”*²⁴⁸

Dillen zag dan ook in Claes’ idee om zoveel mogelijk te integreren een mogelijke herhaling van de ‘verwording’ van de Volksunie. Hij wilde bijgevolg ook binnen de op te richten partij duidelijk statements maken over conservatieve opvattingen, hierbij geïnspireerd door zijn katholieke overtuiging, over abortus, euthanasie,... Claes daarentegen wou dit niet.²⁴⁹

Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

²⁴³ F. G., “V.V.P. vraagt toepassing van meerderheidsbeginsel”, in: *De Standaard*, 21.11.1977, p. 2.

²⁴⁴ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

²⁴⁵ B. Van Boghout, “Nieuwe partijvorming?”, in: *Dietsland-Europa*, 22 (1978), 12, p. 3.

²⁴⁶ H. Gijssels, *loc. cit.*

J. Vinks, *loc. cit.*

²⁴⁷ “Kruispunt tussen doen en denken”, in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, p. 14.

²⁴⁸ “Al moeten wij er nog tien jaar voor strijden”, in: *'t Pallieterke*, 9.2.1978, p. 14.

²⁴⁹ Persoonlijk archief, interview met Els Grootaers.

Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels

Naast de groep Dillen waren ook nog afgezanten van de Vlaamse Republikeinse Partij aanwezig bij de besprekingen te Oostende, waaronder haar voorzitter Verreycken. Deze partij ontstond uit de Vlaamse Republikeinse Beweging, die op haar beurt haar wortels had binnen het Taal Aktiekomitee. De Vlaams Republikeinse Beweging trachtte het republikeins gedachtegoed te verspreiden in de Vlaamse Beweging. In de zomer van 1977 werd hieruit de Vlaamse Republikeinse Partij opgericht, met het oog op onderhandelingen met andere anti-Egmontgroepen, zoals die rond Karel Dillen en Lode Claes. De V.R.P. trad na de besprekingen in Oostende echter niet toe tot het kamp van Lode Claes. Zij sloot zich op initiatief van haar voorzitter Verreycken in oktober 1978 aan bij de nieuw opgerichte V.N.P. van Karel Dillen²⁵⁰.

²⁵⁰ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

P. De Zager, "Vlaams Republikeinse Beweging", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, p. 3475.

De Vlaamse Volkspartij: een algemeen beeld

Op 19 november 1977 hield Lode Claes samen met zowat 500 volgelingen²⁵¹ in het cultuurcentrum te Dilbeek de Vlaamse Volkspartij boven de doopvont²⁵². De Vlaamse Volkspartij was niet de enige partij die tijdens die periode gesticht werd, ook andere partijen zagen toen het levenslicht. Zo werd in de maand oktober reeds door Karel Dillen en zijn naasten de Vlaams Nationale Partij opgericht. Ook werd er een partij in het spoor van de toenmalige Deense anti-belastingpartij gesticht, namelijk de Partij van de Radikalen²⁵³.

Tijdens het stichtingscongres werd Lode Claes als eerste voorzitter van de partij verkozen.. Aansluitend bij de verkiezing van de voorzitter werd ook een partijbestuur gekozen. Claes werd bijgestaan door twee advocaten als ondervoorzitters: Benoit Humblet en Pieter Bocken²⁵⁴. Benoit Humblet was een Vlaamsgezinde liberaal uit Brussel²⁵⁵. De andere ondervoorzitter Pieter Bocken was een Vlaamsgezind overtuigd katholiek, die actief was op de redactie van *Dietsland-Europa*. In tegenstelling tot Humblet en Claes was hij het liberaal en libertair gedachtegoed minder genegen, wat later meespeelde in zijn beslissing om de V.V.P. te verlaten. Hij kon zich namelijk niet vinden in het feit dat een groep rond Claes verklaarde dat het libertaire karakter voorrang moest krijgen op het Vlaams-nationalistische aspect²⁵⁶. De algemene secretaris van de partij werd Luc Pauwels, die samen met de Lode Claes ongetwijfeld de leidende figuren vormden binnen de partij²⁵⁷. Lode Claes zette meer de ideologische lijn van de partij uit, terwijl Pauwels vooral omschreven wordt als organisator en kloppend hart van de partij. Toch moet vermeld worden dat Luc Pauwels tevens een grote invloed had in de ideologische opbouw van de partij. Zo was bijvoorbeeld de basis van beginselverklaring van de partij van zijn hand²⁵⁸. Ook werd tijdens dit congres een partijraad verkozen. Er werden 42 leden verkozen voor de partijraad, maar later zou dit aantal terugbracht worden tot 25²⁵⁹. Bij de 42 leden waren 19 afkomstig uit de provincie Brabant, 16 uit Antwerpen en 7 uit Oost-Vlaanderen. Er was echter geen enkele West-Vlaming of Limburger lid van de partijraad²⁶⁰. Deze geografische disproportionaliteit zou een blijvend gegeven zijn tijdens het bestaan van de V.V.P., hoewel de partij tot doel had om in geheel Vlaanderen door te breken. Vaak werd de V.V.P. onterecht het etiket opgekleefd van een Brusselse partij te zijn, een soort van Brusselse Volksunie of een Vlaams F.D.F.. Voor Lode Claes was dit echter onzin. Hij verwees hierbij naar het feit dat wat Brussel aangaat, ook

²⁵¹ Andere bronnen spreken van 200 (F. G., “V.V.P. vraagt toepassing van meerderheidsbeginsel”, in: *De Standaard*, 21.11.1977, p. 2.) of 300 aanwezigen (“Vlaamse Volkspartij officieel gestart”, in: *Gazet van Antwerpen*, 21.11.1977.).

²⁵² “Lode Claes: verbazing of ergernis”, in: *Wij*, 24.11.1978 p. 3.

²⁵³ F. Verleyen, “Het hart van Claes over de haag”, in: *Knack magazine*, 16.11.1977, p. 23.

²⁵⁴ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 1, 30.11.1977, p. 1.

²⁵⁵ Persoonlijk archief, interview met Benoit Humblet.

²⁵⁶ Persoonlijk archief, interview met Pieter Bocken.

²⁵⁷ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 1, 30.11.1977, p. 3.

²⁵⁸ Persoonlijk archief, interview met Wido Bourel.

Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

²⁵⁹ F. G., “V.V.P. vraagt toepassing van meerderheidsbeginsel”, in: *De Standaard*, 21.11.1977, p. 2.

²⁶⁰ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 1, 30.11.1977, pp. 2-3.

Vlaanderen aangaat²⁶¹. Hij streefde dan ook naar een volwaardige nationale uitbouw: “*Wij willen geen kustvaarder zijn maar een volwaardig zeeschip dat bekwaam is om door de diepste wateren te varen.*”²⁶²

Het Laatste Nieuws noemde het stichtingscongres “*een van de meest beheerste, waardige, best georganiseerde politieke congressen van de jongste jaren*”²⁶³. De V.U. liet zich daarentegen in haar partijblad cynisch uit over dit stichtingscongres, waarbij vooral het elitaire gehalte ervan op de korrel werd genomen:

“*... zelden zag men in het Dilbeeks Cultureelcentrum een dergelijk uitgelezen gezelschap goedgeklede en weldoorvoede heren en dames bijeen. Lode Claes heeft nooit de bedoeling onder stoelen of banken gestoken die zijn partij heeft: de Vlaamse elite groeperen*”²⁶⁴

Deze opmerking was niet geheel onterecht. De V.V.P. rekruteerde duidelijk in de meer elitaire klassen van de maatschappij. Ook Lode Claes erkende dit en verklaarde dit als volgt:

“*Naar mijn oordeel is dit een onvermijdelijk gevolg van de politieke verloedering van het klimaat. Alleen materieel onafhankelijken, sterke persoonlijkheden en intellectuele buitenbeentjes kunnen zich nog vrije opstellen tegenover het werkelijke politieke “establishment”. In deze context zijn we voorlopig zo mogelijk een soort elitaire minderheid, maar dan een anti-elitaire elite.*”²⁶⁵

Voor Claes betekende het etiket van elitaire partij dan ook dat de V.V.P. een partij was met ideeën en deze tevens gebruikte²⁶⁶.

Claes omringde zich bijgevolg met intellectuelen en mensen met vrije beroepen, dit was duidelijk merkbaar bij de stichtende partijleden. Onder de zestien stichtende leden vindt men drie advocaten, twee ingenieurs, een architect, zeven zakenlieden en drie academici²⁶⁷. Volgens medestichter Luc Pauwels moest de partij een kleine, invloedrijke en prestigieuze partij worden. Een partij die altijd een ronde voor lag in het nadenken over maatschappelijke problemen en het aanreiken van oplossingen. Bovendien moest ze moreel gezag hebben, waardoor Claes rekruteerde in alle geledingen van de Vlaamse elite²⁶⁸. Op zoek naar wat intellectueel gewicht voor de partij probeerde Claes heel wat academici in te lijven in de partij, zo ook de drie academici die behoorden tot de stichtende leden van de partij: Prof. Van Sumere, een biochemicus aan de Universiteit Gent en tevens oud-Praeses van K.V.H.V. Gent; Agnes Caers, assistente sociologie aan de Franstalige Katholieke Universiteit van Leuven en

²⁶¹ “Kruispunt tussen doen en denken”, in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, p.14.

P. D. M., “Lode Claes: Als Egmont goedgekeurd wordt, begint het pas”, in: *De Nieuwe*, 3.3.1978, p. 7.

²⁶² “Lode Claes: geen kustvaarder maar een volwaardig zeeschip”, in: *Koerier*, 1 (1977), 7, p. 1.

²⁶³ F. G., “V.V.P. vraagt toepassing van meerderheidsbeginsel”, in: *De Standaard*, 21.11.1977, p. 2.

²⁶⁴ “Lode Claes: verbazing of ergernis”, in: *Wij*, 24.11.1978 p. 3.

²⁶⁵ E. V., “Met Lode Claes op de praatbank”, in: *De Voorpost*, 10.11.1978, p. 11.

²⁶⁶ “Vlaamse Volkspartij officieel gestart”, in: *Gazet van Antwerpen*, 21.11.1977.

²⁶⁷ F. Verleyen, “Het hart van Claes over de haag”, in: *Knack magazine*, 16.11.1977, p. 24.

²⁶⁸ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, pp. 23-24.

ten slotte Prof. Detlev Schmidt. Hij was een politicoloog aan de universiteit in het West-Duitse Kiel²⁶⁹. Schmidt had een belangrijke invloed in de partij inzake politieke inzichten. Net zoals de partij pleitte hij voor een transparantere en minder partocratische democratie²⁷⁰. Verder traden nog vier hoogleraars toe tot de Vlaamse Volkspartij: de medicus Ponette, filoloog Karel Van den Eynde en wiskundige Ernest Meulepas, alle drie verbonden aan de Katholieke Universiteit Leuven en de handelsingenieur Dirk De Schoolmeester, verbonden aan de Universiteit van Gent²⁷¹. Tevens werd het initiatief van Claes gesteund door historicus Prof. Theo Luykx van de Universiteit van Gent, die echter overleed voor de start van de partij²⁷². Andere professoren die een grote belangstelling hadden, maar toch niet toetraden, waren onder meer Carlo Heyman, toen voorzitter van het Davidsfonds en Walter Couvreur, de eerst voorzitter van de Volksunie²⁷³. Claes probeerde vooral lange tijd Heyman te overtuigen toe te treden tot de partij. Ondanks het feit dat Heyman niet afwijzend stond tegenover een toetreding tot Claes' partij, deed hij het uiteindelijk niet. Bovendien hadden een aantal andere 'prominenten' hun toetreding afhankelijk gemaakt van de stap die Heyman zou zetten²⁷⁴.

Hoewel *De Gazet van Antwerpen* de V.V.P. door haar elitaire karakter eerder een toekomst toeschreef als invloedrijke drukingsgroep binnen het parlement, strookte dit niet met de opvattingen van Claes²⁷⁵. In Claes' visie moest de V.V.P. uitgroeien tot een volwaardige partij, die haar plaats opnam binnen het Belgisch politiek landschap. Hij wou derhalve vermijden dat de nieuwe partij een soort van scheurpartij werd van de Volksunie, met misnoegde V.U.-leden omwille van het Egmontpact. Hij streefde bijgevolg naar een brede aanpak²⁷⁶. Toch bleek een groot deel van de partijleden overgestapt te zijn van de Volksunie, bovendien hadden vele andere V.V.P.-leden een verleden in de V.U.²⁷⁷. Tot de partijraad behoorden dan ook heel wat voormalige Volksunieleden, waaronder Chris Broeckaert (oud V.U.-gemeenteraadslid Schaarbeek), Luc de Pesseroey (oud-burgemeester van Deurle), Willy Van Mossevelde (ex-V.U.-schepen Aalst), Piet Vranken (ex-arrondissementeel voorzitter V.U. Brussel-Halle-Vilvoorde), Els Grootaerts (ex-V.U.-agglomeratielid Brussel) en Daniël Deconinck (oud V.U.-volksvertegenwoordiger en oud-lid van de Vlaamse Democraten)²⁷⁸. Claes stelde dan ook dat de V.V.P. een groot deel van de aanhang van de Volksunie moest recupereren, aangezien de partij door het Egmontpact een groot deel van haar aanhang had kwijtgespeeld²⁷⁹.

²⁶⁹ "Lode Claes sticht Vlaamse Volkspartij", in: *Het Laatste Nieuws*, 21.11.1978.

²⁷⁰ Persoonlijk archief, interview met Dirk De Schoolmeester.

²⁷¹ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *loc. cit.*

²⁷² KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 5, 8.3.1978, p. 4.

²⁷³ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op.cit.* p. 24

²⁷⁴ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

²⁷⁵ "Vlaamse Volkspartij officieel gestart", in: *Gazet van Antwerpen*, 21.11.1977.

²⁷⁶ "Kruispunt tussen doen en denken", in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, p. 14.

²⁷⁷ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

²⁷⁸ N. Moyaert, *op. cit.*, p. 132.

²⁷⁹ Persoonlijk archief van Dirk De Schoolmeester, intern verslag partijraad, 22.03.78.

Hoewel een aanzienlijk aantal V.U.-leden de stap waagden naar de V.V.P., mag niet de indruk ontstaan dat er binnen de V.U. op dat moment een leegloop aan de gang was. Nico Moeyaert stelt dat er niet echt sprake was van een massale uittocht van de V.U. naar zowel de V.N.P. als de V.V.P.²⁸⁰. Toch had Lode Claes wel gezinspeeld op een overgang van enkele misnoegde V.U.-parlementairen. Hij was ervan overtuigd dat minstens twee of drie van hen uit de Volksunie zouden stappen en hem zouden volgen in de V.V.P.²⁸¹. Er werd dan ook uitgekeken naar prominente anti-Egmonters zoals Jef Valkeniers, Bob Maes, Hector Goemans en Jo Belmans. Echter werd vlug duidelijk dat zij het verzet in de Volksunie verkozen, en niet aan de zijde van Lode Claes. Jef Valkeniers verklaarde dan ook in een gesprek met *De Nieuwe*: “Ik geloof niet in Lode Claes... Hij heeft in het verleden bewezen een pragmaticus te zijn die geneigd is tot compromissen”. Ook Bob Maes liet verstaan dat hij zich niet akkoord verklaarde met de “scheurmakers”²⁸². Sommigen lieten Claes echter in de waan dat zij hem zouden volgen in zijn nieuwe partij, zo zouden er onder meer gesprekken gevoerd zijn met Wim Jorissen over een eventuele overgang. Uiteindelijk zou geen enkele V.U.-parlementair de overstap naar de V.V.P. wagen, wat zonder twijfel een grote tegenslag betekende voor Lode Claes en de V.V.P.²⁸³.

Naast ontevreden V.U.-leden richtte de V.V.P. zich voornamelijk tot, wat Claes noemde, de ‘politieke daklozen’, mensen die geen interesse meer hadden of wilden opbrengen voor de politiek²⁸⁴. Claes baseerde zich hierbij op opiniepeilingen, waarbij duidelijk aangetoond was dat in België een aanzienlijk deel van de bevolking politiek dakloos was²⁸⁵. Hij vond het belangrijk om door nieuwe ideeën de apathie te doorbreken bij vele van deze ‘politieke daklozen’²⁸⁶. Frans Verleyen van Knack omschreef het als volgt:

“De V.V.P. hoopt erop dat duizenden politieke daklozen door dat alles geïrriteerd zijn geraakt, en nu uiteindelijk aan de weg willen gaan timmeren”²⁸⁷. Men gaat ervan uit dat deze nog niet aangeboorde generatie goeddeels bestaat uit mensen van tussen de dertig en de veertig. Ze zijn niet naïef meer, ... en zijn in hun persoonlijk leven vaak genoeg geslaagd om zich achter een partij te zetten die geen jobs uitdeelt, geen cliënteel werft...”²⁸⁸

Het aantrekken van ‘politieke daklozen’ ligt volledig in lijn met de wens van Claes om een *issue-party* te worden, een programmapartij waarbij ideeën tellen, en geen *job-oriented party*, die vooral administreren als doel heeft²⁸⁹.

²⁸⁰ N. Moyaert, *op. cit.*, p. 145.

²⁸¹ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op.cit.* pp. 24-25.

²⁸² N. Moyaert, *loc. cit.*

²⁸³ Persoonlijk archief, interview met Wido Bourel.

²⁸⁴ “Lode Claes: geen kustvaarder maar een volwaardig zeeschip”, in: *Koerier*, 1 (1977), 7, p. 1.

²⁸⁵ Persoonlijk archief van Dirk De Schoolmeester, intern verslag partijraad, 22.03.1978.

²⁸⁶ E. V., “Met Lode Claes op de praatbank”, in: *De Voorpost*, 10.11.1978, p. 11.

²⁸⁷ Hiermee doelende op de politiek, waar het onderscheid tussen wetgevende en uitvoerende macht, partijleidingen en drukkingsgroepen vervaagd zijn.

²⁸⁸ F. Verleyen, “Het hart van Claes over de haag”, in: *Knack magazine*, 16.11.1977, p. 24.

²⁸⁹ ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

Zoals eerder duidelijk werd tijdens het hoofdstuk ‘De voorbereidingen voor een nieuwe partijvorming’, was het de wens van Lode Claes dat zijn partij gedragen werd door een breed ideologisch spectrum. Claes vermeldde duidelijk dat hij met zijn partij zonder exclusieven wou starten: “*Al wie Vlaams geïnspireerd is, mag er bij*”²⁹⁰. Dit weerspiegelde zich in de partij. *De Gazet van Antwerpen* analyseerde de partij als een hergroepering van centrum-rechtse krachten, die om diverse redenen hun vroegere partijformaties hadden verlaten. Claes erkende dat de V.V.P. min of meer in lijn lag van de alternatieve centrumpartij, die vooropgesteld was bij de gesprekken, op initiatief van Grootjans en zichzelf, tussen P.V.V-leden en V.U.-leden²⁹¹. De V.V.P. kan bijgevolg gezien worden als een schakel in de strijd van Lode Claes om een tweepartijensysteem te introduceren binnen de Belgische politiek²⁹². De partij bezat bijgevolg een grote bandbreedte en een heterogene samenstelling. De leden leken voornamelijk verbonden te zijn door zowel positieve elementen als negatieve factoren, enerzijds geloof in de visie van Claes en de drang naar een nieuwe Vlaamse formatie en anderzijds de strijd tegen Egmont en de ontevredenheid over de verwording van de Volksunie²⁹³.

Volgens Nico Moeyaert kwam de heterogeniteit van de partij tot uiting in een verdeling tussen enerzijds een solidaristische vleugel rond Luc Pauwels en een nationalistische vleugel rond onder meer Roeland Raes en Pieter Bocken²⁹⁴. Uit onderzoek door middel van mondelinge geschiedenis blijkt echter dat deze opdeling niet merkbaar was binnen de partij. De geïnterviewde leden erkennen daarentegen dat het ideologisch spectrum inderdaad heel divers was. Zo was er naast de reeds vermelde eerder progressieve flamingant Daniël Deconinck, ook een grote delegatie van het radicaal-rechtse *Dietsland-Europa* aanwezig binnen de V.V.P. Zo waren onder meer Roeland Raes (partijraadslid en verantwoordelijke arrondissement Gent), Francis Van den Eynde (propagandaverantwoordelijke Gent), Pieter Bocken (ondervoorzitter), Reginald Jacobs (partijraadslid) en Edwin Truyens (voorzitter afdeling Berchem) aangesloten bij de V.V.P.. In het boek *Het Vlaams Blok 1938-1988: het verdriet van Vlaanderen* stelde Hugo Gijssels onterecht dat het persoonlijk conflict tussen Bert Van Boghout en Karel Dillen ertoe leidde dat deze redactieleden van *Dietsland-Europa* niet tot de V.N.P., maar tot de V.V.P. toetraden²⁹⁵. Vele van deze leden werden echter niet gecontacteerd door Karel Dillen. Bovendien had de professionaliteit van Claes en zijn partijpolitieke ervaring een grotere aantrekkingskracht dan het meer volkse eenvoudige

F. Verleyen, “Het hart van Claes over de haag”, in: *Knack magazine*, 16.11.1977, p. 23.

²⁹⁰ “Lode Claes: VU ingekapseld in Belgisch kader”, in: *De Standaard*, 8.9.1977.

²⁹¹ A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 5.

²⁹² Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens.

Persoonlijk archief, interview met Serge Grysolle.

Persoonlijk archief, interview met Roeland Raes.

²⁹³ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

²⁹⁴ N. Moyaert, “Vlaamse Volkspartij”, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, p. 3490.

N. Moyaert, *De voorgeschiedenis van het Vlaams Blok in de Volksunie*, p. 148.

²⁹⁵ H. Gijssels, *op. cit.*, p. 178.

karakter dat de V.N.P. kenmerkte²⁹⁶. De V.V.P. had daarentegen een eerder zakelijke, ondemagogische en sobere stijl. Het propageerde een ascetisch en rationeel Vlaams-nationalisme, zonder romantiek. De stijl van de V.V.P. werd licht beïnvloed door het Verdinaso, er waren immers heel wat oud-Dinaso's onder de eerste partijleden. Niet alleen Claes was in zijn jongere jaren een volgeling geweest van Van Severen, ook andere partijleden zoals Frans de Hoon, Jozef de Bois, Frans van Immerseel, Paul H. Leenaards en Maarten van Nierop hadden een Verdinaso-verleden²⁹⁷.

²⁹⁶ Persoonlijk archief, interview met Roeland Raes.

Persoonlijk archief, interview met Francis Van den Eynde.

Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens

²⁹⁷ Persoonlijk archief, interview met Wido Bourel.

Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens.

L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op.cit.* p. 23.

Ideologie en standpunten

In het onderstaande gedeelte wordt getracht een korte ideologische bespreking te houden over de V.V.P., waarbij haar visie uiteengezet wordt. Het is geen sinecure om de ideologie van de V.V.P. te bespreken. Net zoals Lode Claes wenste, trad de partij buiten de bestaande doctrines. Om voet aan wal te krijgen in dit spinnenweb van ideeën, die min of meer congrueren met de ideeën van Claes, zal de beginselverklaring van de Vlaamse Volkspartij gebruikt worden als een soort van kapstok²⁹⁸. De ‘Dilbeekse beginselverklaring’ bestaat uit zes punten, waarbij de streefdoelen en overtuigingen van de partij kort worden weergegeven. Een kopie van de originele beginselverklaring van de V.V.P. is raadpleegbaar in de bijlage. Vele van de geïnterviewden beschouwen het document als een compromistekst om een brede strekking te dragen, Luc Pauwels is echter een andere mening toegedaan: *“aan deze tekst werd wel geschaafd en hij werd geamendeerd, maar dat was niet om een compromis te bereiken tussen uiteenlopende standpunten, maar integendeel om de bestaande consensus zo precies mogelijk te verwoorden.”*²⁹⁹ Zoals eerder vermeld, werd dit document grotendeels gevormd tijdens de besprekingen in Oostende, waar het door een heteroog gezelschap, de V.N.P.-stichters inclusief, ondertekend werd. Aangezien er nog geen partijprogramma ontworpen was, baseerde de V.V.P. haar werking op deze beginselverklaring.

In het eerste beginselstandpunt wordt het Vlaams-nationalistische aspect behandeld, waarbij de V.V.P. vooral pleit voor *“de valorisatie van de Vlaamse meerderheid”* via het democratische pad. Net zoals Lode Claes kon de partij zich niet vinden in de *“minorisering van de Vlaamse meerderheid in België”*. De partij streed bijgevolg voor een politiek systeem waarin het aandeel van de Vlamingen evenredig is met hun numeriek overwicht in de bevolking. Tijdens de uiteenzetting van de beginselverklaring zei algemeen secretaris Luc Pauwels in verband met dit: *“door het veroveren van ons aandeel worden wij de staatsdragende gemeenschap, dan ontstaat er een Waals probleem, dat te herleiden is tot een gewoon minderheidsprobleem, waarvan er voorbeelden genoeg voor handen zijn”*³⁰⁰. Volgens Luc Pauwels was er dan ook maar sprake van 1,9 miljoen echte Walen, de overige zouden vreemdelingen, recent genaturaliseerde Belgen of verfranste Vlamingen zijn. De partij vond het tevens belangrijk om deze ‘verfranste Vlamingen’ te reïntegreren³⁰¹. Inzake deze minorisering wees men onder meer met een beschuldigende vinger naar de *“ontspoorde Vlaamse Beweging”*. De partij zag zichzelf als noodzakelijk voor de heropleving van de politieke Vlaamse Beweging en voor de herbronning en herbelichaming van het Vlaams-nationalisme³⁰². De grote schuldige voor deze minorisering was voor de partij echter de *“onaanvaardbare regelingen van de etnische verhoudingen in België”*. Dit was een duidelijke sneer naar de voorgaande grondwetherzieningen, de partij verwierp dan ook de

²⁹⁸ Persoonlijk archief van Wido Bourel, Beginselverklaring van de Vlaamse Volkspartij.

²⁹⁹ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

³⁰⁰ F. G., “V.V.P. vraagt toepassing van meerderheidsbeginsel”, in: *De Standaard*, 21.11.1977, p. 2.

³⁰¹ *Ibidem*, p. 2.

L. Claes, “Daarom de Vlaamse Volkspartij”, in: *Dietsland-Europa*, 22 (1978), 11, p. 11.

³⁰² Persoonlijk archief van Wido Bourel, Beginselverklaring van de Vlaamse Partij.

grondwetsherziening van 1970 en in het bijzonder het Egmontpact³⁰³. Het concept van de valorisatie van de Vlaamse meerderheid dat door de V.V.P. gepredikt werd, wordt vaak beschouwd als een terugkeer naar de ideeën van Frans Van Cauwelaert. Het V.U.-partijblad *Wij* liet in dat kader optekenen:

*“...op de keeper beschouwd betekenen ze een terugkeer naar de opvattingen van het Van Cauwelaertisme. De valorisatie van de Vlaamse meerderheid in dit land is het oude slagschip van Van Cauwelaert voor de gelegenheid varende onder een bedrieglijke Vlaams–nationale vlag.”*³⁰⁴

De partij was bovendien in geen enkele mate bereid om nog “*Vlaams etnisch gebied*” af te staan, in het bijzonder Brussel. Op het eerste zicht lijkt dit standpunt contradictorisch met de opvatting van Claes dat de Vlamingen afstand moeten nemen van hun wil om taalggebieden af te bakenen. Volgens Claes is dit echter niet zo:

*“Mijn opvattingen en die van de V.V.P. over de grenzen zijn dynamisch: de V.V.P. wil zelfs de afbakening van de taalgrens van 1963 doen herzien; wij willen geen gebied afstaan, maar wij willen er integendeel terugwinnen!”*³⁰⁵

De partij pleitte bijgevolg voor een terugkeer van de verloren gegane gebieden, zoals Komen, Moeskroen en Edingen³⁰⁶.

Er werd niet alleen klemtoon gelegd op de valorisatie van de Vlaamse meerderheid, maar ook op het Heel-Nederlands gedachtegoed. De V.V.P. sloot een samengaan met Nederland niet uit, aangezien er volgens hen een gemeenschappelijke taal, cultuur en traditie is. Deze Heel-Nederlandse gedachte mag echter niet te romantisch, maar eerder op een zakelijke wijze ingevuld worden³⁰⁷. Hierdoor streefde de V.V.P. bijvoorbeeld naar een integrale uitvoering, aanvulling en uitbreiding van de Benelux-verdragen³⁰⁸.

In de beginselverklaring werd duidelijk gesteld dat het Vlaams-nationalistisch doel niet af te scheiden is van andere maatschappelijke doelstellingen en van een algemeen partijprogramma. Het eerste beginselstandpunt was zonder twijfel het belangrijkste standpunt binnen de partij, tevens was zij het meest bindend voor het heterogene gezelschap. Lode Claes erkende dan ook in een interview dat het communautaire gedeelte wellicht het belangrijkste was, maar benadrukte dat het bestrijden van de communautaire problemen zoals het Egmontpact door middel van “*een soort van congrespartij*” of een “*Godsvredepartij*”, die tegenover andere vragen neutraal staat, onzin was³⁰⁹. Volgens Claes hangen de

³⁰³ “Lode Claes sticht Vlaamse Volkspartij”, in: *Het Laatste Nieuws*, 21.11.1978.

³⁰⁴ “Lode Claes: verbazing of ergernis”, in: *Wij*, 24.11.1978 p. 3.

³⁰⁵ A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 6.

³⁰⁶ L. Claes, “Daarom de Vlaamse Volkspartij”, in: *Dietsland-Europa*, 22 (1978), 11, p. 11.

³⁰⁷ *Ibidem*.

³⁰⁸ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, extra-nummer, 3.1978, p. 3.

³⁰⁹ “Kruispunt tussen doen en denken”, in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, p. 14.

P. D. M., “Lode Claes: Als Egmont goedgekeurd wordt, begint het pas”, in: *De Nieuwe*, 3.3.1978, p. 6.

communautaire problemen samen met andere politieke problemen, die misschien zelfs groter zijn:

“Als de Vlaamse economie morgen stilvalt, wat brengt het dan voor aarde aan de dijk Vlaams-nationaal te zijn.... Als culturele aarden totaal verworden, als onze taal verknoeid wordt, waar staan wij dan met de Vlaamse Beweging?”³¹⁰

Bovendien wees Lode Claes op het gevaar om zich onduidelijk of niet uit te spreken over de algemene politieke lijn van een partij, zoals in de Volksunie, waardoor er binnen een partij vleugels ontstaan die maatschappelijke denkbeelden aanhangen die mijlen ver verwijderd zijn van de oorspronkelijke bedoelingen van de oprichters³¹¹. Deze gedachte vond tevens zijn weerspiegeling in de overige vijf standpunten. Deze beginselstandpunten behandelden geen Vlaams-nationale aspecten, hoewel ze volgens de V.V.P. niet los stonden van het Vlaams-nationale aspect, maar gericht waren op de werking van de staat en maatschappij.

Allereerst pleitte de partij voor het *“herstel van de democratische instellingen van de rechtsstaat”*. Hierbij wilde men terug een duidelijke scheiding van de drie machten (wetgevend, uitvoerend en rechterlijk). Tevens pleitte men voor een herwaardering van de wetgevende macht, het parlement, waar de echte wil van de burger tot stand moet komen. Dit standpunt was duidelijk een antwoord van de partij op, wat zij beschouwden als de *“grote ineensstorting van de democratie”* die onder meer veroorzaakt wordt door de participatie³¹². De staat moest volgens de partij door de bevolking gezien worden als een politieke organisatievorm van de eigen gemeenschap en niet als een vreemd instituut dat van bovenaf op hen neerkomt³¹³. Ze benadrukte dan ook de nood aan een meer transparantere democratie. In haar strijd tegen de *“instorting van de democratie”* eiste de partij onder meer een afschaffing van de kiesdwang. Men meende dat vrije verkiezingen de remedie was om de *“politieke apathie en lamlendigheid in dit land te doorbreken”*³¹⁴. Dit beginselstandpunt richtte zich duidelijk tot de ‘politieke daklozen’, die de partij als een doelgroep beschouwde. De V.V.P. had van in begin verklaard dat zij niet zou steunen op culturele, sociale of economische nevenorganisaties. Ze streefde er dan ook naar om een zuivere programmapartij te zijn, een *issue-party*. Lode Claes zelf was van mening dat een zuivere kiezerspartij een verrijking zou zijn voor het Belgisch politiek landschap³¹⁵. In de beginselverklaring werd bijgevolg benadrukt dat de kiezer de keuze moet krijgen tussen relevante partijen, *“die ook niets meer zijn dan partijen”*.

Ook de depolitisering van de administratie en de bestrijding van de verzuiling behoorde tot het ideologisch eisenpakket van de V.V.P.. Vooral de verzuiling was een strijdpunt. Lode Claes noemde de verzuiling, als vorm van het neocorporatisme zelf *“waarschijnlijk de kern*

³¹⁰ *Ibidem*.

³¹¹ L. Claes, “Daarom de Vlaamse Volkspartij”, in: *Dietsland-Europa*, 22 (1978), 11, p. 12.

³¹² F. Verleyen, “Het Vlaams Blok en de honderd citaten van Lode Claes”, in: *Knack magazine*, 6.12.1977, p. 34.

³¹³ Persoonlijk archief van Wido Bourel, Beginselverklaring van de Vlaamse partij.

³¹⁴ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, extra-nummer, 3.1978, p. 2.

³¹⁵ F. Verleyen, “Het hart van Claes over de haag”, in: *Knack magazine*, 16.11.1977, p. 26.

van al onze politieke problemen”³¹⁶. Ook de “corporatieve wildgroei” was een doorn in het oog van de partij, net zoals de oprukkende bureaucratie en de technocratie binnen de staat. De V.V.P. riep de machten en de belangengroep dan ook op om zich tot hun eigen taak te beperken en de staat niet te “koloniseren”. De staat daarentegen moest volgens de partij terug haar handen vrij krijgen om haar soevereine en scheidsrechterlijke rol te vervullen tegenover deze feitelijke machten en belangengroepen. De Vlaamse Volkspartij eiste dat de belanggroepen op “hun plaats” bleven, aangezien het de taak is van de regering en niet van “oncontroleerbare groepen” om te regeren³¹⁷.

Het derde beginselstandpunt handelt over de ethische waarden. De V.V.P. wou het herstel van de ethische waarden die volgens hen de grondslag vormen van de “Vlaamse beschaving” waaronder: vrijheid, zelfstandigheid, soberheid en arbeidsinspanning, eerbied voor identiteit en traditie en samenhang als volk. Ook eerder conservatieve waarden komen aan bod zoals de erkenning van het gezin als hoeksteen van de maatschappij en eerbied voor het leven. Volgens de *Gazet van Antwerpen* trachtte Lode Claes door dit beginselstandpunt de hand toe te reiken naar de liberaal-denkende gelovigen en de gematigde vrijzinnigen. Zij waren ontgoocheld over de houding van zowel de Volksunie als de C.V.P., maar ook de P.V.V. tegenover de ethische waarden³¹⁸.

Toch moet opgemerkt worden dat, ondanks de benadrukking van eerder conservatieve waarden, de V.V.P. een heel onbeduidend standpunt innam tegenover abortus. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de V.N.P., die klare wijn schonk over haar abortusstandpunt. Zoals hierboven vermeld, wordt echter in het derde beginselstandpunt gepleit voor “eerbied voor het leven”. “Eerbied voor het leven” kan in deze problematiek diffuus geïnterpreteerd worden. Abortustegenstanders kunnen hieraan een meer enge betekenis geven, zodat het aanzien kan worden als een onvoorwaardelijk anti-abortusstandpunt. Daarentegen kunnen personen die wel voorstander zijn van het recht op abortus, al dan niet in bepaalde omstandigheden, hieraan een bredere betekenis geven³¹⁹.

De eerste keer dat het abortusstandpunt controverser veroorzaakte binnen (en tevens buiten) de partij was bij de voorstelling van de partij in het Scheldehof op de Oude Koornmarkt te Antwerpen. De behandeling, of beter gezegd niet-behandeling, van de abortuskwestie door de partij veroorzaakte heel wat commotie. Partijvoorzitter Claes werd tijdens deze voorstelling scherp aangevallen, omdat hij heel onduidelijk bleef over wat abortus betrof. Bij een vraag in het publiek of hij voor of tegen was, weigerde Claes vlakaf te antwoorden en hij stelde dat dit een privé-aangelegenheid was³²⁰. Voor Claes waren thema’s zoals abortus te mijden. Hijzelf wist dan ook dat hij door een positief of negatief antwoord de zaal meteen zou delen in twee kampen. Dit wou hij vermijden omdat het nefast was voor de door hem gewenste alternatieve

³¹⁶ *Ibidem*, p. 27.

³¹⁷ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, extra-nummer, 3.1978, p. 2.

³¹⁸ “Vlaamse Volkspartij officieel gestart”, in: *Gazet van Antwerpen*, 21.11.1977.

³¹⁹ Persoonlijk archief, interview met Wido Bourel.

Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens.

³²⁰ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op.cit.* p. 12.

centrumpartij³²¹. Advocaat en procureur Beerninck uit het Nederlandse Dordrecht veroordeelde op deze vergadering deze houding:

*“Meneer de Senator, als anti-Egmontgroep is u volledig geslaagd. Als Vlaamse Volkspartij is u van nu af al mislukt en gaat u de verkeerde weg op omdat u weigert over abortus klare en duidelijke afwijzende taal te spraken. Ik moet u, wat dat betreft, een gebrek aan beginselvastheid verwijten.”*³²²

Vijf maand nadien kwam de V.V.P. dan toch met een duidelijk standpunt over abortus naar buiten. De V.V.P. liet aan de pers weten dat zij een tegenstander was van abortus, wat volgens de partij een bewijs van de overdreven materialisering was, waarvan de maatschappij slachtoffer was. Toch pleitte zij wel voor een soepele en menselijke aanpak en een degelijke samenwerking tussen geneesheer en parket³²³. Hoewel Lode Claes aan de pers verklaarde dat er binnen de partij geen meningsverschillen waren over het abortusstandpunt, tekende het partijraadverslag van 25 mei een pittige discussie tijdens de partijraad op³²⁴. Aanzet voor deze discussie was een ontevreden brief van een niet nader genoemd lid van de partijraad. Het partijraadlid stelde: *“Tijdens en regelmatig na uw persconferentie van 1 juni '77 heb ik u horen verklaren, dat uw nieuwe partij openstond voor mensen van verschillende stromingen (vooral van de V.U., C.V.P. en de P.V.V.). Uit deze uitspraak volgt natuurlijk dat de verschillende richtingen binnen de V.V.P. tegenover een zo controversiële kwestie niet één enkel gemeenschappelijk punt kunnen innemen”*.³²⁵

In het vierde beginselstandpunt pleit de V.V.P. voor een natuurlijke en nationale solidariteit. Deze solidariteit is volgens de partij de belangrijkste pijler voor een cohesie binnen de maatschappij. De versterking van deze samenhang is volgens hen dan ook de perfecte remedie tegen de talrijke en toenemende conflicten in de samenleving, waar er gependeld wordt tussen *“egoïstisch individualisme en collectivistische dwang”*. Het is duidelijk dat de V.V.P. de samenleving wilde opbouwen op een solidaristische leest, waar geen plaats is voor *“klassehoogmoed, klassenstrijd of nivellering”*.³²⁶

De economische visie van de Vlaamse Volkspartij wordt weergegeven in het vijfde standpunt. De partij spreekt zich uit als voorstander van de vrije markteconomie. Dit naar eigen zeggen niet enkel om economische redenen, maar ook om niet-economische doeleinden te bereiken. Volgens de partij is de vrije markteconomie noodzakelijk voor onder andere politieke vrijheid, individuele creativiteit en nationale vitaliteit. De partij is geen voorstander van staatskapitalisme, maar verzet zich anderzijds ook tegen een ongeremd kapitalisme³²⁷.

³²¹ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

³²² N. J., “Lode Claes niet strak genoeg?”, in: *'t Pallieterke*, 17.11.1977, p. 5.

³²³ “VNP en VVP streven naar eenheid”, in: *Gazet van Antwerpen*, 28.4.1978.

³²⁴ Persoonlijk archief van Dirk De Schoolmeester, intern verslag partijraad, 25.5.1978.

³²⁵ Persoonlijk archief van Els Grootaers, brief partijraadlid aan Lode Claes, 10.5.1978.

³²⁶ Persoonlijk archief van Wido Bourel, beginselverklaring van de Vlaamse Partij.

³²⁷ *Ibidem*.

Ten slotte wilde de V.V.P. evolueren van een maatschappij met een theoretische gelijkheid naar een maatschappij met een “*grotere gelijkheid in feite*”, maar zonder toename van de overheidsinmenging. Hoewel de partij streed voor een vermindering van de sociale afstanden, verwierp men elke vorm van nivellering. Tevens wilde de partij een halt toeroepen aan het misbruik van gevestigde machtsposities, zowel politiek als economisch. In V.V.P.’s visie moet de maatschappelijke positie van een persoon dan ook het resultaat zijn van zijn kwaliteiten en verdiensten, en niet van zijn bezit, economische macht of zijn politieke invloed.

De partij benadrukte ongetwijfeld het concept vrijheid. Ook op filosofisch vlak was er een benadrukking van de fundamentele nood aan vrijheid, waardoor Claes de partij bestempelt als filosofisch een libertaire partij³²⁸. Op economisch vlak beschouwde Hugo Gijssels de partij als een aanhanger van het harde Thatcheriaans liberalisme³²⁹. Dit beeld moet echter genuanceerd worden. Heel wat aspecten gepromoot door de V.V.P. kunnen inderdaad als liberaal ervaren worden. Zo werd elke staatsinmenging op economisch vlak door de V.V.P. ten strengste afgekeurd: “*De bemoeizucht van de Staat, de bovenmatige overheidsschuld van de Staat tegenover de particuliere ondernemer, die tegelijk ontmoedigd en gemolken wordt, leidt ons snel naar een economisch verval.*”³³⁰ De partij verzette zich tegen elke vorm van dirigisme en legde de nadruk op de vrije markteconomie, omdat het in haar opinie het meest voordelig was voor de Vlaamse economie³³¹. Lode Claes erkende dat de V.V.P. op economisch vlak op de lijn lag van de toenmalige neoliberale P.V.V.³³². Toch moet opgemerkt worden dat de V.V.P. zichzelf nooit geprofileerd heeft als liberale partij. Bovendien werd benadrukt dat voornamelijk het algemeen belang van tel was, in de zin van Montesquieu’s ‘*le bien particulier doit céder au bien publique*’ en niet in de zin van het algemeen belang als optelsom van alle particuliere belangen³³³.

³²⁸ E. V., “Met Lode Claes op de praatbank”, in: *De Voorpost*, 10.11.1978, p. 11.

³²⁹ H. Gijssels, *op. cit.*, pp. 71-72.

³³⁰ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, extra-nummer, 3.1978, p. 4.

³³¹ “Kruispunt tussen doen en denken”, in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, p. 15.

³³² E. V., “Met Lode Claes op de praatbank”, in: *De Voorpost*, 10.11.1978, p. 11.

³³³ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

Egmont nooit!

Als beginnende partij profileerde de V.V.P. zich vooral in de strijd tegen Egmont. Hoewel de V.V.P. het Gemeenschapspact niet loskoppelde van andere factoren, erkende Lode Claes dat men “*geobsedeerd was door Egmont*”³³⁴. Hoewel het ongedaan maken van het Egmontpact verre van het einddoel van de V.V.P. was, beschouwde de partij de strijd tegen Egmont als een “*eerste tactisch objectief*”³³⁵. Dit tactisch objectief paste in de permanente kiesstrijd die de V.V.P. als onontbeerlijk beschouwde voor het voortbestaan van de partij. Met de permanente kiesstrijd doelt men op de meerdere acties die men ondernam, ook al lagen er geen verkiezingen in het verschiet³³⁶. Dit vertaalde zich vooral in anti-Egmontacties.

De Vlaamse Volkspartij zag zichzelf dan ook als een onmisbaar sluitstuk in de strijd tegen het Egmontpact, aangezien zij een volledig partijpolitiek alternatief bood³³⁷. Zoals eerder vermeld was Lode Claes van mening dat de slagkracht van het Egmont-comité beperkt was, doordat het bestond uit culturele verenigingen en de strijd op het partijpolitieke toneel werd gestreden. Tevens was het in zijn opinie noodzakelijk dat een “*niet oligarchische partij*” –hiermee doelende op de V.V.P.- de stem van het protest weergaf, omdat de oligarchisering van de partijen het Egmontpact in de hand had gewerkt³³⁸. De partij wou bijgevolg loyaal samenwerken met alle tegenstanders van het pact, zonder enig onderscheid³³⁹.

De partij propageerde een hevige strijd tegen het pact, een eenmalig uitgegeven krantje in april 1978 laat optekenen: “*Wij zullen dit Egmontpact nooit als legitiem erkennen, nooit aanvaarden, blijven bestrijden als onwettelijk vanuit het oogpunt van ons volksbelang, de sociale rechtvaardigheid, de democratische rechtstaat en de Vlaams-nationale strijd! Nooit!*”³⁴⁰ Net zoals haar oprichter, Lode Claes, kon de partij vooral niet aanvaarden dat het pact de Vlamingen definitief minder gaf dan het deel waarop ze recht hadden in de Belgische staat. Zij eiste er dan ook voor dat de Vlamingen hun evenredig deel (62%) zouden opeisen³⁴¹. Zelfs de introductie in de pers van de term ‘*junta van de partijvoorzitters*’³⁴², gelanceerd door de V.V.P. op een persconferentie, was volgens het kaderblad een illustratie “*van de wijze waarop de V.V.P. haar Vlaams-nationale taak ziet: voorop gaan, de spits afbijten in het verzet tegen de Egmont-capitulatie, zowel met het woord als met de daad.*”³⁴³

³³⁴ P. D. M., “Lode Claes: Als Egmont goedgekeurd wordt, begint het pas”, in: *De Nieuwe*, 3.3.1978, p. 6.

³³⁵ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 5, 8.3.1978, p. 1.

³³⁶ “Kruispunt tussen doen en denken”, in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, p. 14.

³³⁷ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 4, 1.2.1978, p. 4.

³³⁸ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 8, 8.6.1978, p. 4.

³³⁹ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 4, 1.2.1978, p. 4.

³⁴⁰ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 6, 24.4.1978, p. 1.

³⁴¹ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 6, 24.4.1978, p. 3.

³⁴² Hiermee doelende op de werkwijze waarop het pact gevormd werd.

³⁴³ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 10, 1.9.1978, p. 6.

De V.V.P. liet zich opmerken door de vele affiches, plakaten, stickers, ...³⁴⁴ Zo was er onder meer een plakactie met tienduizend affiches³⁴⁵. Eén van de belangrijkste wapenfeiten tegen Egmont was echter het houden van een anti-Egmontmeeting op donderdag 16 februari 1978 in de Brusselse Magdalenazaal. Deze zaal was binnen het communautair debat vooral bekend van haar vurige anti-Vlaamse meetings van het F.D.F.. Het was dan ook een symbolische keuze van de partij om hier haar anti-Egmontmeeting te houden. Lode Claes benadrukte echter dat dit geen provocatie was ten aanzien van het F.D.F., maar dat het houden van een meeting in de Magdalenazaal noodzakelijk was voor een partij die zich politiek in Brussel wou manifesteren. Met deze symbolische locatie wou de V.V.P. aantonen dat ook Vlamingen thuis zijn in Brussel en dat de stad nog niet verloren is. Lode Claes vatte het als volgt samen: “*Brussel is een Vlaamse stad. Daarom vergaderen we in de Magdalenazaal.*”³⁴⁶ Deze meeting werd een succes, er waren een duizendtal aanwezigen³⁴⁷. Bovendien kreeg de partij de gehoopte mediabelangstelling, die noodzakelijk was voor haar uitbouw.

Het slagen van deze meeting was één van de belangrijkste hoofdzaken binnen de partij in haar eerste maanden, er werd dan ook heel wat druk gelegd op de leden om deze meeting te doen slagen. Zo getuigde het kaderblad van de partij:

*“Deze meeting... zal een bijzondere spoorslag zijn voor de anti-Egmontactie en rechtgevend voor het verdere verzet. Tegelijk echter is het doen lukken van deze meeting een onmenselijke zware opgave voor een piepjonge partij als de onze. Ieder lid van de Vlaamse Volkspartij moet er zich van bewust zijn dat dit alleen een succes kan worden als iedereen een uiterste inspanning levert!”*³⁴⁸

Er werden dan ook moeite noch kosten gespaard voor het welslagen van deze meeting. Zo was er onder meer heel wat propagandamateriaal aanwezig (van strooibriefjes tot radiowagens en wagens met publiciteitsborden), en werd er vijf dagen voor de meeting een grote propagandakaravaan georganiseerd door Vlaams-Brabant³⁴⁹.

Ook werden tal van andere activiteiten georganiseerd met als doel het Egmontpact te bestrijden. Zo werden er anti-Egmontmeetings georganiseerd door de partij te Wemmel (20 januari 1978), te Grimbergen (10 maart 1978) en in Vilvoorde (29 maart 1978)³⁵⁰. Ook waren er autokaravanen georganiseerd in het ‘bedreigde Egmontgebied’, onder meer op 23 september en 7 oktober³⁵¹. Het was duidelijk dat de V.V.P. haar strijdtoneel, toch qua actie

³⁴⁴ P. D. M., “Lode Claes: Als Egmont goedgekeurd wordt, begint het pas”, in: *De Nieuwe*, 3.3.1978, p. 7.

³⁴⁵ Persoonlijk archief van Dirk De Schoolmeester, persoonlijke aantekeningen.

³⁴⁶ “Kruispunt tussen doen en denken”, in: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, pp. 14.

³⁴⁷ “Duizend man voor Lode Claes”, in: *Het Nieuwsblad*, 18/19.11.1978, p. 3.

“VU vergat wat zij was”, in: *Het Laatste Nieuws*, 18/19.11.1978, p. 3.

³⁴⁸ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 4, 1.2.1978, p. 1.

³⁴⁹ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 3, 3.1.1978, p. 1.

KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 4, 1.2.1978, p. 4.

³⁵⁰ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 5, 8.3.1978, p. 2.

³⁵¹ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 9, 16.8.1978, p. 2.

KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 4, 1.2.1978, p. 4.

voeren, beperkte tot de Brusselse rand. Het kaderblad stelde dan ook: “*IN VLAAMS-BRABANT STAAT OF VALT ONZE ZAAK!*”³⁵²

Ook op het Vlaams-Nationaal Zangfeest liet de V.V.P. haar anti-Egmontstandpunt duidelijk blijken. Zij was daar aanwezig met vier reusachtige spandoeken, waarop de tekst gedrukt stond: “*Egmont nooit!*”. Deze werden in het Sportpaleis te Antwerpen ontrold. Bovendien verdeelde de partij daar onder meer 200.000 strooibriefjes met de tekst “*Vlaamse eenheid tegen de Egmont-kapitulatie. Vlaamse Volkspartij*”. Het kaderblad was van mening dat het vooral de V.V.P. was die de anti-Egmontstemming op het Algemeen Nationaal Zangfeest duidelijk initieerde en leidde. Zij besloot dan ook: “*de leiding van de konsekwente anti-Egmont actie blijkt meer en meer aan de Vlaamse Volkspartij toe te vallen.*”³⁵³

Er bestaat geen twijfel over dat de V.V.P. door haar strijd tegen Egmont heel wat leden aantrok, de partij profileerde zich dan ook hoofdzakelijk op communautair vlak, en in het bijzonder in de strijd tegen het Egmontpact. Buiten de Egmont-acties, waren de acties van de partij heel wat schaarser. De enige noemenswaardige actie was de uitdeling van propagandapamfletten door Lode Claes en medewerkers aan de Agfa-Gevaertfabriek te Mortsel. De V.V.P. wilde hiermee aanklagen dat het algemeen economisch beleid met het oog op Wallonië in dirigistische zin omgebogen werd, waardoor Vlaanderen niet meester was over zijn eigen lot. De V.V.P. koos deze fabriek uit omdat het een voorbeeld was van Vlaamse economische groei en creativiteit³⁵⁴.

³⁵² KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 9, 16.8.1978, p. 2.

³⁵³ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 6, 24.4.1978, pp. 1-2.

³⁵⁴ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, extra-nummer, 3.1978, p. 3.

DEEL III
De mislukte zoektocht naar Vlaamse macht

Het kartel ‘Vlaams Blok’ en de nationale verkiezingen

Nadat Tindemans na een bewogen vergadering in het parlement het ontslag van de regering aan de koning had aangeboden en hierdoor ook het Egmontpact gesneuveld was, werd de Vlaamse Volkspartij overvallen met vervroegde nationale verkiezingen³⁵⁵. Het staat vast dat de V.V.P. op dat moment nog niet klaar was voor deze verkiezingen, aangezien zij zich vooral focuste op de Europese verkiezingen van 1979. Bijgevolg moest de nog jonge partij onverwacht aan nationale verkiezingen deelnemen, terwijl haar structuur en organisatie nog vrij embryonaal was. Tevens groeide de partij niet zo vlot, het aantal toegetreten partijleden bleef ver onder de verwachtingen³⁵⁶. Bovendien was zoals eerder vermeld, de uitbouw van de partij geografisch disproportioneel. Vooral in de provincies West-Vlaanderen en Limburg bleek de partij geen voet aan wal te krijgen. Volgens de cijfers van de partijraad van 18 oktober 1978 beschikte de V.V.P. over 992 leden, waarvan het merendeel in Antwerpen (423), Brabant (328) en Oost-Vlaanderen (185). In de andere twee provincies beschikte de partij nauwelijks over leden: in West-Vlaanderen sloten 29 personen zich aan bij de partij, in Limburg slechts 9 personen³⁵⁷. Door deze omstandigheden werd de V.V.P. er min of meer toe verplicht om een kartel aan te gaan met de V.N.P. van Karel Dillen³⁵⁸. Een andere factor die zeker en vast meespeelde in de toenadering van de V.N.P. en de V.V.P. was de druk van de publieke opinie³⁵⁹.

Reeds sinds de stichting van beide partijen was er een sterke druk van een groot deel van de Vlaams-nationale publieke opinie, waaronder WERE DI en 't Pallieterke, tot toenadering tussen de V.N.P. en de V.V.P.³⁶⁰. Een van de belangrijkste pleitvoerders was Bert van Boghout van WERE DI. In *Dietsland-Europa* maakte hij reeds een maand na de stichting van de V.V.P. een analyse over de twee nieuwe partijen. In zijn opinie maakte de tweespalt tussen V.N.P. en V.V.P. het onmogelijk om een ernstige alternatieve partij op te richten die in staat zou zijn de Vlaams-nationalistische politieke leegte, veroorzaakt door de verwording van de Volksunie, in te vullen. Hij riep Dillen en Claes op om hun “*domme verdeeldheid*” en “*privé-oorlog*” op te geven. Van Boghout meende dat een blokvorming of samensmelting een gunstig effect voor beide partijen zou genereren:

“Maar een feit staat als een paal boven water: beide initiatieven roepen als het ware om samensmelting: het zou Claes meer nationalistische ruggegraat bezorgen en zou Dillen kunnen uitvoeren uit de ivoren toren der zuiveren.”³⁶¹

³⁵⁵ Voor meer lectuur over de regering Tindemans II en perikelen rond het uitvoeren van het Gemeenschapspact, zie LUYKX (T.) en PLATEL (M.) *Politieke geschiedenis van België*. Antwerpen, Kluwer, 1985, II, 1011 p.

³⁵⁶ Persoonlijk archief van Dirk De Schoolmeester, intern verslag partijraad, 22.03.1978.

³⁵⁷ Persoonlijk archief van Dirk De Schoolmeester, intern verslag partijraad, 18.10.1978.

³⁵⁸ A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 3.

³⁵⁹ *Ibidem*, p. 3.

³⁶⁰ N. Moyaert, *op. cit.*, p. 149.

H. Gijssels, *op. cit.*, p. 70.

³⁶¹ B. Van Boghout, “Nieuwe partijvorming?”, in: *Dietsland-Europa*, 22 (1978), 12, p. 5.

Hij stelde niet onterecht dat Claes op een bredere basis teerde dan Karel Dillen. Dillen volgde daarentegen de harde nationalistische lijn, waar er geen uitzonderingen mogelijk zijn en waar personen zoals Daniël de Coninck onmogelijk deel zouden kunnen uitmaken van de partij³⁶².

Het was onder meer ook Bert van Boghout die een rol speelde in de gesprekken tussen de V.N.P.-leiding en de V.V.P.-leiding over een mogelijk samengaan³⁶³. In maart 1978 wisselden beide partijen, voor het eerst sinds de gesprekken in Oostende, terug informeel van standpunt. Deze informele contacten vonden onder meer plaats op het V.M.O.-bal op 4 maart 1978, waar zowel Lode Claes en enkele van zijn V.V.P.-militanten aanwezig waren als Karel Dillen. Op 19 maart werden er op een Were Di-contactdag tevens gesprekken gevoerd, deze keer door Bert van Boghout en Marcel Brauns met Karel Dillen, Luc Pauwels en Pieter Bocken³⁶⁴. Ook in april waren er gespreken tussen Lode Claes en Karel Dillen, met oog op een fusie tussen beide partijen. Deze gesprekken gebeurden tevens op initiatief van Bert van Boghout³⁶⁵. Hoewel Van Boghout later zou getuigen van “vruchtbare gesprekken” met het oog op een mogelijke samenwerking tussen beide partijen, bleek een fusie tussen beide partijen toen niet tot de mogelijkheden te behoren³⁶⁶. Zowel Lode Claes als Karel Dillen leken te overtuigd van hun eigen project om toenadering te zoeken³⁶⁷.

De vervroegde verkiezingen bleken voor Lode Claes en de V.V.P. echter een uitgelezen kans om terug eenheid te bereiken met de V.N.P.. Ook ondervoorzitter Pieter Bocken en Luc Pauwels waren grote voorstanders van een samengaan met de V.N.P.. Luc Pauwels pleitte, net als Claes, voor een “*acceptabele vorm van fusie*”, een kartelvorming daarentegen vond de partijtop minder gewenst³⁶⁸. De partijraad keurde dan ook de volgende beslissing goed:

*“De partijraad van de Vlaamse Volkspartij wenst onmiddellijke fusie van de V.V.P. en de V.N.P., in ieder geval nog voor de wetgevende verkiezingen, en dit op basis van de in september 1977 te Oostende gezamenlijke opgestelde beginselverklaring. De Partijraad geeft aan het partijbestuur volmacht voor het voeren van de nodige handelingen.”*³⁶⁹

Het voorstel van fusie werd echter afgewezen door de V.N.P.³⁷⁰. Een te korte tijd maakte het blijkbaar onmogelijk om op een grondige wijze tot één enkele partij te komen, toch werd de mogelijkheid om later te fusioneren niet van de hand gewezen³⁷¹. Ondanks de mislukte poging tot fusie bleef Lode Claes een samengaan tussen V.N.P. en V.V.P. welgezind. In een

³⁶² *Ibidem*, p. 4.

³⁶³ N. Moyaert, *op. cit.*, p. 143.

³⁶⁴ N. Moyaert, *loc. cit.*

H. Gijsels, *loc. cit.*

³⁶⁵ “VNP en VVP streven naar eenheid”, in: *Gazet van Antwerpen*, 28.4.1978.

³⁶⁶ N. Moyaert, *loc. cit.*

H. Gijsels, *loc. cit.*

³⁶⁷ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

³⁶⁸ Persoonlijk archief van Dirk De Schoolmeester, intern verslag partijraad, 18.10.1978.

³⁶⁹ Persoonlijk archief van Benoit Humblet, brief van Claes aan V.N.P.-bestuur, 28.10.1978.

³⁷⁰ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 13, 4.11.1978, p. 1.

³⁷¹ Persoonlijk archief van Benoit Humblet, tekst i.v.m. het kartel, 24.10.1978.

dubbelinterview met Dillen in *'t Pallieterke* naar aanloop van de verkiezingen verklaarde Claes: *“Ik onderschat niet het grote belang dat we er mensen toe gebracht hebben om samen te werken. Dit kan inderdaad een vertrekpunt zijn voor een blijvende samenwerking”*³⁷². Het doorvoeren van een fusie bleek voor sommigen leden dan ook één van de eerste taken te zijn die de V.V.P. zou opwachten na de verkiezingen³⁷³.

Hoewel een fusie van tafel werd geveegd, waren beide partijbesturen het eens dat ze te versnipperd waren om als gescheiden partijen deel te nemen aan de verkiezingen³⁷⁴. Bijgevolg bereikten ze wel een overeenkomst tot kartelvorming. De eerste onderhandelingen werden gevoerd door Karel Dillen en Lode Claes zelf³⁷⁵. Daarna vergaderden de partijbesturen van de V.V.P. en de V.N.P. op 24, 30 en 31 oktober 1978. Tijdens deze laatste vergadering kwamen ze overeen om aan de verkiezingen deel te nemen als een kartel onder de benaming ‘Vlaams Blok’. Tevens stond men open voor de toetreding van andere politieke formaties³⁷⁶. Het kartel van beide partijen werd vervolgens uitgebouwd met twee kleinere politieke formaties: enerzijds de Partij der Onafhankelijken, die voornamelijk actief was in het arrondissement Aalst en Dendermonde, en anderzijds de Federale Vlaamse Eenheidspartij, actief in het arrondissement Mechelen³⁷⁷.

Het Vlaams Blok stelde zich als eerste doel: *“het Egmontpact, respectievelijk wat er van over zou blijven na deze verkiezingen, grondig te bestrijden en verandering te brengen in de machtsverhoudingen die tot deze onaanvaardbare nederlaag hebben geleid.”*³⁷⁸. Het te vormen kartelprogramma of het opstellen van een beginselverklaring voor het Vlaams Blok heeft nooit noemenswaardige problemen opgeleverd³⁷⁹. Als beginselverklaring werd die van de V.V.P. gekozen. Deze werd, zoals eerder vermeld, opgesteld tijdens de gesprekken te Oostende, alwaar de tekst goedgekeurd werd door Karel Dillen en zijn naaste medewerkers³⁸⁰. Op basis van deze beginselverklaring werd het partijprogramma van het Vlaams Blok opgebouwd, wat zich bijgevolg duidelijk weerspiegelde in de twintig partijprogrammapunten. Zo was er ondermeer de valorisatie van de Vlaamse meerderheid, het herstel van de legitieme meerderheidsregel in het politiek bestel, herstel van de ethische waarden, de natuurlijke solidariteit als eerste en voornaamste grondslag voor de levensnoodzakelijke cohesie in een gemeenschap, de nadruk op de vrije markteconomie en de ondernemingsgewijze productie, ...

³⁷² Lode Claes en Karel Dillen: *Federalisme is geen doel*”, in: *'t Pallieterke*, 14.12.1978, p. 11.

³⁷³ E. Van der Elst, “Willy Van Mossevelde. Vlaams Blok : blijven doorgaan als steeds”, in: *De Voorpost*, 15.12.1978, p. 16.

³⁷⁴ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op.cit.* p. 70.

³⁷⁵ Persoonlijk archief, interview met Mia Dujardin.

Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

³⁷⁶ Persoonlijk archief van Benoit Humblet, overeenkomst betreffende de oprichting van een Vlaams Blok, 8.11.1978.

³⁷⁷ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 16, 27.2.1979, p. 2.

³⁷⁸ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 13, 4.11.1978, p. 2.

³⁷⁹ A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 3.

³⁸⁰ Persoonlijk archief van Benoit Humblet, overeenkomst betreffende de oprichting van een Vlaams Blok, 8.11.1978.

De overname van de beginselverklaring van de V.V.P. is te verklaren door het financiële en organisatorische machtsverwicht van deze partij in het kartel³⁸¹. Deze machtspositie leidde onder meer tot het doortrekken van haar lijsttrekkers in de belangrijkste Vlaamse steden zoals Brussel (Claes), Gent (Van Sumere), Aalst (van Mossevelde) en Oostende (Versnick). De V.N.P. daarentegen moest zich tevreden stellen met Karel Dillen in Antwerpen³⁸². Binnen de V.V.P. was er echter heel wat ontevredenheid over de toewijzing van de eerste plaats op de Kamerlijst te Antwerpen aan Dillen. Enkele partijleden wilden dat Lode Claes deze plaats innam, aangezien zij Antwerpen beschouwden als de enige zetel die met zekerheid te halen viel³⁸³. Nochtans wou Karel Dillen zelf oorspronkelijk op de Kamerlijst staan voor het arrondissement Komen-Moeskroen, dit als een symbolisch actie. Onder invloed van zijn raadgever Jan Brans besloot hij toch op te komen in Antwerpen, waarmee Claes, ondanks de waarschuwingen van onder meer Luc Pauwels, instemde³⁸⁴.

Hoewel beide partijen *de jure* gelijkwaardig waren, zou de V.V.P. als *primus inter pares* fungeren naar de buitenwereld toe zoals bij persconferenties. Dit vertaalde zich tevens in het Lode Claes' voorzitterschap van het verkiezingskartel. Als coördinatieorgaan tussen beide partijen werd een *praesidium* gevormd, waarvan Lode Claes voorzitter werd en Karel Dillen ondervoorzitter, en een coördinatiecomité van zes leden, evenredig verdeeld³⁸⁵.

Claes zag in de vervroegde verkiezingen niet alleen het geschikte moment om terug eenheid te bereiken met de V.N.P., maar ook om 'politieke daklozen' en onafhankelijken binnen te halen³⁸⁶. De lijsten werden dan ook versterkt door actieve en vooraanstaande Vlamingen, zoals twee professoren van de Katholieke Universiteit Leuven: Ernest Meulepas, gewoon hoogleraar aan de faculteit Geneeskunde en Karel Vandeneynde, een filoloog³⁸⁷. Zij waren respectievelijk lijsttrekkers voor de Kamer en voor de senaat in het arrondissement Leuven³⁸⁸.

Hoewel er een gemeenschappelijke beginselverklaring als partijprogramma was, werd het Vlaams Blok geconfronteerd met hetzelfde probleem als tijdens de besprekingen in Oostende, namelijk een fundamenteel mentaliteitsverschil. Claes bekende dan ook dat het ontzettend moeilijk was om dit verschil te overbruggen³⁸⁹. Deze verschillen bleken bovendien manifest naar de buitenwereld toe. In *Knack* liet journalist Frans Verleyen registreren: “Op enkele

³⁸¹ M. De Coster, *Het Vlaams Blok: een partijanalyse : eindverhandeling aangeboden tot het bekomen van de graad van Licentiaat in de Politieke Wetenschappen. Richting Administratie*, Brussel (ontuitgegeven licentiaatsverhandeling Vrije Universiteit Brussel), 1984, p. 19.

³⁸² N. Moyaert, *op. cit.*, p. 151.

³⁸³ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

P.J. Verstraete, *Vraaggesprekken met Luc Pauwels*. Pieter Jan Verstraete, Kortrijk, 2010, p. 62.

³⁸⁴ Persoonlijk archief, interview met Mia Dujardin.

³⁸⁵ Persoonlijk archief van Benoit Humblet, overeenkomst betreffende de oprichting van een Vlaams Blok, 8.11.1978.

³⁸⁶ Persoonlijk archief van Dirk De Schoolmeester, intern verslag partijraad, 18.10.1978.

³⁸⁷ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 14, 27.11.1978, p. 1.

³⁸⁸ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 16, 27.2.1979, p. 2.

³⁸⁹ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op. cit.*, pp. 69-70.

A. Hullebroeck, “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?”, in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 4.

openbare vergaderingen waar het Blok naar buiten trad, was het mentale onderscheid tussen de groep rond Dillen en de mensen van Claes met de ellebogen te voelen". Dit weerspiegelde zich volgens hem ook in toon en formulering:

*“Waar de onstuimige Marcel Brauns opriep tot het terugsturen van de gastarbeiders, een oud trekje in de flamboyante Vlaamsgezindheid, was er het meer bedaarde intellect van Claes om het thema te herleiden tot de meer achtenswaardige stelling van “werk in eigen streek voor buitenlandse arbeiders.”*³⁹⁰

Claes erkende duidelijk het verschil in mentaliteit, maar relativeerde dit. Volgens hem waren de mentaliteitsverschillen die doorheen het Vlaams Blok liepen niet groter dan degene die men in andere partijen aantrof. Tevens was er volgens hem een integratieproces tussen beide partijen aan de gang³⁹¹.

De verkiezingen van 17 december 1978 brachten voor de V.V.P. niet het gehoopte resultaat³⁹². De grootste tegenslag was zonder twijfel de niet-verkiezing van Lode Claes. Ondanks dat hij de stemmenkampioen was binnen het kartel Vlaams Blok met 4.598 voorkeursstemmen, behaalde hij geen Kamerzetel voor het arrondissement Brussel. In dit arrondissement haalde het kartel slechts 15.500 stemmen voor de Kamer, wat resulteerde in nauwelijks 1,86 % van het totale aantal stemmen. Het kartel haalde in totaal 75.635 stemmen voor de Kamer en 80.809 stemmen voor de Senaat³⁹³.

Nadat alle stemmen geteld waren, bleek er heel wat onduidelijkheid te bestaan over het aantal zetels behaald door het Vlaams Blok. Zo waren er berichten dat het kartel drie zetels in de Kamer had bemachtigd. Lode Claes in Brussel, Karel Dillen in Antwerpen en Prof. Dr. Meuleman in Leuven³⁹⁴. Vervolgens werd het bericht verspreid dat het kartel slechts twee zetels had behaald, één in Antwerpen en in één in Brussel. *Het Laatste Nieuws* liet dan ook optekenen: *“Gisterenavond zag het er naar uit dat er twee verkozenen van het Vlaams Blok (Karel Dillen en Lode Claes) in de kamer zullen zetelen”*³⁹⁵. Claes verklaarde aan de pers dat hij heel tevreden was over het resultaat, ondanks de *“handicap”* waarmee het kartel aan de verkiezingen deelnam³⁹⁶. De volgende ochtend kwam echter de ontzuivering: enkel Karel Dillen behaalde een zetel. Luc Pauwels verwoordde de toenmalige gebeurtenissen als volgt:

“Niet de verkiezingsnederlaag op zich, maar de manier waarop, het pijnlijke gezichtsverlies sloegen Lode Claes eventjes groggy. Stel u voor, rond mindernacht wordt op de televisie aangekondigd dat het “Vlaams Blok” twee verkozenen heeft: Lode Claes en Karel Dillen. Beiden worden samen op een schavotje geplaatst en daarna geïnterviewd. Voor de pessimisten valt het nog reuze mee, de optimisten valt het wat

³⁹⁰ F. Verleyen, “Het Vlaams Blok en de honderd citaten van Lode Claes”, in: *Knack magazine*, 6.12.1977, p. 33.

³⁹¹ K. De Witte, “Vlaams Blok streeft naar integratie”, in: *De Gazet van Antwerpen*, 12.12.1978.

³⁹² P. D. M., “Er is geen valabele Vlaams-nationale partij”, in: *De Nieuwe*, 22.12.1978, p. 13.

³⁹³ N. Moyaert, *op. cit.*, p. 151.

³⁹⁴ “Het Aalsters stemgebeuren op de voet”, in: *De Voorpost*, 22.12.1978, p. 6.

³⁹⁵ “P.V.V. wint in Vlaanderen”, in: *Het Nieuwsblad*, 18.12.1978, p. 1.

³⁹⁶ “Claes (VB): Nood aan nieuwe partijen”, in: *Het Laatste Nieuws*, 18.12.1978, p. 3.

tegen, maar goed, het essentiële is bereikt. Feesten dus... 's Morgens om zeven uur, op de radio, de kater: Lode Claes niet verkozen... De Volksunie zou na middernacht nog een hertelling gevraagd hebben en plots kwam Claes enkele luttele stemmen te kort... Voor het eerst beleef ik hem zonder zijn gebruikelijke en graag geafficheerde Fassung."³⁹⁷

Verder werden twee V.V.P.-leden in de provincie Antwerpen verkozen tot provincieraadslid³⁹⁸. Het staat buiten kijf dat het hoofddoel van Claes en de V.V.P. het behalen van een zetel in het arrondissement Brussel was. Door de niet-verkiezing van Claes werd de V.V.P. geconfronteerd met een grote tegenslag, waarvan het zich nooit meer zou herstellen. Er kan gesteld worden dat het de doodsteek was van het bestaan van de partij. Door het verlies van Claes' senaatszetel werd de partij in grote mate monddood gemaakt, zowel in het partijpolitieke landschap als in de pers. Bovendien zijn de meeste voor deze masterproef geïnterviewden het eens dat een groot deel van de partij door de niet-verkiezing van Claes er de brui aan gaf³⁹⁹. Naar verluidt zorgden de verkiezingen niet alleen voor een electorale kater, maar ook voor een financiële. In het kaderblad valt dan ook te lezen: "*Geen prettig, maar een noodzakelijk onderwerp: er valt nog heel wat te betalen voor de campagne van het VLAAMS BLOK en de V.V.P. staat daar helemaal alleen voor... Alle giften zijn welkom...*"⁴⁰⁰. Na de verkiezing ontstond er inderdaad een klein geschil tussen de V.V.P. en de V.N.P.. De partijcampagne had heel wat geld gekost en over de betalingen was er heel wat discussie. De V.N.P. vond zichzelf niet verantwoordelijk voor de kosten gemaakt door de V.V.P., aangezien zij van mening waren dat de V.V.P. de electorale campagne te groot had gezien⁴⁰¹.

Claes verklaarde de tegenvallende verkiezingsuitslag van het Vlaams Blok door het feit dat bij de verkiezingen het probleem rond het Egmontpact reeds was voorbijgestreefd⁴⁰². In deze mate kwam volgens Claes de verkiezingen te laat voor het kartel. Anderzijds was hij van mening dat verkiezingen te vroeg kwamen, omdat het Vlaams Blok, en hierdoor ook de V.V.P., door de te korte voorbereidingstijd niet in staat was zich volledig te ontwikkelen⁴⁰³. De V.V.P. had echter al meerdere malen in de pers geëist voor onmiddellijke algemene verkiezingen⁴⁰⁴. Zo ook op 13 oktober –nadat het Egmontpact gekelderd was– pleitte Lode Claes tijdens een persconferentie in het Internationaal Perscentrum te Brussel voor nieuwe verkiezingen. Dit was in zijn opinie de enige uitweg was voor de toenmalige politieke

³⁹⁷ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op.cit.* p. 25.

³⁹⁸ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 15, 12.2.1979, p. 2.

³⁹⁹ Persoonlijk archief, interview met Francis Van den Eynde.

Persoonlijk archief, interview met Dirk De Schoolmeester.

Persoonlijk archief, interview met Roeland Raes.

⁴⁰⁰ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 15, 12.2.1979, p. 3.

⁴⁰¹ Persoonlijk archief, interview met Roeland Raes.

Persoonlijk archief, interview met Mia Dujardin.

⁴⁰² A. Hullebroeck, "Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?", in: *De Brusselse Post*, 29 (1979), 9, p. 4.

⁴⁰³ P. D. M., "Er is geen valabele Vlaams-nationale partij", in: *De Nieuwe*, 22.12.1978, p. 13.

⁴⁰⁴ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 9, 16.8.1978, p. 1.

crisis⁴⁰⁵. Over zijn persoonlijke nederlaag zei Claes later dat de niet-verkiezing een grote misrekening en ontgoocheling was geweest. Zelf had hij alles gezet op de Europese verkiezingen die nog voor de Kamerverkiezingen zouden komen⁴⁰⁶. De nederlaag van Claes moet volgens Hugo Gijssels echter voornamelijk gezocht worden in het feit dat Claes in Brussel de strijd moest aangaan met zwaargewichten, en tevens anti-Egmonters, van de Volksunie zoals Bob Maes en Jef Valkeniers⁴⁰⁷.

Niet alleen de niet-verkiezing van Claes had een impact op het verdere verloop van de V.V.P., maar ook het behalen van de enige zetel door Karel Dillen zou de kaarten binnen de V.V.P. grondig herschudden. De V.N.P.-voorzitter werd met 2807 voorkeurstemmen verkozen te Antwerpen, waar het beste resultaat van het kartel te registreren viel. Het kartel behaalde daar 3,56% van het totale aantal stemmen (19.971 stemmen)⁴⁰⁸. Hoewel de V.V.P. de machtigste partij was binnen het kartel, was zij niet de winnaar. De begeerde, en tevens verwachte, Kamerzetel viel dan ook niet in handen van Lode Claes, maar in deze van Karel Dillen. De verkiezing van Dillen had tot gevolg dat de machtsverhoudingen tussen beide partijen verwisseld waren. Al vlug na de verkiezingen werd de onderlinge samenwerking tussen de beide partijen stopgezet. De V.V.P. zag haar wens om een nieuwe volkspartij te worden compleet de mist ingaan. De V.N.P. daarentegen zag in dat de Sinjorenstad een uitgesproken rechts en nationalistisch kiezerskorps herbergde die ze voor zich kon winnen, ook zonder de steun van de V.V.P.⁴⁰⁹.

⁴⁰⁵ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 12, 1.11.1978, p. 1.

“Lode Claes wil verkiezingen”, in: *Het Nieuwsblad*, 14/15.10.1978, p. 2.

⁴⁰⁶ L. Pauwels en P.J. Verstraete, *op.cit.* p. 70.

⁴⁰⁷ H. Gijssels, *op. cit.*, p. 87.

⁴⁰⁸ N. Moyaert, *op. cit.*, p. 151.

⁴⁰⁹ M. De Coster, *op. cit.*, p. 20.

Het tweede partijcongres: de breuk

Na de tegenslag van de verkiezingen moest de Vlaamse Volkspartij, voor een groot deel uitgedund door de verkiezingsnederlaag, verder werken aan haar uitbouw. Reeds sedert het stichtingscongres werd de partij uitgebouwd op de grondvesten van de beginselverklaring. Deze beginselverklaring was echter slechts een basis, waaruit later een partijprogramma zou opgesteld worden. Dit partijprogramma moest ongeveer een jaar na de stichting uitgewerkt en goedgekeurd worden tijdens een partijcongres. Door organisatorische omstandigheden en de vervroegde verkiezingen werd dit tweede partijcongres echter uitgesteld tot 31 maart 1979. Het congres, dat doorging in het Congresshotel te Antwerpen, had hoofdzakelijk drie doelen. Allereerst zou er een voorstelling en bespreking gebeuren van het nieuwe partijprogramma. Vervolgens zou de deelname van de V.V.P. aan de Europese verkiezingen van 10 juni 1979 besproken worden. En ten slotte zou er tevens een nieuwe partijraad en partijbestuur verkozen worden⁴¹⁰.

Het uitwerken van een partijprogramma had drie doelen. Allereerst moest het de Dilbeekse beginselverklaring duidelijker maken, men wou de beginselstandpunten aan de kiezer verklaren. Ten tweede moest het partijprogramma de zes doeleinden van de V.V.P. objectief en concreet legitimeren, dus niet enkel ideologisch zoals de Dilbeekse beginselverklaring dit deed. En ten slotte had het opstellen van een partijprogramma het hoofddoel de kiezer duidelijk te maken dat de zes beginselstandpunten niet willekeurig waren, maar er een wederzijdse onafhankelijkheid bestond tussen alle punten. Het uitwerken van een partijprogramma werd bijgevolg noodzakelijk geacht om de V.V.P. “uit het nationalistische ghetto te halen, dat nog elke Vlaamse partij in een minderheidspositie heeft gehouden.”⁴¹¹ Het bleek dus duidelijk dat de uitwerking van het partijprogramma het doel had om de V.V.P. meer gewicht te geven dan het tot dan toe bezat. De partij had zich voordien voornamelijk gericht op het communautaire en staatsrechterlijke aspect, onder meer vertolkt in haar oppositie tegen het Egmontpact. Door haar beginselverklaring uit te werken tot een concreet partijprogramma trachtte de partij zichzelf duidelijker te profileren op andere aspecten dan communautaire of staatsrechterlijke.

Tijdens de stichtingsoproep voor zijn alternatieve centrumpartij sprak Lode Claes volgende woorden:

*“Iedereen is welkom ... noch exclusieven in de ene richting, noch de andere. Noch beroepsexclusieven, noch exclusieven van leeftijd, gelijk wat, noch exclusieven van politiek verleden. De ontevredenen zijn welkom, zowel als de tevredenen. ... De moeilijkheden om ze bijeen te houden, die zijn voor later.”*⁴¹²

⁴¹⁰ Persoonlijk archief van Wido Bourel, uitnodiging tweede partijcongres persoonlijk archief.

⁴¹¹ Persoonlijk archief van De Schoolmeester, programmaontwerp voor de Vlaamse Volkspartij, 2.1978.

⁴¹² ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(4), Tekst persconferentie Claes op 1.6.1977.

Bijna twee jaar later bleken deze woorden een profetische inslag te krijgen tijdens het tweede partijcongres, waar deze moeilijkheden zich openlijk manifesteerden.

Op het congres was er de mogelijkheid om voorstellen tot wijziging of aanvulling van het programma in te dienen, die dan ter stemming zouden worden gebracht⁴¹³. Een groep V.V.P.-leden zag dit tweede partijcongres als een kans om via een motie en verschillende amendementen de koers van de partij te richten in een meer radicaal nationalisme en pleitte dan ook voor een fusie met de V.N.P. Volgens de ‘dissidenten’ leefde binnen de basis van de partij een verlangen om de strijd samen met de V.N.P. verder te zetten onder de naam Vlaams Blok. Dit werd volgens hen onder meer vertaald in eerdere moties van lokale afdelingen aan het partijbestuur. Deze moties, onder meer uit Aalst, Antwerpen en Kortrijk, zouden echter onbeantwoord gelaten zijn door de partijtop. Reeds bij de ingang van het congres werden door de ‘dissidenten’ pamfletten met daarop de volgende motie uitgedeeld:

“Het Vlaams Blok oefende in het Belgische politieke leven reeds door zijn positieve verkiezingsuitslag een sanerende invloed uit. Het is inderdaad duidelijk dat de veranderde houding van de Volksunie inzake regeringsdeelname daardoor verklaard wordt, wat op zijn beurt weer de houding van andere Vlaamse partijen beïnvloeden kan. Derhalve is het dringend nodig het verkiezingsgebondgenootschap “Vlaams Blok” nu als één Vlaams-nationalistische partij te bestendigen door fusie van de VNP en de VVP. Het nieuwe partijbestuur krijgt opdracht om onmiddellijk fusieonderhandelingen te beginnen met de VNP. Deze onderhandelingen moeten binnen de drie weken tot resultaten leiden.”

Deze oproep werd ondertekend door drie partijraadsleden (Paul Mortelmans, Pierre Lambert, een Luikenaar nota bene, en Reginald Jacob), de voorzitter van de afdeling Deurne Danny De Knijf, en Edwin Truyens, toen voorzitter van de afdeling Berchem en tevens de ‘motor’ achter deze oproep⁴¹⁴.

Op het partijprogramma, voorgesteld door Claes, werden niet minder dan 120 amendementen ingediend. Daarvan werden er uiteindelijk slechts 38 behandeld⁴¹⁵. Het merendeel hiervan werd door dezelfde groep dissidenten ingediend. De amendementen weken volgens Claes volledig af van de grondbeginselen van de V.V.P.. De voorgestelde amendementen hadden dan ook de taak om de ideële inhoud dichter te laten aansluiten bij de V.N.P.⁴¹⁶. In de namiddag werd er een uiteenzetting gegeven over de bestaansredenen van V.V.P, waarbij benadrukt werd dat het verkiezingskartel met de V.N.P. verviel op 17 december 1978, de dag na de verkiezingen. Dit werd door de meerderheid van de aanwezigen (75 leden)

⁴¹³ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 17, 12.3.1978, p.2.

⁴¹⁴ Persoonlijk archief van Roeland Raes, Aan de deelnemers van het partijcongres, 31.1.1979.

Persoonlijk archief, interview met Roeland Raes.

Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens.

⁴¹⁵ “Herrie op het congres Vlaamse Volkspartij”, in: *Het Laatste Nieuws*, 2.4.1979, p. 4.

⁴¹⁶ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 18, 15.4.1979, p.2.

goedgekeurd, en door 28 leden weggestemd⁴¹⁷. Na deze stemming werd het partijcongres stilgelegd⁴¹⁸. Volgens Lode Claes was deze groep slechts een minderheid van 28 personen, waaronder de meesten zich slechts bij de ingang een lidkaart verschaft hadden⁴¹⁹. Erwin Truyens heeft daarentegen altijd beweerd dat het omgekeerde gebeurde⁴²⁰.

Hoewel Claes voor de verkiezingen nog een voorstander was van een fusie tussen beide partijen en er volgens hem sprake was van een integratieproces tussen V.N.P.'ers en V.V.P.'ers, werd Claes na de verkiezingen een hevige tegenstander van een voortzetting van het Vlaams Blok. De relatie tussen beide partijen was nu veranderd, het V.N.P. was door de verkiezing van Dillen niet meer het zwakke broertje. Na het tweede partijcongres benadrukte Claes dat de verschillen in doctrine -hoewel hij in aanloop in de verkiezingen vaak vermeldde dat de ideologische verschillen niet zo groot waren- mentaliteit en aanpak een fusie onwenselijk maakten. Hij was dan ook van mening dat een samensmelting nefast zou zijn:

*“... het zou geen ander gevolg hebben dan de scheidingslijn die tussen de partijen bestaat over te brengen naar een scheidingslijn binnen een partij. De verdeeldheid zou even groot blijven, maar zou meer verwarring en machteloosheid voor gevolg hebben.”*⁴²¹

Lode Claes was er zich van bewust dat sommigen in de V.V.P. hoofdzakelijk een radicale Vlaams-nationale dissidentie zagen, doordat de V.V.P. zich manifesteerde tijdens de periode van de anti-Egmontacties. Toch riep hij iedereen op om *“zijn politieke werkterrein met kennis van zaken te kiezen”*⁴²².

Na het partijcongres besloten de dissidenten om zelf onderhandelingen met Dillen aan te knopen⁴²³. Op 31 mei werd in Antwerpen de partij Vlaams Blok boven het doopvont gehouden. Karel Dillen werd voorzitter. Ondervoorzitters werden Pieter Bocken, gewezen ondervoorzitter van de V.V.P. en Roeland Raes, gewezen provinciaal verantwoordelijke voor Oost-Vlaanderen⁴²⁴. Andere overgestapte leden van de V.V.P. waren Edwin Truyens en Reginald Jacobs, die tevens actief was bij WERE DI⁴²⁵. Het is opmerkelijk dat veel van de overgestapte leden op dat moment actief waren of banden hadden met WERE DI. Vaak wordt er dan ook gesuggereerd dat Bert Van Boghout hier een rol in gespeeld zou hebben, wat echter door de geïnterviewden ontkend werd⁴²⁶.

⁴¹⁷ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 18, 15.4.1979, p.2.

“Herrie op het congres Vlaamse Volkspartij”, in: *Het Laatste Nieuws*, 2.4.1978, p. 4.

⁴¹⁸ H.W., “Herrie op congres Vlaamse Volkspartij”, in: *Het Laatste Nieuws*, 2.4.1979, p. 4.

⁴¹⁹ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 18, 15.4.1979, p.2.

⁴²⁰ Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens.

⁴²¹ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 18, 15.4.1979, p.3.

⁴²² KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 18, 15.4.1979, p.4.

⁴²³ “Herrie op het congres Vlaamse Volkspartij”, in: *Het Laatste Nieuws*, 2.4.1978, p. 4.

⁴²⁴ “VNP omgedoopt tot Vlaams Blok”, in: *Gazet van Antwerpen*, 1.6.1979.

⁴²⁵ H. Gijssels, *op. cit.*, p. 73.

⁴²⁶ Persoonlijk archief, interview met Roeland Raes.

Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens.

Persoonlijk archief, interview met Pieter Bocken.

Door de naam Vlaams Blok te gebruiken ging Karel Dillen in tegen de eerdere mondelinge afspraken. Er was namelijk afgesproken dat de kartelnaam door niemand mocht gebruikt worden, maar hierover was er geen juridische bescherming⁴²⁷. In de persmededeling van 31 mei werd gesteld:

*“De geest waarin voor de Vlaamse nationalisten met de voorbije verkiezingen overgegaan werd tot de vorming van het Vlaams Blok, de geest waarin de Vlaams-nationalisten voor het Vlaams Blok gekozen hebben, was een zuiver Vlaams-nationalistische en is de enige, waarop verder kan en moet gebouwd worden tot uitbouw en versterking van de zo noodzakelijk Vlaams-nationalistische partijpolitiek oppositie. Daarom hebben de Vlaams-nationalisten, van de V.N.P. en de V.V.P., besloten samen, als Vlaams-nationalisten op te gaan in het Vlaams Blok als een homogene, beginselvaste Vlaams-nationalistische partij.”*⁴²⁸

De verdere ontwikkeling van het Vlaams Blok als politieke partij ligt buiten het bestek van deze studie.

Zoals de bovenstaande verklaring suggereert, werd de breuk binnen de V.V.P. en de fusie van een deel van de partij met de V.N.P. vaak voorgesteld als de “echte” nationalisten die zich herenigen in één partij. Dit beeld vraagt echter enige nuancering. De operatie van de dissidenten op het tweede partijcongres was gedeeltelijk ideologisch. Zo konden bepaalde mensen zich niet vinden in het nieuwe partijprogramma, dat in hun visie te liberaal/libertair en te matig nationalistisch was⁴²⁹. Toch berustte de dissidentie niet enkel op een ideologische ontevredenheid. Velen vonden het nutteloos dat beide partijen terug gescheiden hun weg zouden gaan, en bleven dan ook pleiten voor een grotere Vlaams-nationale partij⁴³⁰. Bovendien mag men niet uit het oog verliezen dat de V.N.P. door de verkiezing van Dillen in een machtigere positie stond dan de V.V.P., die geen enkele zetel behaald had. Bij een aantal leden was er bijgevolg sprake van een soort van *bandwagoning*, waarbij de leden zich aansluiten bij een sterkere opponent⁴³¹.

⁴²⁷ Persoonlijk archief, interview met Wido Bourel.

Persoonlijk archief, interview met Benoit Humblet.

⁴²⁸ N. Moyaert, *op. cit.*, p. 154.

⁴²⁹ Persoonlijk archief, interview met Edwin Truyens.

⁴³⁰ Persoonlijk archief, interview met Roeland Raes.

Persoonlijk archief, interview met Francis Van den Eynde.

⁴³¹ Persoonlijk archief, interview met Luc Pauwels.

Europese verkiezingen: de verkiezingen van de laatste kans

Op 10 juni 1979 nam de Vlaamse Volkspartij deel aan haar tweede verkiezingsstrijd, namelijk de eerste Europese Parlementsverkiezingen. Voor het eerst hadden de burgers van de Europese Economische Gemeenschap de kans om een Europees Parlement rechtstreeks te verkiezen. De partij nam deel aan deze verkiezingen onder de slogan “*Minder Staat! Meer Europa! Vlaanderen kent geen grenzen!*”⁴³² Lijsttrekker was Lode Claes, terwijl de tweede plaats en eerste opvolgerplaats werd ingenomen door Europese federalist en miljonair Walter Kunnen⁴³³. Deze verkiezing, die binnen de partij werd gezien als de laatste kans op een doorbaak, werd echter een grote mislukking voor zowel de V.V.P. als Lode Claes zelf. De partij haalde slechts 34.706 stemmen of 1,4%. Lode Claes behaalde 8.396 voorkeursstemmen, Walter Kunnen 6.456⁴³⁴. De partij zelf wijdde deze daling vooral toe aan het feit dat in tegenstelling tot het jaar ervoor er geen anti-Egmont sentiment aanwezig was⁴³⁵. Bovendien riep Karel Dillen zijn kiezers op om niet te stemmen. De V.N.P. diende geen eigen lijst in voor de Europese verkiezingen, maar steunde de amnestielijst van Edgard Delvo, oud-V.N.V’er en voormalig voorzitter van de vakbond Unie van Hand- en Geestesarbeiders tijdens de Tweede Wereldoorlog⁴³⁶.

In aanloop naar deze verkiezingen werd het pijnlijk duidelijk dat de V.V.P. op sterven na dood was. De partij werd allereerst geconfronteerd met de moeilijkheid om in elke Vlaamse provincie 1000 handtekeningen te verzamelen om een partijlijst te kunnen indienen voor de Europese verkiezingen. Zij haalde dit quota bijna niet⁴³⁷. Tevens bleek het financieren van de Europese campagne niet zo vanzelfsprekend te zijn⁴³⁸.

Bovendien was de V.V.P. in haar rangen al voor een groot deel uitgedund. Allereerst hadden de mislukte verkiezingen en de afscheuring op het tweede partijcongres er voor gezorgd dat heel wat leden het ofwel voor bekeken hielden, ofwel toenadering gezocht hadden tot de V.N.P.. Ook gaven heel wat belangrijkere leden er min of meer de brui aan. Dit werd ondermeer duidelijk aan de samenstelling van het partijbestuur. Beide ondervoorzitters gaven hun functie op. Pieter Bocken had zich reeds aangesloten bij de V.N.P., ondervoorzitter Humblet stapte uit het partijbestuur om persoonlijke omstandigheden en beroepsactiviteiten. Ook Luc Pauwels, één van de bezielers van de partij, en bestuurslid Marcel de Prins gaven hun functies in het partijbestuur op om gelijkaardige redenen⁴³⁹.

⁴³² KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 18, 15.4.1979, p.10.

⁴³³ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 18, 15.4.1979, p.7.

⁴³⁴ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 20, 7.7.1979, p.2.

⁴³⁵ P. D. M., “Lode Claes (VVP): Tindemans is als anti-Egmonter geplebisciteerd”, in: *De Nieuwe*, 15.6.1979.

⁴³⁶ H. Gijssels, *loc. cit.*

⁴³⁷ “V.V.P.-lijst nog niet aanvaard voor Europa”, in: *De Standaard*, 9.5.79.

⁴³⁸ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 20, 7.7.1979, p.1.

⁴³⁹ KBR, *Magazijn-Belgische Bibliografie*, BD 32.019, Vlaamse Volkspartij: Kaderblad, nr. 18, 15.4.1979, p.3.

Door deze mislukte verkiezingen werd het duidelijk dat de V.V.P. nooit zou uitgroeien tot de gewenste alternatieve centrumpartij. Na twee mislukte verkiezingscampagnes werd het stil rond de partij. Over het effectieve einde is heel weinig geweten. Er is geen bronnenmateriaal te vinden en ook de interviews brachten niet veel informatie bij. Wel staat het vast dat de V.V.P. wegwijnde en een stille dood stierf.

Besluit

Zonder enige afbraak te willen doen aan de verwezenlijkingen van andere partijleden, kan duidelijk gesteld worden dat de Vlaamse Volkspartij het geesteskind was van Lode Claes. Claes is zonder twijfel een markant persoon binnen het Vlaams-nationalisme. Niet alleen zijn persoonlijke levensverloop -hij werkte zich als Vlaams-nationalist op van een veroordeelde collaborateur tot beheerder bij een Franstalige bank en invloedrijk persoon binnen de Franstalige Brusselse bourgeoisie- maar ook zijn non-conformistisch gedrag maken van hem een merkwaardig figuur. Zijn non-conformisme kwam vooral tot uiting binnen de Volksunie, hij werd dan ook niet onterecht beschouwd als *Cavalier Seul*. Binnen deze partij verdedigde hij vooral zijn eigen opvattingen en was hij niet beducht om hierdoor in te gaan tegen de partijlijn, wat door velen echter niet in dank werd afgenomen. Het individualistische optreden van Claes was voor velen een doorn in het oog, met als hoogtepunt –of dieptepunt- de nota *Na Steenokkerzeel*. Deze nota zorgde ervoor dat Claes nog meer gemarginaliseerd werd binnen de V.U., hoewel hij naar de buitenwereld toe de partij bleef vertegenwoordigen.

Hoewel de relatie tussen Claes en de Volksunie reeds lange tijd bekoeld was, brak hij pas met de partij na de goedkeuring van het Egmontpact door de partijraad. Hij kon zich vooral niet vinden in het pact omdat het door het invoeren van het paritaire federalisme de valorisatie van de Vlaamse meerderheid, één van de hoofdpijlers van Claes' ideeëngoed, onmogelijk zou maken. Niet enkel inhoudelijk was hij ontevreden, ook psychologisch kon hij zich niet vinden in het pact. Naar zijn mening kwam het tot stand door de defensieve en pessimistische ingesteldheid van de Volksunie, dat haaks stond op zijn optimistischere opvattingen over het Vlaamse dynamisme, zoals bijvoorbeeld in de 'Brusselse kwestie', en zijn conflictualistische ingesteldheid. Lode Claes kon zich bovendien al geruime tijd niet meer verzoenen met de partijkoers, waaronder de groeiende tegenstelling tussen links en rechts in de partij. Hij zag in de goedkeuring van het Egmontpact dan ook de draagwijdte om de partij te verlaten. Deze beslissing lokte heel wat scepticisme uit. Vooral het feit dat Claes zich voor het Egmontpact geprofileerd had als een overtuigd participationist en in staat was vergaande compromissen te maken, zoals in de nota *Na Steenokkerzeel*, zorgde voor heel wat twijfel rond de oprechtheid van Claes' ontevredenheid over het pact. In tegenstelling tot andere ontevreden partijtoppers van de V.U. besloot Claes het Egmontpact niet te bestrijden binnen de partij, maar met een nieuwe partij.

Het is duidelijk dat Lode Claes van het anti-Egmontgebeuren niet alleen gebruik maakte om de V.U.-rangen te verlaten, maar ook om een aloude wens te vervullen: de stichting van een alternatieve centropartij. Claes streefde, ook tijdens zijn politieke loopbaan bij de Volksunie voor de stichting van een alternatieve centropartij. Hij was een voorstander van het Angelsaskische tweepartijensysteem, dat volgens hem in België zou gevormd worden door de economische breuklijn tussen links en rechts. Hijzelf streefde bijgevolg lange tijd naar een centrumrechtse frontvorming tussen vooral de Volksunie en de P.V.V..

Na de oproep van Claes om een nieuwe partij te stichten, werden in de zomermaanden van 1977 besprekingen gevoerd tussen Claes en heel wat andere Vlaamsgezinden. De belangrijkste besprekingen waren zonder meer deze in Oostende, waarbij er een ideologisch heterogeen gezelschap aanwezig was. Dit heterogeen gezelschap, dat duidelijk het gevolg was van Claes' doel om zo breed mogelijk te integreren, strekte zich uit van progressieve tot radicaal-rechtse Vlaams-nationalisten. Deze heterogeniteit zou later ook merkbaar blijven binnen de Vlaamse Volkspartij zelf.

In Oostende werd een gezamenlijke beginselverklaring ondertekend, die de grondslag vormde voor de latere beginselverklaring van de Vlaamse Volkspartij. Ze werd ook onderschreven door de latere stichters van de Vlaams Nationale Partij, waaronder Karel Dillen. Toch zouden zij de V.V.P. rangen niet vervoegen, hierbij speelde vooral een verschil in mentaliteit, stijl en visie mee. Dillen kon zich hoofdzakelijk niet vinden in de bredere aanpak van Claes, omdat volgens hem door deze aanpak het risico op een nieuwe 'verwording' van een Vlaams-nationalistische partij te groot was. Hijzelf pleitte dan ook voor een 'zuivere' Vlaams-nationalistische partij. Tussen de V.V.P. en V.N.P. zou er een blijvende ambigue relatie ontstaan: enerzijds erkende men dat men elkaar nodig had, anderzijds bleek het water tussen Claes en Dillen toch te diep om tot één enkele partij te komen.

Op 19 november werd de V.V.P. boven het doopvont gehouden. Centraal binnen de partij stond de valorisatie van de Vlaamse meerderheid, waarbij men het demografische overwicht van de Vlamingen wou omzetten in concrete macht. Vanuit dit standpunt verzette de partij zich niet alleen tegen het Egmontpact, maar ook tegen de grondwetsherziening van 1970. De partij wou door middel van de meerderheidsgedachte tevens een nieuwe wind doen waaien binnen het Vlaams-nationalisme. Bovendien was er in de partij een Heel-Nederlandse gedachte aanwezig, die echter eerder op een zakelijke wijze werd vertolkt.

De V.V.P. profileerde zich als beginnende partij vooral op communautair vlak, en in het bijzonder tegen het Egmontpact. De partij ondernam dan ook heel wat acties tegen het gesloten pact, zoals ondermeer een meeting in de Magdalenazaal te Brussel en een protestactie op het Vlaams Nationaal Zangfeest. De partij richtte bijgevolg in het begin voornamelijk haar pijlen op Brussel en de Rand, hoewel altijd duidelijk gesteld werd dat haar actieterrein nationaal was en zich niet alleen beperkte tot dit gebied. Ondanks de felle profilering van de partij in de strijd tegen Egmont was het geenszins de bedoeling om een partij op te richten die naast communautaire thema's onuitgesproken bleef. De partij nam naast de valorisatie van de Vlaamse meerderheid immers nog enkele andere standpunten in. Zo pleitte de partij voor een transparantere en aantrekkelijkere uitvoering van de democratie, zonder enige vorm van participatie. Bovendien wou men de macht van het corporatisme en de verzuiling terugdringen. De V.V.P. streefde er dan ook naar om een zuivere partijprogramma te worden, zonder nevenorganisaties. Dit lag volledig in lijn met het doel van de partij om de politiek daklozen, mensen die tot geen enkele partij behoren en bovendien vaak teleurgesteld zijn over de gang van zaken binnen de politiek, aan zich te binden. Verder benadrukte de partij enkele conservatieve waarden, hoewel men hierover vaak niet echt concreet was, zoals

bijvoorbeeld over abortus. Ook pleitte de partij voor een maatschappij gestoeld op solidaristische leest. Naast deze standpunten was er binnen de partij een grote nadruk op het concept 'vrijheid', zowel economisch als filosofisch. Economisch benadrukte de V.V.P. vooral de vrije markteconomie, waarbij elke inmenging van de staat of vorm van dirigisme afgekeurd werd. Toch betekende dit niet dat de partij gevonden was voor een ongebreideld kapitalisme, integendeel. De partij streefde ernaar om de sociale afstanden te verminderen, maar echter wel zonder enige vorm van staatsnivellering.

Niet alleen ideologisch zijn er heel wat elementen terug te koppelen aan de politieke inzichten van Claes (meerderheidsbeginsel, benadrukking van de vrije markt en beperking van de staat, verzet tegen de verzuiling,...), ook qua stijl stond de partij onder zijn invloed. Allereerst werd de partij gekenmerkt door een oedemagogische en sobere stijl, zonder enig romantisch nationalisme. Ook Claes zelf, als oud-Dinaso, hing het meer ascetisch en rationeel Vlaams-nationalisme aan. Verder kende Claes binnen de Vlaamse emancipatiestrijd de elites een grote rol toe, en dit weerspiegelde zich tevens bij de V.V.P.. Het is overduidelijk dat hij bij de uitbouw van zijn partij zinspeelde op meer elitaire personen om toe te treden, waaronder academici en mensen met vrije beroepen. Zij waren in zijn visie dan ook de grootste groep van mensen die zich onafhankelijk konden gedragen tegenover de gevestigde politiek. Naast heel wat elitaire personen, die tevens vaak politiek dakloos waren, bestond een groot deel van de partij uit V.U.-leden, die de partij verlaten hadden uit ontevredenheid om het Egmontpact of om andere redenen. Hoewel de partij meer wilde zijn dan een scheurpartij van de Volksunie, zinspeelde ze toch voor een groot deel op de ontevreden V.U.-leden en -kiezers.

De Vlaamse Volkspartij zou uiteindelijk nooit het gewenste succes worden. Reeds in het begin werden Lode Claes en zijn partij geconfronteerd met enkele tegenslagen. Zo werd verwacht dat enkele ontevreden hogere V.U.-leden de overstap zouden wagen naar de V.V.P., zij kozen echter voor een oppositievoering binnen de partij zelf. Bovendien besloten ook enkele 'prominenten' de V.V.P. niet te verwoegen, ondanks hun belangstelling. Ook de uitbouw van de partij voldeed niet aan de verwachtingen, er traden minder leden toe dan verwacht. Daarenboven bleek de nationale uitbouw van de partij tegen te vallen, vooral in de provincies West-Vlaanderen en Limburg was de belangstelling voor de nieuwe partij zeer gering.

Nadat de regering viel, en hierdoor het Egmontpact ook ten gronde was gericht, werd de V.V.P. geconfronteerd met vervroegde verkiezingen. De partij was verre van volledig uitgebouwd en was nog niet klaar om aan verkiezingen deel te nemen. Bovendien was er een sterke druk van een groot deel van de Vlaams-nationalistische publieke opinie om eenheid te bereiken met de V.N.P. van Karel Dillen. In aanloop naar de verkiezingen werden er dan ook na onderhandelingen, waarbij weliswaar een poging tot fusie door de V.N.P. werd verworpen, een kartelvorming bereikt onder de naam Vlaams Blok. Op dat moment werd een fusie in de toekomst echter niet van de hand gewezen.

De verkiezingen werden een grote desillusie voor de V.V.P.. Het belangrijkste doel, de verkiezing van Claes te Brussel, werd niet behaald. Hierdoor verlieten heel wat leden de partij en had de partij tevens geen zetel meer, waardoor ze partijpolitiek min of meer monddood werd gemaakt. Niet alleen de niet-verkiezing van Claes, maar ook de verkiezing van Karel Dillen zorgde voor problemen binnen de partij. Doordat Dillen een Kamerzetel bemachtigde en Lode Claes niet, werden de machtsverhoudingen tussen beide partijen grondig veranderd: de 'machtigere' en professionelere V.V.P. zag zijn wens om een nieuwe centrumpartij te worden fnuiken. De V.N.P. daarentegen had door het behalen van een zetel een nieuwe start genomen als radicale Vlaams-nationalistische partij.

De verkiezing van Dillen zorgde bijgevolg voor interne strubbelingen binnen de V.V.P., die zich voornamelijk geuit hebben tijdens het tweede partijcongres. Tijdens dit congres eiste een gedeelte van de partij dat de V.V.P. zou fusioneren met de V.N.P.. Dit werd geweigerd door Lode Claes, die voor de verkiezingen nochtans positief stond tegenover een samengaan van beide partijen. De redenen voor de dissidentie zijn hoofdzakelijk drievoudig. Allereerst vonden de dissidenten het nutteloos om verder te gaan met twee kleine Vlaams-nationalistische partijen. Ten tweede was er bij sommigen sprake van een soort van *bandwagoning*, waarbij men zich wou aansluiten bij een sterke opponent, namelijk de V.N.P.. Ten slotte was er ook heel wat ontevredenheid over het nieuwe partijprogramma. Het partijprogramma had voornamelijk als doel de V.V.P. ideologisch meer gewicht te geven en meer te specificeren, maar voor sommigen was dit nieuwe partijprogramma niet radicaal/nationalistisch genoeg. Uiteindelijk zouden de dissidenten zelf onderhandelingen aanknopen met Karel Dillen, waaruit de partij Vlaams Blok ontstond.

De fel verzwakte V.V.P. zou in 1979 aan zijn laatste verkiezingen deelnemen, namelijk de Europese verkiezingen. Deze verkiezingen waren de laatste kans voor de V.V.P. om door te breken als partij, maar bleken echter een slag in het water. De V.V.P. zou uiteindelijk een stille dood sterven. Hoewel het duidelijk het doel was van Claes om de V.V.P. te laten uitgroeien tot een nieuwe centrumpartij, lijkt de partij nooit iets meer betekend te hebben dan -hoewel Claes altijd duidelijk is geweest dat dit niet zijn doel was- een anti-Egmontpartij.

Bijlagen

- Beginselverklaring van de Vlaamse Volkspartij, Persoonlijk archief van Wido Bourel

Beginselverklaring van de Vlaamse Volkspartij

1. De Vlaamse Volkspartij wil een einde maken aan de minorisering van de Vlaamse meerderheid in België, die het gevolg is van historische omstandigheden en van een ontsporing van de Vlaamse Beweging. Deze minorisering werd vastgelegd in een reeks onaanvaardbare regelingen van de ethnische verhoudingen in België, waaronder de grondwetsherziening en het Egmontpakt.

De Vlaamse Volkspartij wil daarom de **valorisatie van de Vlaamse meerderheid in dit land**.

De Vlaamse Volkspartij wil ook in de beslissingen en toewijzingen door het politiek systeem voor de Vlamingen **een aandeel dat evenredig is met hun numerieke aandeel**. Deze volheid van politieke macht en soevereiniteit zal langs democratische weg worden nagestreefd en zal bij de vrije keuze van de wettelijke of institutionele middelen en wegen de maatstaf zijn.

Dit doel sluit verder elke afstand uit van Vlaams ethnisch gebied, inzonderheid Brussel.

Dit doel sluit eveneens elke afstand uit van verderliggende politieke perspectieven, vooral dit van een samengaan met Nederland, waarmee wij als volk met gemeenschappelijke taal, cultuur en traditie een volwaardige plaats kunnen innemen in een verenigd Europa van de volken.

Dit Vlaams-nationaal doel hangt samen met een reeks andere maatschappelijke doelstellingen en is niet te scheiden van een algemeen partijprogramma.

2. De Vlaamse Volkspartij wil het herstel van de legitieme meerderheidsregel in het politieke bestel. Zij wil het **herstel van de democratische instellingen van de rechtsstaat** en van de scheiding van de machten, wetgevende, uitvoerende en rechterlijke, opdat deze opnieuw hun eigen rol zouden vervullen.

De Vlaamse Volkspartij komt op voor de herwaardering van het parlement, als de eerste plaats waar de wil van de burgers tot uitdrukking kan komen. De bevolking, thans gemanipuleerd, machteloos en gedemoraliseerd, moet door een vrije deelname aan verkiezingen een relevante keuze krijgen tussen verschillende partijen, die ook niets méér zijn dan partijen. De administratie moet worden gedepolitiseerd. Vooral moet de staat worden ontdaan van de corporatieve wildgroei, van de bureaucratie, het jakobinisme, de technokratie en de verzuiling.

De Vlaamse Volkspartij wil dat de staat, door een beperking van zijn tussenkomsten, de handen terug vrij krijgt voor het vervullen van zijn eigenlijke soevereine en scheidsrechterlijke rol tegenover de feitelijke machten en belangengroepen van alle aard. Deze moeten zich eveneens tot hun eigen plaats en taak beperken, i.p.v. te pogen de staat te koloniseren.

3. De Vlaamse Volkspartij wil het **herstel van de ethische waarden** die de grondslag vormen van een vrije politieke gemeenschap, van een funktionerende economie, van een leefbare samenleving en tenslotte van onze beschaving: vrijheid, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid: eerbied voor identiteit, traditie en verscheidenheid van personen en groepen; erkenning van het gezin als hoeksteen van de maatschappij; eerbied voor het leven; soberheid en arbeidsinspanning; politieke fatsoensnormen; samenhangigheid als volk.

4. De Vlaamse Volkspartij meent dat de talrijke, uiteenlopende en toenemende konflikten in de huidige samenleving slechts kunnen worden geregeld of minstens beperkt, met behoud van de vrijheid en met een toename van de rechtvaardigheid, door versterking van de onmisbare **samenhangigheid**: de natuurlijke, nationale solidariteit is de eerste en voornaamste grondslag voor de levensnoodzakelijke cohesie in een gemeenschap.

5. De Vlaamse Volkspartij is voorstander van de **vrije markteconomie** en van ondernemingsgewijze produktie. Dit niet enkel om redenen van economische doelmatigheid, maar in de eerste plaats als vereiste voor het bereiken van niet-economische doeleinden zoals politieke vrijheid, individuele creativiteit en nationale vitaliteit.

6. De Vlaamse Volkspartij wil van de theoretische gelijkheid in rechte naar een **grotere gelijkheid in feite, maar zonder toename van de overheidsinmenging**. Ze wil naar een vermindering van de sociale afstanden, maar zonder nivellering.

De Vlaamse Volkspartij acht het mogelijk en noodzakelijk door een aantal stuksgewijze en tevens radikale **hervormingen** van binnenuit een einde te stellen aan misbruiken van gevestigde machtsposities, politieke evenzeer als economische.

De maatschappelijke plaats van de enkeling moet het gevolg zijn van zijn kwaliteiten en prestaties en niet van zijn bezit, zijn economische macht of zijn politieke invloed.

Bronnenlijst

Archivalia

Antwerpen, Archief- en Documentatiecentrum voor het Vlaams Nationalisme

Archief Joris Dedeurwaerder

D. 1566 (4-6) 10. Dossier: Lode Claes (1974-1984)

Brussel, Algemeen Rijksarchief

*Ministère de la Justice. Direction générale des Etablissements
pénitentiaires. Service des Grâces*

D. 419 – nr. 74714 Gratiedossier Lode Claes

Koninklijke Bibliotheek

Magazijn - Belgische Bibliografie

BD 32.019 Vlaamse Volkspartij: Kaderblad
(nr. 1: 30 nov 1977 – nr. 20: 7 juli 1979).

Gent, Persoonlijk archief van Dirk De Schoolmeester

Herentals, Persoonlijk archief van Wido Bourel

Lovendegem, Persoonlijk archief van Roeland Raes

Liedekerke, Persoonlijk archief van Els Grootaers

Overijse, Persoonlijk archief van Benoit Humblet

Mondelinge interviews

Oosterzele, Persoonlijk archief van Kristof Van De Vijver

- Bocken, Pieter Schoten, 3 mei 2012
- Bourel, Wido Herentals, 27 april 2012
- De Schoolmeester, Dirk Gent, 14 mei 2012
- Dujardin, Mia Berchem, 17 april 2012
- Grootaers, Els Liedekerke, 8 mei 2012
- Grysolle, Serge Aalst, 23 mei 2012
- Humblet, Benoit Overijse, 16 mei 2012
- Raes, Roeland Lovendegem, 19 april 2012
- Truyens, Edwin Kontich, 2 mei 2012
- Van den Eynde, Francis Gent, 16 april 2012

Schriftelijke interviews

Oosterzele, Persoonlijk archief van Kristof Van De Vijver

- Pauwels, Luc E-mails aan de auteur,
12 maart 2012
23 juli 2012
24 juli 2012
25 juli 2012
26 juli 2012
5 augustus 2012
6 augustus 2012

Persartikels¹

- “Al moeten wij er nog tien jaar voor strijden” In: *'t Pallieterke*, 9.2.1978, pp. 14-15.
- “Autopsie d'un cas. Lode Claes” In: *Spécial*, 21.7.1972, pp. 38-41.
- “Claes (VB): Nood aan nieuwe partijen” In: *Het Laatste Nieuws*, 18.12.1978, p. 3.
- “Duizend man voor Lode Claes” In: *Het Nieuwsblad*, 18/19.11.1978, p. 3.
- “Gesprekken slecht onthaald in VU. Communautair beraad weer verdaagd” In: *De Standaard*, 9.10.1975.
- “Herrie op het congres Vlaamse Volkspartij” In: *Het Laatste Nieuws*, 2.4.1978, p. 4.
- “Het Aalsters stemgebeuren op de voet” In: *De Voorpost*, 22.12.1978, p. 6.
- “Hier sta ik, ik kon niet anders” In: *'t Pallieterke*, 30.6.1977, pp. 14-15.
- “Kruispunt tussen doen en denken” In: *'t Pallieterke*, 16.2.1978, pp. 14-15.
- “Lode Claes” In: *De Brusselse Post*, 15.1.1980, p. 4.
- “Lode Claes” In: *De Nieuwe*, 24.6.1977, pp. 7-10.
- “Lode Claes en Karel Dillen: Federalisme is geen doel” In: *'t Pallieterke*, 14.12.1978, pp. 10-11.
- “Lode Claes (ex-V.U.) mikt op alternatieve centropartij” In: *De Standaard*, 2.6.1977, p. 2.
- “Lode Claes: geen kustvaarder maar een volwaardig zeeschip” In: *Koerier*, 1 (1977), 7, p. 1.
- “Lode Claes sticht Vlaamse Volkspartij” In: *Het Laatste Nieuws*, 21.11.1978.
- “Lode Claes: verbazing of ergernis” In: *Wij*, 24.11.1978 p. 3.
- “Lode Claes verlaat de VU” In: *De Standaard*, 1.6.1978.
- “Lode Claes: VU ingekapseld in Belgisch kader” In: *De Standaard*, 8.9.1977.
- “Lode Claes wil verkiezingen” In: *Het Nieuwsblad*, 14/15.10.1978, p. 2.
- “Met nieuwe partij naar extreem-centrum: Lode Claes gooit hart over haag” In: *Het Laatste Nieuws*, 2.6.1977.
- “P.V.V. wint in Vlaanderen” In: *Het Nieuwsblad*, 18.12.1978, p. 1.

¹ Een deel van deze persartikel zijn afkomstig uit het ADVN (ADVN, *Archief Joris Dedeurwaerder*, D. 1566(5), Diverse knipsels m.b.t. Lode Claes.) en persoonlijke archieven van de geïnterviewde leden. Vaak betreft het uitgeknipte persartikels, waarbij het paginanummer niet vermeld is.

“Senator Lode Claes wil nieuwe partij oprichten” In: *Het Belang van Limburg*, 2.6.1977, p. 2.

“Vlaamse Volkspartij officieel gestart” In: *Gazet van Antwerpen*, 21.11.1977.

“VNP en VVP streven naar eenheid” In: *Gazet van Antwerpen*, 28.4.1978.

“VNP omgedoopt tot Vlaams Blok” In: *Gazet van Antwerpen*, 1.6.1979.

“VU vergat wat zij was” In: *Het Laatste Nieuws*, 18/19.11.1978, p. 4.

“VVP eist verkiezingen” In: *Het Laatste Nieuws*, 13.10.1978, p. 4.

“VVP-lijst nog niet aanvaard voor Europa” In: *De Standaard*, 9.5.1979.

C.(J.). “Senator Lode Claes richt nieuwe partij op” In: *De Nieuwe Gids*, 2.6.1978.

CLAES (L.). “Daarom de Vlaamse Volkspartij” In: *Dietsland-Europa*, 22 (1978), 11, pp. 10-13.

CLAES (L.). “Ieder zijn waarheid” In: *Alarm*, 5 (1978), 2, pp. 7-9.

CROLS (F.). “De aanwezige zelfbegoocheling” In: *Trends*, 19.10.1984.

D.M. (P.). “Lode Claes: Als Egmont goedgekeurd wordt, begint het pas” In: *De Nieuwe*, 3.3.1978, pp. 5-7.

D. M. (P.). “Er is geen valabele Vlaams-nationale partij” In: *De Nieuwe*, 22.12.1978, pp. 12-14.

D. M. (P.). “Lode Claes (VVP): Tindemans is als anti-Egmonter geplebisciteerd” In: *De Nieuwe*, 15.6.1979.

DE V. (E.). “Lode Claes. De afwezige meerderheid” In: *'t Pallieterke*, 24.11.1984.

DE V. (E.). “Lode Claes: Vlaams optimist in Brussel” In: *'t Pallieterke*, 7.11.1972, p. 7.

DE V. (E.). “Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder van de Bank Lambert I” In: *'t Pallieterke*, 24.10.1972, p. 7.

DE V. (E.). “Lode Claes: Volksunie-senator en beheerder van de Bank Lambert II” In: *'t Pallieterke*, 31.10.1972, p. 7.

DE WITTE (K.). “Vlaams Blok streeft naar integratie” In: *De Gazet van Antwerpen*, 12.12.1978.

G. (F.). “V.V.P. vraagt toepassing van meerderheidsbeginsel” In: *De Standaard*, 21.11.1977, p. 2.

- HULLEBROECK (A.). “Lode Claes schrijft zijn memoires: Hoe geraakt Vlaanderen los van zijn defensief complex?” In: *De Brusselse Post*, 15.9.1979, pp. 3-7.
- J. (N.). “Lode Claes niet strak genoeg?” In: *'t Pallieterke*, 17.11.1977, p. 5.
- M. (G.). “De Vlaamse onmacht. Lode Claes, De afwezige meerderheid” In: *De Nieuwe*, 19.10.1984.
- RUYS (M.). “Afkeer van Macht” In: *De Standaard*, 14.11.84.
- RUYS (M.). “Afscheid van een non-conformist” In: *Het Laatste Nieuws*, 17.2.1997, p. 2.
- RUYS (M.). “Afscheid van een non-conformist” In: *De Standaard*, 17.2.1997, p. 2.
- RUYS (M.). “En toch de breuk” In: *De Standaard*, 1.6.1977, p. 2
- RUYS (M.). “Lode Claes: Vlaanderen had geen Egmontakkoord nodig” In: *De Standaard*, 23.6.1977, p. 2.
- RUYS (M.). “Postuum. Politicus en journalist Lode Claes. Afscheid van een non-conformist” In: *De Standaard*, 17.2.1997.
- V. (E.). “Met Lode Claes op de praatbank” In: *De Voorpost*, 10.11.1978, p. 11.
- V.H. (H.). “Lode Claes trekt eruit” In: *Knack magazine*, 8.6.1977, pp. 36-37.
- VAN BOGHOUT (B.). “Nieuwe partijvorming?” In: *Dietsland-Europa*, 22 (1978), 12, pp. 3-6.
- VAN DE PLAS (R.). “Aalsterse flitsen” In: *De Voorpost*, 23.9.1977, p. 5.
- VAN DER ELST (E.). “Willy Van Mossevelde. Vlaams Blok : blijven doorgaan als steeds” In: *De Voorpost*, 15.12.1978, pp. 16-17.
- VAN OVERSTRAETEN (T.). “De asse van Claes” In: *Wij*, 2.6.1977, p. 4.
- VERLEYEN (F.). “Het hart van Claes over de haag” In: *Knack magazine*, 16.11.1977, pp. 22-27.
- VERLEYEN (F.). “Het Vlaams Blok en de honderd citaten van Lode Claes” In: *Knack magazine*, 6.12.1977, pp. 33-37.
- VERLEYEN (F.). “Privileges kraken van zodra je ze bij hun nekvel hebt” In: *Knack magazine*, 6.3.1977, pp. 41-45.
- W. (H.). “Herrie op congres Vlaamse Volkspartij” In: *Het Laatste Nieuws*, 2.4.1979, p. 4.

Literatuur

CLAES (L.). *De afwendbare nederlaag*. Leuven, Davidsfonds, 1986, 127 p.

CLAES (L.). *De afwezige meerderheid*. Leuven, Davidsfonds, 1985, 166 p.

CLAES (L.). *Het verdrongen verleden: de collaboratie, haar rechters en geschiedschrijvers*. Beveren, Orbis en Orion, 1983, 182 p.

CUYPERS (H.) en DE WEVER (B.). “Vlaamse Democraten” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, pp. 3446-3447.

DE COSTER (M.). *Het Vlaams Blok: een partijanalyse: eindverhandeling aangeboden tot het bekomen van de graad van Licentiaat in de Politieke Wetenschappen. Richting Administratie*. Brussel (ontuitgegeven licentiaatsverhandeling Vrije Universiteit Brussel), 1984, 155 p.

DE WEVER (B.). “Mia Dujardin” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, p. 1013.

DE WEVER (B.). *Praktische handleiding voor individuele en collectieve projecten mondelinge geschiedenis*. Antwerpen, Archief- en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme, 1988, p. 65.

DE WEVER (B.), FRANCOIS (P.) en RZOSKA (B.). *Gestemd verleden: mondelinge geschiedenis in praktijk*. Brussel, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2003, 72 p.

DE WEVER (B.) en VANDEWALLE (E.). “Jan Brans” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, pp. 593-594.

DE WEVER (B.) et al. *Van horen zeggen: mondelinge geschiedenis in de praktijk*. Schaarbeek, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2005, 71 p. + DVD.

DE ZAGER (P.). “Vlaams Republikeinse Beweging” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, pp. 3475-3476.

GIJSELS (H.). *Het Vlaams Blok 1938-1988: Het verdriet van Vlaanderen*. Berchem, EPO, 1989, 172 p.

GUNST (P.) en VAN OVERLOOP (G.). “Anti-Egmontkomitee” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, pp. 298-299.

KESTELOOT (C.). *Brussel 1940-1944*. Antwerpen, Meulenhoff/Manteau, 2009, 152 p.

LUYKX (T.) en PLATEL (M.) *Politieke geschiedenis van België*. Antwerpen, Kluwer, 1985, II, 1011 p.

MEYNEN (A.), CRAEYBECKX (J.) en WITTE (E.). *Politieke geschiedenis van België: van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2005, 584 p.

MOYAERT (N.). *De voorgeschiedenis van het Vlaams Blok in de Volksunie: onderzoek naar de oorzaken van de partijpolitieke hergroeperingen binnen het Vlaams-nationalisme ten tijde van het Gemeenschapspact. : situering van het ontstaan van de Vlaams Nationale Partij, de Vlaamse Volkspartij en het Vlaams Blok in relatie tot de Volksunie*. Leuven (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven), 1986, 204 p.

MOYAERT (N.). “Vlaamse Volkspartij” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, pp. 3489-3490.

MOYAERT (N.). “Vlaams-Nationaal Direktorium” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, p. 3327.

PAUWELS (L.) en VERSTRAETE (P.J.) *Vlaamse macht: in herinnering aan Lode Claes (1913-1997)*. Wijnegem, Delta-stichting, 1998, 118 p.

PLATEL (M.). *De prinsen van Stuyvenberg: historische beslissing of vergissing?*. Leuven, Davidsfonds, 1979, 128 p.

RASKIN (E.). *Van binnenuit bekeken: de herinneringen van een V.U.-parlementslid*. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel, 1980, 216 p.

RUYS (M.). “Lode Claes” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, pp. 731-732.

SEBERECHTS (F.). “Walter Peeters” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, II, pp. 2414-2415.

SPRUYT (M.). “Karel Dillen” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, pp. 958-960.

TODTS (H.). *De onvoltooide symfonie: van gemeenschap tot gemeenschap*. Leuven, Davidsfonds, 1975, 260 p.

TODTS (H.). *Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden: Onomkeerbaar en voorlopig*. Leuven, Davidsfonds, 1982, V + 377 p.

VAN DE CASTEELE (E.). “Gemeenschapspact” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, II, pp. 1246-1251.

VAN HEES (P.). “Verbond van Nederlandse Werkgemeenschappen Were Di” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, pp. 3207-3208.

VANLANDSCHOOT (R.). “Verbond van Dietse Nationaal Solidaristen” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, pp. 3192-3204.

VAN OVERSTRAETEN (T.). *Op de barrikaden: het verhaal van de Vlaamse natie in wording – 30 jaar Volksunie*. Brussel, Vlaams nationaal studiecentrum, 1984, 391 p.

VAN WINDEKENS (P.). *Wij betogen! 1956-2006: vijftig jaar Vlaamse Volksbeweging*. Kapellen, Pelckmans, 2006, 349 p.

VERSTRAETE (P.J.). “Leo Wouters” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, III, pp. 3770-3771.

VERSTRAETE (P.J.). *Vraaggesprekken met Luc Pauwels*. Pieter Jan Verstraete, Kortrijk, 2010, 79 p.

VINKS (J.). *Van repressie tot Egmont: 35 jaar Vlaamse strijd*. Brecht/Antwerpen, Roerdomp, 1980, 227 p.

WOUTERS (N.). “Daniël Deconinck” In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, Lannoo, 1998, I, pp. 883-884.